

**Hersekzâde Ahmed Paşa: An Ottoman Statesman's
Career & Pious Endowments**

**Hersekzâde Ahmed Paşa: Bir Osmanlı Devlet Adamının
Meslek Hayatı ve Kurduğu Vakıflar**

Heath W. Lowry

**Hersekzâde Ahmed Paşa: An Ottoman Statesman's
Career & Pious Endowments**

**Hersekzâde Ahmed Paşa: Bir Osmanlı Devlet Adamının
Meslek Hayatı ve Kurduğu Vakıflar**

Çeviri: M. Alper Öztürk

**BAHÇEŞEHİR UNIVERSITY PRESS
İSTANBUL - 2011**

Copyright © 2011

Bahçeşehir University & Heath W. Lowry

Hersekzâde Ahmed Paşa: An Ottoman Statesman's
Career & Pious Endowments

.....

Hersekzâde Ahmed Paşa: Bir Osmanlı Devlet Adamının
Meslek Hayatı ve Kurduğu Vakıflar

by
Heath W. Lowry

Text composition & Photo layout by Faruk Özbey

Published by: Bahçeşehir University Press
Çırağan Cad. Osmanpaşa Mektebi Sok. No: 4-6 Beşiktaş/İstanbul
Tel: 90 (212) 381 05 60 Fax: 90 (212) 381 05 50
www.bahcesehir.edu.tr • e-mail: info@bahcesehir.edu.tr

Distributed by: Uğur Eğitim Pazarlama ve Yayıncılık A.Ş.
İncirli Cad. No: 99 Bakırköy-İstanbul
Telephone: 90 (212) 660 58 41 Fax: 90 (212) 660 58 42
www.uguryayincilik.com.tr • e-mail: info@uguryayincilik.com.tr

Printed by: Promat

No part of this book may be reproduced, stored in a retrieval system,
or transmitted, in any form or by any means, electronic,
mechanical photocopying, recording, or otherwise without
the permission of the author, except in the
case of quotations embodied in books,
critical articles and reviews

ISBN: 978-605-5461-12-6

Table of Contents

Preface & Acknowledgements	vii
Hersekzâde Ahmed: A Biographical Sketch	3
The <i>Muhallefât Defteri</i> of Hersekzâde's Valuable Goods	4
The Career of Hersekzâde Ahmed Paşa.....	13
Hersekzâde Ahmed's Family Life & Progeny	17
The Pious Endowments of Hersekzâde Ahmed.....	19
The Village of Rûs & the Town of Keşân.....	24
Evlîya Çelebi's <i>Seyahatnâme</i> as a Source for the History of Keşân.....	27
Properties Alienated by Hersekzâde Ahmed on Behalf of His Foundation	32
The <i>Kazâ-i Keşân</i> in the Sixteenth Century.....	37
Links Between Hersekzâde Ahmed's Career & Properties He Bestowed on his Pious Foundation.....	42
Conclusion.....	46
Appendix.....	99
Bibliography.....	109

İçindekiler

Önsöz ve Teşekkürler.....	49
Hersekzâde Ahmed: Kısa Bir Biyografi	53
<i>Muhallefât Defteri</i> : Hersekzâde Ahmed Paşa'nın Değerli Eşyaları	54
Hersekzâde Ahmed Paşa'nın Meslek Hayatı.....	63
Hersekzâde Ahmed'in Aile Hayatı ve Nesli.....	67
Hersekzâde Ahmed'in Kurduğu Vakıfları.....	69
Rûs Köyü ve Keşân Kasabası.....	74
Evliya Çelebi'nin <i>Seyahatnâmesi</i> : Keşân Tarihi İçin Değeri.....	77
Hersekzâde Ahmed'in Kurduğu Vakıf İçin Verilen Mülkleri	82
Onaltıncı Yüzyıl'daki <i>Kazâ-i Keşân</i>	87
Hersekzâde Ahmed'in Meslek Hayatı ile Dini Vakfına Verdiği Mülkler Arasındaki Bağlantılar	92
Sonuç.....	96
Ek	99
Bibliyografya	109

Preface & Acknowledgements

Among the numerous lacunae which face (indeed plague) the student of Ottoman history, none is more frustrating than the absence of reliable biographies for the tens of thousands of officials who served the polity during its six hundred year history. The full extent of this gap becomes apparent when we realize that we have less than half a dozen reliable biographies on the lives of the thirty-seven members of the House of Osman who reached the very apex of power, i.e., for the Ottoman Sultans themselves.

The present study is an attempt to address one such lacuna at the micro level by examining the life and career of one of the most interesting late 15th and early 16th century Ottoman statesmen, an individual who began life as Prince Stjepan Vukčić-Kosača of Herzegovina and ended his career as the five-time Ottoman *Vezir-i Âzam* (Grand Vezir) Hersekzâde Ahmed Paşa.

It does so by focusing attention on a *vakfiye* (pious endowment charter) he drew up in 1511 on behalf of his charitable endowments, as well as by examining a previously unpublished *muhallefât defteri* (a list of his precious goods purchased by the palace following his death). Using these sources it seeks to flesh out what little is known about his persona via a discussion of his family life, his taste in reading and his relationship to the Thracian village of Rûs [today's: Keşân].

Simultaneously, it seeks to illustrate the manner whereby his construction of a mosque in the village of Rûs (which he owned), ultimately led that tiny settlement to morph into the present-day city of Keşân.

As the fourth of my works to appear in the ongoing Bahçeşehir University series: 'Occasional Papers in History,' it, as are the titles which have preceded it,¹ is a reflection

¹ Earlier titles in the series include: Heath W. Lowry: *Ottoman Architecture in Greece: A Review Article With Addendum & Corrigendum*. İstanbul (Bahçeşehir University Press: Occasional Papers in History #1), 2009. pp. viii + 79; Heath W. Lowry: *The Evrenos Family & the City of Selânik (Thessaloniki): Who Built the Hamza Beğ Câmii & Why? / Evrenos Ailesi ve Selânik Şehri: Hamza Beğ Câmii Niçin ve Kimin Tarafından Yapıldı?* İstanbul (Bahçeşehir University Press: Occasional Papers in History #2), 2010. pp. viii + 102; & Heath W. Lowry: *Historical Vestiges of Niyâzî Mısri's Presence on the Island of Limnos (Limni) / Niyâzî Mısri'nin Limnos (Limni) Adası'nda Bulunan Tarihi İzleri*. İstanbul (Bahçeşehir University Press: Occasional Papers in History #3), 2011. pp. ix + 142 + 36 Plates.

of my ongoing fascination with the Ottoman history of the Aegean Basin in general, and Thrace and Macedonia in particular. This interest has resulted in the past decade in the publication of a number of books² and articles.³

Once again it is my pleasure to express my grateful appreciation to a number of friends, colleagues and family members who have contributed to this publication.

My reading of the *muhallefât defteri* was generously assisted by Professors İsmail E. Erünsal and Bilgin Aydın. As always, M. Birol Ülker, Director of the İSAM Library, was unstinting in expending time and effort to locating and supplying me with copies of a number of works cited in the Bibliography.

My visits to Keşân were made fruitful by the assistance of Mehmet Ali and Sevtap Engin, whose hospitality I likewise enjoyed on a number of occasions.

² **Books:** Heath W. Lowry: *Fifteenth Century Ottoman Realities: Christian Peasant Life on the Aegean Island of Limnos*. İstanbul (Eren Publications), December, 2002. pp. xii + 353; Heath W. Lowry: *The Nature of the Early Ottoman State*. Albany (State University of New York Press), 2003. pp. xi + 197 [Turkish: *Erken Dönem Osmanlı Devleti'nin Yapısı*. İstanbul (Bilgi Üniversitesi Yayınları), 2010. pp. viii + 185] Heath W. Lowry: *The Shaping of the Ottoman Balkans, 1350-1550: Conquest, Settlement & Infrastructural Development of Northern Greece*. İstanbul (Bahçeşehir University Press), 2008. pp. xii + 286 + 10 Maps + 220 Photos [Turkish: *Osmanlı Döneminde Balkanların Şekillenmesi, 1350-1550: Kuzey Yunanistan'ın Fethi, İskanı ve Altyapı Gelişmesi*]. İstanbul (Bahçeşehir University Press), 2008. pp. xii + 286 + 10 Maps + 220 Photos; Heath W. Lowry: *In the Footsteps of the Ottomans: A Search for Sacred Spaced & Architectural Monuments in Northern Greece*. İstanbul (Bahçeşehir University Press), 2009. xvi + 231 + 350 color photos [Turkish: *Osmanlıların Ayak İzlerinde: Kuzey Yunanistan Mukaddes Mekânlar ve Mimari Eserleri Arayış Yolculukları*]. İstanbul (Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları), 2009. xvi + 231 + 350 color photos; Heath W. Lowry & İsmail E. Erünsal: *The Evrenos Dynasty of Yenice-i Vardar: Notes & Documents*. İstanbul (Bahçeşehir University Press), 2010. pp. ix + 184 + 90 Photos [Turkish: *Yenice-i Vardar'lı Evrenos Hanedanı: Notlar & Belgeler*]. İstanbul (Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları), 2010. pp. ix + 184 + 90 Photos; Heath W. Lowry & İsmail E. Erünsal: *Remembering One's Roots: Mehmed Ali Paşa of Egypt's Links to the Macedonian Town of Kavala (Architectural Monuments, Inscriptions & Documents)*. İstanbul (Bahçeşehir University Press), 2011. pp. x + 274 + 96 Photos + 5 Appendices [Turkish: *Aslına Dönüş: Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın Kavala Kasabası ile Bağları (Mimari Eserler, Kitabeler ve Belgeler)*]. İstanbul (Bahçeşehir University Press), 2011. pp. x + 274 + 96 Photos + 5 Appendices].

³ **Articles:** Heath W. Lowry: "Searching for Zihne: The *Başbakanlık Arşivleri* as a Source for the History of Northern Greece," in T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü [Republic of Turkey-Prime Ministry: General Directorate of State Archives]: *Uluslararası Türk Arşivleri Sempozyumu (Tebliğler – Tartışmalar)* [International Symposium on Turkish Archives (Presentations & Discussions)]. Ankara, 2006. pp. 392-410; Heath W. Lowry: "A Note on Three Palaiologon Princes as Members of the Ottoman Ruling Elite," in *The Ottoman Empire, the Balkans, the Greek Lands: Toward a Social and Economic History*. Studies in Honor of John C. Alexander. Edited by E. Kolovos, Ph. Kotzageorgis, S. Laiou & M. Sariyannis. İstanbul (İSİS Yayınları), 2007. pp. 279-288; Heath W. Lowry: "Architectural Monuments as a Source for the Dating of 14th Century Ottoman Conquests in the Balkans: The Case Study of Vera/Bera/Pherai/Feres [Ottoman: Ferecik/Fire/Ferecük]," in the *Journal of Turkish Studies*, Volume 32, No. 1 (2008), pp. 339-346; Heath W. Lowry: "Travels in no-man's-land," A Review

To my young friend, Faruk Özbey of Uğur Publications, who has spent countless hours working with me on the design of all my books published by Bahçeşehir University, no amount of thanks would be sufficient to express my gratitude. In addition, this publication has benefited at every stage from the unstinting support provided by the Director of Uğur Publications, Hande Alpay, and her staff, of whom Arman Güneysucu deserves a special word of thanks.

The Turkish translation of this study was made by my young research assistant Mustafa Alper Öztürk who likewise has my sincere thanks.

The continued moral and financial support afforded by Enver Yücel, the founder and Chairman of the Board of Trustees of Bahçeşehir University, has made this book and each of those which have preceded it possible. No amount of thanks are sufficient to express my gratitude to him.

As always, my wife Demet, who continues to graciously accept the disruption to our life style of the past thirty-eight years (while I work twelve hours a day), has my unending love and thanks.

Heath W. Lowry
Bahçeşehir University
August, 2011

Article of: R. Ousterhout & C. Bakirtzis: *The Byzantine Monuments of the Evros/Meriç River Valley*, in *Cornucopia*, Issue 39 (2008), pp. 32-34; Heath W. Lowry & İsmail E. Erünsal: "The Evrenos Dynasty of Yenice Vardar (Giannitsa): Notes and Documents on Hacı Evrenos and the Evrenosoğulları: A Newly Discovered Mid-17th Century Şecere (Genealogical Tree), Seven Inscriptions on Stone and Family Photographs," in *Osmanlı Araştırmaları* [Journal of Ottoman Studies], Volume 32 (Fall, 2008), pp. 9-164; Heath W. Lowry & İsmail E. Erünsal: "The Evrenos Dynasty of Yenice-i Vardar: A Postscript," in *Osmanlı Araştırmaları* [Journal of Ottoman Studies], Volume 33 (Summer, 2009), pp. 131-208; Heath W. Lowry: "An Unknown Fourteenth Century Sultanik Mosque in the Macedonian City of Drama: The Yıldırım Bâyezid Câmî" in H. Hartmuth & A. Dilsız (Eds.): *Monuments, Patrons, Contexts: Papers on Ottoman Europe Presented to Machiel Kiel*. Leiden (Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten), 2010. pp. 15-27; Heath W. Lowry: "Piri Reis Revisited: The *Kitâb-i Bahriyye* as a Source for Ottoman History: The Aegean Port of Kavala & the Island of Limnos (İlimli) as Described by Piri Reis," in *Osmanlı Araştırmaları* (Journal of Ottoman Studies), Volume 35 (İstanbul, 2010), pp. 7-31; Heath W. Lowry: "The Soup Muslims of the Ottoman Balkans: Was There a 'Western' and 'Eastern' Ottoman Empire?," in D. Quataert & B. Tezcan (Eds.): *Beyond Dominant Paradigms in Ottoman and Middle Eastern/North African Studies: A Tribute to Rif'at Abou-El-Haj*. İstanbul (İSAM), 2010. pp. 97-133; and, Heath W. Lowry [With Yücel Dağlı]: "The Passing of Time: Ottoman Clock Towers in the Balkans, ca. 1570-1675," in *Yücel Dağlı Anısına: "Geldi Yücel, Gitti Yücel. Bir Nefes Gibi"*, İstanbul (Türkuaz Yayınları), 2011. pp. 420-438.

**From Prince Stjepan Vukči–Kosača of Herzegovina
to Vezîr–i Âzam (Grand Vezir) Hersekzâde Ahmed Paşa:
The Career & Pious Endowments of an
Ottoman Statesman**

Hersekzâde Ahmed: A Biographical Sketch

The career of Hersekzâde Ahmed Paşa was, to say the least impressive, indeed, meteoric. The favorite son of Duke Stjepan Vukčić-Kosača (1405–1466), a great Bosnian *Vojvoda*, who ruled southeast Bosnia (from his title ‘*Herceg*,’ or ‘Duke’ of Saint Sava, his dominions were called ‘Hercegovina,’ and his descendants ‘Hercegovič’), he was born in Castel Nuovo [Ottoman: Hersek–Novi or Yeni Hersek], in early May 1456. On his mother Barbara’s side he was descended from the family of the ‘*Dux de Payro*’ in Bavaria (Duke of Payro meaning Bayern).⁴

While earlier scholarship often maintained that he had been sent to Sultân Mehmed II’s court as a hostage while a child, i.e., that he had been raised and educated in the Ottoman Palace, the Bosnian historian Hazim Šabanović has established that the future Ahmed Paşa spent his childhood in Castel Nuovo, aside from a period when he was being educated in Dubrovnik, where he was known as Prince Stjepan. He was still in Castel Nuovo in late 1472, at which time he had a falling out with his older brother the *Herceg* (Duke) Vlatko, who had seized his share of their father’s inheritance.⁵ In response, sixteen year old Prince Stjepan went on his own to İstanbul, entered palace service, converted to Islam, and took the name Ahmed, but kept a hybrid Slavonic–Ottoman Turkish form of the family name Hercegovič = *Hersekzâde* (literally, ‘Son [*zâde*] of the Duke [*Hersek*].

His subsequent rise as a newly minted Ottoman was indeed rocket like. He is first mentioned (less than five years after arriving in İstanbul) in an imperial *ferman* (firman) of Mehmed II’s dated 1477 as the “*servant of my Kingdom, Ahmed Beğ*,”⁶ in the following year (1478) he served in the Sultân’s retinue as a *Mîr-i Alem* (leader of troops) in the Albanian campaign.

By 1481, when just twenty–five years old, he was married to Princess Hündî Hâtûn, the daughter of the newly enthroned ruler, Sultân Bayezid II, and had been promoted to the post of Governor of the important *Hüdâvendigâr Sancağı* (Province of Bursa). Five years later he was named *Anadolu Beylerbeği* (Governor–General of Anatolia). He was later to hold the post of *Vezîr-i Âzam* (Grand Vezir) on five separate occasions, between the years

⁴ Heath W. Lowry: *The Nature of the Early Ottoman State*. Albany, New York (SUNY Press), 2003. pp. 115–130: Chapter Seven: ‘The Last Phase of Ottoman Syncretism – The Subsumption of Members of the Byzanto–Balkan Aristocracy into the Ottoman Ruling Elite,’ and p. 126 in particular [Hereafter: Lowry, 2003].

⁵ On his life and career, see: H. Šabanović: “Hersek–zade,” in *The Encyclopaedia of Islam*. Volume III (1971), pp. 340–342 [Hereafter: Šabanović, 1971]; Şerafettin Turan, “Hersekzâde Ahmed Paşa,” in *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 17 (İstanbul, 1998), pp. 235–237 [Hereafter: Turan, 1998]; Mehmed Süreyya: *Sicill-i Osmanî*. İstanbul, h. 1308 (1890–1891). Volumes I–III [Hereafter: Süreyya, 1308].

⁶ Lowry, 2003: p. 126.

1497–1516. Interspersed between his stints as Grand Vezir, he held a large variety of other high administrative positions, including three terms as *Kapudan-ı Deryâ* (Commander of the Navy). He died near Maraş in southeastern Anatolia, on 2 *Recep* [*hicri*] 923 (July 21, 1517), while returning from a visit to Sultân Selim I in Cairo to congratulate him for his victory over the Mamluks.⁷

He attained these achievements, not after a long period of training in the Ottoman Palace as a child, but rather by opting to become an Ottoman as a young adult. Even then he did not give up his usage of the Venetian title *Gentilhuommo Nostra* (Our Nobleman), which had been granted to his father.

While we know little about the lives of the large numbers of *değişirme* converts (Christian boys recruited for the Janissary Corps) who rose to prominence in the Ottoman bureaucracy after years of training in the palace schools,⁸ we know virtually nothing about those rare instances in which individuals chose of their own free will to apostatize as adults and opt to become Ottomans.

The *Muhallefât Defteri* (Register of Valuable Goods) As A Source

However, in the case of Hersekzâde Ahmed Paşa, the fortuitous survival of a pious endowment charter (*vakfiye*) he drew up in 1511,⁹ together with that of a register listing the valuable goods he left behind when he died in 1517, provide us rare glimpses into otherwise unknown facets of his career and character.

The register in question, known as a *muhallefât defteri* (register of effects left behind by a deceased individual),¹⁰ includes a wide variety of valuable goods which were purchased from his estate by the palace.

From the title of the register: *defter-i muhallefât-ı Ahmed Paşa bin Hersek el-merhûm ki berâ-yı hâssa-i hümayûn harîde* (the register of goods left behind by the deceased Ahmed Paşa, the son of Hersek, which were purchased by the sovereign), we may infer that this is

⁷ **Note:** This sketch of Hersekzâde Ahmed's career is drawn primarily from: Lowry, 2003: p. 126, Turan, 1998: pp. 235–237 & Šabanović, 1971: pp. 340–342.

⁸ The one exception to this trend, is a recent study on the life of one such convert, Mahmud Paşa Angeloviç, who served as Grand Vezir under Mehmed II. He was an individual whose career was ending just as Hersekzâde Ahmed's began. For an excellent biography of this 15th century Ottoman statesman, see: Theoharis Stavrides: *The Sultân of Vezirs – The Life and Times of the Ottoman Grand Vezir Mahmud Pasha Angelović (1453–1474)*. Leiden (Brill), 2001.

⁹ This unique document was published by Muhammed Ahmed Simsar: *The Waqfiyah of 'Ahmed Pâşâ*. Philadelphia (University of Pennsylvania Press), 1940. [Hereafter: Simsar, 1940].

¹⁰ The original register is housed in the Topkapı Saray Archives. The digital copy I have used is that kept in the İstanbul *Başbakanlık Arşivi*: *Fon Kodu*: TS. MA.d. = *Topkapı Sarayı* – MA.d: *Gömlek* #9576; *Tarih*: h. 924 (1518). It is an 11 page register [Hereafter: TS. MA.d: #9576].

not in fact a register (*tereke*) of his entire estate, rather it lists only those valuable items he possessed which were actually purchased by the palace. Notably missing from the register is any mention of what we may assume to have been the large number of slaves which must have been an important component in the estate, as well as his real estate holdings.

Even bearing this lacunae in mind, it is clear that Hersekzâde Ahmed left a valuable estate. The goods purchased by the palace were appraised at: 1,246,564 *akçes* (small silver Ottomans coins). Recalling that at the end of the 15th century, 50 *akçes* equaled approximately 1 Florentine *florin* or Venetian *ducat*,¹¹ we see that the precious goods left by Hersekzâde Ahmed Paşa were valued at the princely sum of: 24,931 gold *ducats/florins*.

In addition to precious stones, implements of gold and silver, swords and daggers, valuable fabrics, etc., i.e., all of the accoutrements one would expect to see among the possessions of a wealthy Ottoman dignitary, it provides a list of 145 manuscripts in Ottoman Turkish, Persian and Arabic which he had owned.¹² This fact alone is noteworthy, suggesting as it does, that Hersekzâde Ahmed (who only began to learn Turkish, Persian and Arabic as an adult) had acquired sufficient mastery of all three languages, to allow him to purchase and read works written in them.

When we turn to an examination of the actual works found among his effects, we gain an even deeper insight into his character. There are eleven manuscripts of the *Qu'ran* (six of the Holy Book itself, and five of sections from it),¹³ two of which were penned by *Şeyh Zade*, a name referring to *Şeyh* Hamdullah, greatest of all the Ottoman calligraphers.¹⁴ Hamdullah was a life-long acquaintance, friend and teacher of, first Prince, then Sultân, Bayezid II, the father-in-law of Hersekzâde, and it seems likely that the calligrapher and the Grand Vezir would also have been well acquainted with one another.¹⁵ While, as was

¹¹ For the fluctuating value of the Ottoman *akçe* and the *florin/ducat* in this period, see: Nicoara Beldiceanu: "Structures socio-économiques à Lemnos à la fin du XVe Siècle," in *Turcica*, Volume 15 (1983), pp. 247–266 [See: p. 252] & Heath W. Lowry: *Fifteenth Century Ottoman Realities: Christian Peasant Life on the Aegean Island of Limnos*. İstanbul (Eren Yayınları), 2002 [See: pp. 15–19].

¹² **Note:** İsmail E. Erünsal, the doyen of scholars studying Ottoman libraries, points out that the manuscripts listed as purchased by the palace in the *Muhallefât Defter* do not necessarily represent the entire collection owned by Hersekzâde Ahmed. Rather, they are the manuscripts which the palace deemed valuable/useful enough to purchase from his collection.

¹³ TS. MA.d: #9576: p. 1.

¹⁴ Rado, Şevket: *Türk Hattatları*. İstanbul (Yayın Matbaacılık), ND. pp. 49–54 [Hereafter: Rado, ND].

¹⁵ **Note:** Uğur Derman, a leading authority on Ottoman calligraphers and their work, informs me that while the title *Şeyh Zade* (Son of the *Şeyh*), was used for *Şeyh* Hamdullah, whose father Mustafa Dede had been a *Şeyh* of the Suhreverdiye dervish order, it was also used by Hamdullah's only son, likewise named Mustafa *Dede*, who was himself an accomplished calligrapher [See: Rado, ND: p. 65]. However, as *Şeyh* Hamdullah died in 1520 (just three years after Hersekzâde had passed away), at which time his son Mustafa *Dede* had not yet completed his training

customary, the *Qu'rans* in the register appear under the heading of *bedaya* (gifts), i.e., the Holy Book was not generally sold, their value was in fact appraised as they were purchased from Hersekzâde's estate. The *Qu'ran* penned by *Şeyh Zâde* was valued at 1,000 *akçes* (small silver coins).¹⁶

These *Qu'rans* represent the bulk of the Arabic titles in the list. Noticeably missing from the works acquired by the palace were manuscripts dealing with the Islamic sciences, which were generally a staple in such collections. This is either a reflection of the fact that Hersekzâde's taste in reading did not include such material, or, alternatively, that the palace did not see them as valuable or interesting enough to purchase.

Table I: Works of Poetry (*Divâns*) Owned By Hersekzâde Ahmed Paşa

Order Listed	Manuscript Title	Appraised Value	Reference
1	<i>Divân-i Mevlânâ Celâleddin</i> ¹⁷	200 <i>akçes</i>	TS. MA.d: #9576: p. 1
2	<i>Divân-i Hâfiz</i>	800 <i>akçes</i>	TS. MA.d: #9576: p. 1
3	<i>Divân-i Hüsrev</i>	800 <i>akçes</i>	TS. MA.d: #9576: p. 1
4	<i>Divân-i Hâfiz</i>	300 <i>akçes</i>	TS. MA.d: #9576: p. 1
5	<i>Divân-i Câmî</i> ¹⁸	700 <i>akçes</i>	TS. MA.d: #9576: p. 1
6	<i>Divân-i Seyyid Nimetullah</i>	300 <i>akçes</i>	TS. MA.d: #9576: p. 2
7	<i>Divân-i Hayâlî</i> ¹⁹	150 <i>akçes</i>	TS. MA.d: #9576: p. 2
8	<i>Divân-i Mevlânâ Celâleddin</i>	500 <i>akçes</i>	TS. MA.d: #9576: p. 2
9	<i>Divân-i Hüsrev</i>	600 <i>akçes</i>	TS. MA.d: #9576: p. 2
10	<i>Divân-i Şâhî</i>	120 <i>akçes</i>	TS. MA.d: #9576: p. 2
11	<i>Divân-i Nesîmî – Fârisî ve Türki</i> ²⁰	500 <i>akçes</i>	TS. MA.d: #9576: p. 2
12	<i>Divân-i Mâilî – Türki</i>	150 <i>akçes</i>	TS. MA.d: #9576: p. 2
13	<i>Divân-i Ahmedi [Da'î] – Türki</i> ²¹	60 <i>akçes</i>	TS. MA.d: #9576: p. 2
14	<i>Divân-i Mâilî</i>	30 <i>akçes</i>	TS. MA.d: #9576: p. 2
15	<i>Divân-i Necâtî</i> ²²	30 <i>akçes</i>	TS. MA.d: #9576: p. 2
16	<i>Divân-i Hüseyin Baykara</i>	30 <i>akçes</i>	TS. MA.d: #9576: p. 3
17	<i>Divân-i Ahmed Paşa</i> ²³	50 <i>akçes</i>	TS. MA.d: #9576: p. 3
18	<i>Divân-i Hevâcî [= Hâcî]</i>	50 <i>akçes</i>	TS. MA.d: #9576: p. 3
19	<i>Divân-i Kâtibî</i> ²⁴	50 <i>akçes</i>	TS. MA.d: #9576: p. 3
20	<i>Divân-i Kâsm</i>	100 <i>akçes</i>	TS. MA.d: #9576: p. 3
21	<i>Divân-i Kemâl</i> ²⁵	300 <i>akçes</i>	TS. MA.d: #9576: p. 3
22	<i>Divân-i Azerî/Ezberî</i> ²⁶	100 <i>akçes</i>	TS. MA.d: #9576: p. 3
23	<i>Divân-i Şeyhî</i> ²⁷	100 <i>akçes</i>	TS. MA.d: #9576: p. 3
24	<i>Divân-i Şâhî</i>	50 <i>akçes</i>	TS. MA.d: #9576: p. 3

Of the remaining one-hundred-twenty-four titles, the majority are works of literature, and, in particular, poetry. Among the latter, twenty-four *divâns* (collected works of individual poets), stand out. The names of their author's read like a 'Who's Who' of 15th and early 16th century Ottoman poets, and also include a number of well-known works by earlier Persian poets. The *divâns* listed in the register, together with their appraised values in *akçes*, are given in **Table I**.

From the fact that this group includes two copies each of the collected poems of Mevlânâ Celâleddîn, Hâfız, Hüsrev, Şâhî and Mâilî, we might infer that these poets were particular favorites of Hersekzâde Ahmed Paşa.

In addition to *divâns*, Ahmed Paşa's library contained a variety of other poetical works. Among these were two illuminated manuscripts of Firdusî's *Şâhnâme* ('Book of Kings'), valued at 2,500 and 4,000 *akçes* respectively, as well as several *hamses* (set of a poets five works in the *mesnevi* form), *mesnevis* (poetry composed in rhymed couplets) and *mecmuas* (manuscript with mixed contents). In short, Hersekzâde Ahmed's taste in literature was well developed and clearly favored Ottoman and Persian poetry.

His love of verse may well have communicated itself to his son, Ali Beğ, who would later gain some renown as a lyric poet who wrote his verses under the *mablas* (penname) of Şîrî.²⁸

Next to literature his reading material of choice was works of history. As may be seen in **Table II**, among the works in that genre found in his collection, were:

as a calligrapher, i.e., he was twenty-seven years old (and had only been twenty-four when Hersekzâde died), it seems clear that the *Şeyh Zâde*, named as the calligrapher of the works listed in the 1518 *muhallefât defteri* was in fact: *Şeyh Hamdullah*.

¹⁶ TS. MA.d: #9576: p. 1.

¹⁷ E.J.W. Gibb: *A History of Ottoman Poetry*. 6 Volumes. London, 1900 [Hereafter: Gibb, 1900]. For Mevlânâ Celâleddîn, see: Gibb, 1900 – Vol. I: pp. 145–150.

¹⁸ Gibb, 1900 – Vol. I: pp. 145–150.

¹⁹ Gibb, 1900 – Vol. III: pp. 58–69.

²⁰ Gibb, 1900 – Vol. I: pp. 343–369.

²¹ Gibb, 1900 – Vol. I: pp. 256–257.

²² Gibb, 1900 – Vol. II: pp. 93–122.

²³ Gibb, 1900 – Vol. II: pp. 40–69.

²⁴ Gibb, 1900 – Vol. II: p. 368.

²⁵ Gibb, 1900 – Vol. II: pp. 347–363.

²⁶ Gibb, 1900 – Vol. I: p. 414.

²⁷ Gibb, 1900 – Vol. I: pp. 298–335

²⁸ **Note:** While 'Ali Beğ also served as a *Kapucıbaşı* (Chief Doorkeeper) in the Palace, and later as a provincial Governor (*Sancağ Beğ*), it is as a poet that he is best remembered. As such, his career and poetry are described in two of the standard biographical dictionaries of poets: Âşık Çelebi: *Meşâ'irü's-Şü'arâ* [Edited by Filiz Kılıç]. İstanbul (İstanbul Araştırmaları Enstitüsü), 2010. Volume 3, pp. 1463–1465 & *Latîfî: Tezkiretü's-Şü'arâ ve Tabîratü'n-Nuzamâ* [Edited by Rıdvan Canım]. Ankara (Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı), 2000. pp. 345–347.

Table II: Works On History Owned By Hersekzâde Ahmed Paşa²⁹

Order Listed	Manuscript Title	Appraised Value	Reference
1	<i>Tevârih-i Âl-i Osmân – Türkî</i> ³⁰ [A History of the Ottoman Dynasty – in Turkish]	300 akçes	TS–MA.d: #9576: p. 2
2	<i>Tevârih-i Taberî</i> ³¹ [Taberî's History]	400 akçes	TS–MA.d: #9576: p. 2
3	<i>Târih-i Güzide</i> ³² [The History of Güzide]	300 akçes	TS–MA.d: #9576: p. 2
4	<i>Tevârih-i Tîmur – Fârisî</i> [History of Tamerlane – in Persian]	800 akçes	TS–MA.d: #9576: p. 2
5	<i>Tevârih-i Tîmur – Türkî</i> [History of Tamerlane – in Turkish]	100 akçes	TS–MA.d: #9576: p. 2
6	<i>İskendernâme 'an Türkî</i> ³³ [History of Alexander the Great – in Turkish]	200 akçes	TS–MA.d: #9576: p. 2
7	<i>Târih-i Âdem Nebî – Fârisî</i> [History of the Life of the Prophet Adam – in Persian]	50 akçes	TS–MA.d: #9576: p. 2
8	<i>Tevârih-i Âl-i Osmân telîf-i Âşık Paşa</i> ³⁴ [Aşıkpaşazâde's History of the Ottoman Dynasty]	50 akçes	TS–MA.d: #9576: p. 2
9	<i>Târih-i Belhî</i> [Belhî's History]	40 akçes	TS–MA.d: #9576: p. 2
10	<i>Târih-i Âl-i Selçuk</i> ³⁵ [History of the Selçuk Dynasty]	30 akçes	TS–MA.d: #9576: p. 3

²⁹ The standard work in Turkish on historians and their works in the Ottoman period is Coşkun Üçok's: *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*. Ankara (Kültür Bakanlığı Yayınları), 1982. This is a Turkish translation of Franz Babinger's seminal 1927 study entitled: *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke*.

³⁰ While there are several 15th century works bearing this title, this work appears to have most likely been that written ca. 1503 by Oruç b. Âdil el-Edrenevî (Oruç Beğ). See: Abdülkadir Özcan: "Oruç b. Âdil," in *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 33 (İstanbul, 2007), pp. 425–426. Alternatively, it might have been Kemal's (d. ca. 1490) *Tevârih-i Âl-i Osmân*, also known as the *Selâtinname*. The former is a key source for the reigns of Mehmed II and Bayezid II, two of the Sultâns served by Hersekzâde Ahmed, while the latter deals with the reigns of the first eight Ottoman Sultâns, i.e., ends with the reign of Bayezid II. A third possibility is that it was one of several anonymous *Tevârih-i Âl-i Osmân*'s written in the late 15th and early 16th century?

³¹ This is the world history written by Ebu Cafer Muhammed ibn Cerîr et–Taberî (d. hicri 923). See: Mustafa Fayda: "Taberî, Muhammed b. Cerîr," in *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 39 (İstanbul, 2010), pp. 314–318.

³² An early 14th century work by Hamdullah Müstevfî–i Kazvîni, written in 1329–1330. The sixth and final section of this work deals with the history of the Selcuks. See: Abdülkerim Özeydin: "Hamdullah el–Müstevfî" in *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 15 (İstanbul, 1997), pp. 454–455.

In short, as indicated by his choice of reading material, Hersekzâde Ahmed Paşa was well versed both in contemporary Ottoman literature and in the history of the dynasty he had chosen to serve. His interest in, and knowledge of, Ottoman history is indirectly confirmed in the work of the Byzanto–Italian chronicler Theodore Spandounes (Spandugnino), a sometime resident in the Ottoman capital, who was related by marriage to Hersekzâde. Specifically, one of Ahmed’s elder brothers Ladislas was married to a woman named Anna, who was a sister of Spandounes grandfather.³⁶

In his work: *On the Origin of the Ottoman Emperors*,³⁷ Spandounes describes his knowledge of the subject he addressed as stemming from the fact that he:

was able to consult two of the nobility who were on most intimate terms with the Emperor of the Turks; they were among my closest friends and my relations, men of rare talent and great knowledge of these matters.³⁸

One of his ‘sources’ was Hersekzâde Ahmed, while the other was the two–time Grand Vezir, Mesih Paşa, who, like Ahmed, was also a son–in–law of the Sultân Bayezid II. Mesih Paşa, likewise a convert, was by birth, a Palaiologos, and nephew of the last Byzantine Emperor Constantine XI.³⁹ It takes no great stretch of imagination to link the accuracy of the detail on the early Ottoman rulers found in Spandounes’ account, to the works on history found in Hersekzâde Ahmed Paşa’s collection. Stated differently, the “*great knowledge of these matters*” imparted to Spandounes by Hersekzâde Ahmed may well have been garnered from the works on early Ottoman history included in the latter’s collection of manuscripts.

³³ While there are numerous works bearing this name, given Hersekzâde’s clear interest in the early history of the Ottoman dynasty, this may well have been the earliest such work, that written by Ahmedî (d. 1412). His *İskender-nâme* includes an appendix dealing with the origins of the Ottomans, titled: *Dâsitân-ı Tevârih-i Mülûk-i Âl-i ‘Osmân*. See: Günay Kut: “Ahmedî,” in *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 2 (İstanbul, 1989), pp. 165–167.

³⁴ Aşıkpaşazâde Derviş Ahmed’s important late 15th century history of the Ottomans. Written ca. 1480, this is the most detailed (and most accurate) early account of the formative years of the Ottoman dynasty. Its appearance among the works owned by Hersekzâde Ahmed, is one more indication of the deep interest he had in gaining of understanding of the dynasty he served. See: Abdülkadir Özcan: “Aşıkpaşazâde,” in *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 4 (İstanbul, 1991), pp. 6–718.

³⁵ Yazıcızâde’s *Tevârih-i Âl-i Selçuk*. Written upon the request of Sultân Murad II (1421–1451), it consists of a Turkish translation of İbn Bibî’s Persian work: *El-Evâmirü’l-Âlâ’iyye fi’l-Umuri’l-Âlâ’iyye*, with additional material added by Yazıcızâde on the Anatolian Seljuks.

³⁶ Lowry, 2003: p. 123.

³⁷ Donald M. Nicol (Trans. & Ed.): *Theodore Spandounes on the Origin of the Ottoman Emperors*. Cambridge, 1997 [Hereafter: Spandounes, 1997].

³⁸ Lowry, 2003: p. 123.

³⁹ Lowry, 2003: pp. 115–116.

In addition to the manuscripts owned by Hersekzâde Ahmed, a second interesting category of goods listed in the register is that titled: *şimşirbâ-i mütenevvî'a* (swords of various kinds).⁴⁰ It provides us a list of thirteen valuable swords (*şimşirs*), together with a brief description of each and their appraised values [See: **Table III** & **Plate I**]. What makes this category of particular interest is the fact that at least one of the swords it lists appears to be extant, and today is housed in the collection of Rifat Sheikh al-Arfdin of Saudia Arabia [**Plate 2**], where it is acknowledged by experts in Islamic weaponry as one

Table III: Hersekzâde's Collection of Swords Purchased by the Topkapı Palace

#	Entry in the Register	Translation	Appraised Value
1	<i>Şimşir-i büzürk bâ-bend ve balçak-ı zer yek-bend besim-i balgamî — musanna' a'lâ</i>	A large sword with _____ and a hilt guard of green-veined jasper — made with superior craftsmanship	40,000 <i>akçes</i>
2	<i>Şimşir-i bâ-bend-i zer-i müşebbek mücevher musanna'</i>	Sword with gold inlay and a hilt guard decorated with precious stones	18,000 <i>akçes</i>
3	<i>Şimşir-i bâ-bend-i ve balçak-ı zer yek-bend besin</i>	Sword with a hilt guard decorated with gold	14,000 <i>akçes</i>
4	<i>Şimşir-i bâ-bend-i zer balçak-ı zer-nişân</i>	Sword with a hilt guard decorated with gold	12,000 <i>akçes</i>
5	<i>Şimşir-i bâ-bend-i zer ba-balçak-ı polad</i>	Sword with gold ornamentation and a hilt of steel	7,000 <i>akçes</i>
6	<i>Şimşir-i bâ-bend-i polad-i zer-nişân</i>	Sword of steel with gold decoration	5,000 <i>akçes</i>
7	<i>Şimşir-i sahâbe 1 baha ta'yin olunmadı</i>	Sword of a companion of the Prophet Muhammad – its value is indeterminable	—
8	<i>Şimşir-i bâ-bend-i zer nişân-ı mücevher</i>	Sword decorated with gold and precious stones	2,500 <i>akçes</i>
9–11	<i>Şimşirbâ bâ-bend-i nukre ve bâ-bend-i sâde 3 bâ bend-i nukre 2 ve bâ-bend-i sâde 1</i>	3 swords: 2 with decoration and 1 plain: Swords with decoration: 2 Sword without decoration: 1	3,500 <i>akçes</i>
12	<i>Şimşir-i bâ-bend-i zer-nişân an-polad mücevher</i>	Sword of steel decorated with gold and precious stones	3,500 <i>akçes</i>
13	<i>Kârd-i varsak-ı büzürk bâ-bend-i zer</i>	A large curved scimitar/ knife in a sheath	11,000 <i>akçes</i>
	<i>Şimşirbâ-i mütenevvî'a</i>	[Total value of the] assortment of swords	116,500 <i>akçes</i>

⁴⁰ TS. MA.d: #9576: p. 5.

of the finer examples of the Ottoman swordmaker's art.⁴¹ This sword, which is inlaid with gold, silver and rubies, has its original owner's name inscribed on its spine: *Rustam-i 'asr, yâre-i 'askar, Iskandar-i begân...Ahmed b. Hersek Hân* (The Rustam of the age, the aid of the armies, the Alexander of generals, Ahmed son of the ruler of Hersek),⁴² a fact which supports the conclusion that it is indeed one of the swords (*yatağans*) from Hersekzâde Ahmed's estate.

Plate 1: Hersekzâde Ahmed's Swords Listed in the *Muhallefât Defter*

⁴¹ This sword has been published by J. Michael Rogers, in Jay A. Levenson (Ed.): *Circa 1492: Art in the Age of Exploration*. Washington, D.C. (National Gallery of Art), 1991. See: pp. 197–198 [Hereafter: Rogers, 1991]. The entry written by Rogers, an eminent Islamic art historian, provides a number of interesting observations regarding the date of the scimitar and its presentee.

⁴² Rogers, 1991: pp. 197–198.

Plate 2: The Hersekzâde Ahmed Scimitar in the Collection of Rifat Sheikh al-Arfdin

The Rifat Sheikh al-Arfdin scimitar has generally been ascribed to an artisan named: Ahmed Tekelü, who is described in the secondary literature as an ‘Iranian’⁴³ working in the atelier of the Topkapı Palace,⁴⁴ ca. 1520–1530.⁴⁵ This attribution stems from the similarity in workmanship and design it shares with a sword housed in İstanbul’s Topkapı Saray Collection [TLKS 2/3776]. The Topkapı scimitar actually preserves the name of its maker: Ahmed Tekelü.⁴⁶

It was the similarity between these two weapons which led the eminent Islamic art historian Michael Rogers to conclude: “*the close parallels [of the Rifat Sheikh al-Arfdin sword] to the sword made by Ahmed Tekelü in 1526–1527 for Süleyman the Magnificent suggest a workshop in continuous production over the course of several decades, and even the participation of Ahmed Tekelü himself, although Hersekzâde Ahmed’s sword is not signed.*”

When we compare the Rifat Sheikh al-Arfdin sword [Plate 2] with those seen in Table III above, it appears that it may possibly be that which appears as # 2 in the *muhallefât defteri* (register of effects left behind by a deceased individual) [Table III], i.e., that appraised at 18,000 *akçes* and described as: *Şimşir bâ-bend-i zer-i müşebbek mücevher musanna* ‘(Sword with gold inlay and a hilt guard decorated with precious stones). Not only is it replete with gold inlay, its hilt guard is also decorated with jewels.

⁴³ As Tekelü is the name of a Türkmen tribe, I am unsure why he is consistently described in the Western secondary literature as an ‘Iranian?’ That this view is not universally shared by Turkish specialists is inferable from: Ünsal Yücel’s: “Türk Kılıç Ustaları,” in *Türk Etnografya Dergisi*. Sayı VII–VIII (İstanbul, 1966), pp. 59–93. See: p. 71 where Tekelü is included among the list of ‘Turkish Swordmakers’ (*Türk Kılıç Ustaları*).

⁴⁴ The sword in the Topkapı Saray collection was published by: Esin Atıl: *The Age of Sultan Süleyman the Magnificent*. Washington, D.C. (National Gallery of Art), 1987. For swords, see: pp. 151–159.

⁴⁵ For a third scimitar also attributed to Tekelü, See: http://www.metmuseum.org/special/philippe_de_montebello_years/exhibition/view.aspx?an=1993.14&pg=6 for the Metropolitan Museum’s Online description of the scimitar in its collection.

⁴⁶ I am most grateful to my old friend and colleague, the distinguished Islamic art historian, Walter Denny for providing me details in regard to these swords. Likewise, it is a pleasure to acknowledge the very kind assistance of Michael Rogers who not only responded to my naïve queries, but also made a number of valuable suggestions relating to the sword entries in the *muhallefât defter*. Among other detail he provided me is the information that an entry in Bashir Mohamed’s *The Arts of the Muslim Knight: The Furusiyya Art Foundation Collection*. Skira, 2008, “states that there are several swords of this type in the Topkapı Saray,” and added the caveat that he has not seen them himself. If the Furusiyya Catalogue entry is correct it raises the possibility that other swords belonging to Hersekzâde Ahmed may also have survived.

The Career of Hersekzâde Ahmed Paşa

As may be seen in Table IV below, Hersekzâde Ahmed's career as an Ottoman official was one in which he rose to the very apex of the ruling elite, highlighted by his marriage to the daughter of Sultân Bayezid II., and his unprecedented five stints as Grand Vezir, and one which on occasion exposed him to the vagaries of fate which often marked such careers. The ransacking of his İstanbul *konak* (mansion) in 1511, at the hands of a mob of disgruntled Janissaries, and the beating and humiliation he experienced at the hands of Sultân Selim I in 1516, being cases in point.

Table IV, which summarizes the extraordinary life and career of Hersekzâde Ahmed, serves first and foremost as a testimonial to what must have been his outstanding abilities as both diplomat and statesman. To not only have survived, but to have prospered, under three such disparate rulers as Sultans Mehmed II (1451–1481), Bayezid II (1481–1512) and Selim I (1512–1520), was a feat which, given the vagaries of the time and intrigues which swirled around those who managed to arrive at the pinnacle of Ottoman power, few were ever to accomplish during the empire's 600 year history.

From his less than glowing record as a military commander, typified by his three humiliating defeats at the hands of the Mamluks in 1486, 1488 and 1497–1498 (the first of which resulted in his being captured and held as a prisoner of war), we may assume that his rise to the pinnacle of Ottoman power did not stem primarily from his skill as a warrior. Rather, it must have been due to his exceptional talents as a politician and diplomat. That this was indeed the case is inferable from the relationships he established and maintained with Sultans Mehmed II, Bayezid II and Selim I.

As early as 1478, when he was only twenty-two years old, and serving in Sultân Mehmed II's retinue as a *Mir-i Alem* (commander of troops) in the Albanian campaign against İşkodra; at a point in time at which the ruler was bemoaning the absence of: "*a vezir who knows his business well enough to help us overcome the troubles we are facing,*" the young Ahmed spoke up on behalf of the then imprisoned Gedik Ahmed Paşa, by saying: "*if only your servant Gedik Paşa were with us we wouldn't have faced these difficulties,*" an intervention which led to the freeing of the former Grand Vezir.⁴⁷ Such boldness on the part of a newly-minted twenty-two year old Ottoman, speaks to what must have been an extremely close relationship with Mehmed the Conqueror.

That this trust in the dependability and talents of the young Hersekzâde, was likewise shared by Mehmed's son and successor, Sultân Bayezid II., is inferable from his having given his daughter Hündî Hâtûn to the then twenty-five year old Ahmed in marriage

⁴⁷ Turan, 1998: p. 236.

Table IV: The Career of Hersekzâde Ahmed Paşa*

Event and/or Position	Title and/or Event	Year(s)
Born: Hersek–Novi / Yeni Hersek / Castel Nuovo (May 1456)	Raised & educated in Hersek–Novi (Castel Nuovo) & Dubrovnik	1456–1472
Travels to İstanbul	Enters Palace Service; Converts to Islam	early 1473–1478
First mentioned with the Muslim name ‘Ahmed’		1474
Named in a <i>firman</i> of Sultân Mehmed II	as ‘Servant of my kingdom Ahmed Beğ’	1477
<i>Mîr-i Alem</i> [Sultân Mehmed II’s Standard Bearer]	First appointed as <i>Mîr-i Alem</i> in the İşkodra Campaign in Albania	1478
<i>Hamid İli Sancak Beğ</i> [Governor of Hamid Province in Anatolia]	First appointment as <i>Sancak Beğ</i>	1479
Marries Hûndî Hâtûn [Daughter of Sultân Bayezid II]	Becomes son–in–law of Sultân Bayezid II	Before: December 14, 1481
<i>Hüdâvendîgâr İli Sancak Beğ</i> [Governor of Bursa Province in Anatolia]	Second appointment as <i>Sancak Beğ</i>	Late 1481–early 1485
<i>Anadolu Beylerbeği & Serdar</i> [Governor–General of Anatolia & Commander of the Army]	First appointment as <i>Beylerbeğ</i> of Anatolia & appointment as <i>Serdar</i> (Commander of Army against Egypt)	March 1486
Defeated, wounded & captured by the Mamluks	Held as prisoner of war in Cairo, Egypt	From February or March 1486 – Released on January 2, 1487
Elevated to the rank of <i>Vezir</i>	First appointment as <i>Vezir</i>	End of February 1487
<i>Gelibolu Sancak Beğ & Kapudan–ı Deryâ</i> [Governor of Gallipoli Province & Commander of the Navy]	Third appointment as <i>Sancak Beğ</i> & first appointment as <i>Kapudan–ı Deryâ</i> [Looses fleet in Mamluk Campaign]	Prior to March 17, 1488
Temporary Retirement	Retires to Rûs Köyü in Gelibolu	August 16, 1488–August 1489
<i>Anadolu Beylerbeği</i> [Governor–General of Anatolia]	Second appointment as <i>Beylerbeğ</i> of Anatolia	Autumn of 1489
<i>Anadolu Beylerbeği</i> [Governor–General of Anatolia]	Third appointment as <i>Beylerbeğ</i> of Anatolia	Spring 1493–February 1496
<i>Vezir–i Âzam</i> [Grand Vezir]	First appointment as <i>Vezir–i Âzam</i> [Unsuccessful campaign against Mamluk Army in Kayseri]	March 8, 1497–August 19, 1498

Table IV: Continued

Event and/or Position	Title and/or Event	Year(s)
Second Appointment as <i>Veziir</i> & <i>Kapudan-ı Deryâ</i> [Commander of the Navy]	Second appointment as <i>Veziir</i> & second appointment as <i>Kapudan-ı Deryâ</i>	Spring 1500 – Autumn 1501
<i>Veziir-i Âzam</i> [Grand Veziir]	Second appointment as <i>Veziir-i Âzam</i>	November 1502 – September 1506
<i>Gelibolu Sancak Beğ</i> & <i>Kapudan-ı Deryâ</i> [Governor of Gallipoli Province & Commander of the Navy]	Fourth appointment as <i>Sancak Beğ</i> & third appointment as <i>Kapudan-ı Deryâ</i> [Appointed: <i>Veziir</i> in September 1510]	March 10, 1506 – June 1511
<i>Veziir-i Âzam</i> [Grand Veziir]	Third appointment as <i>Veziir-i Âzam</i>	July 2, 1511 – September 21, 1511
Removed from the office of Grand <i>Veziir</i> for the third time	Ransacking of his İstanbul home by a group of disgruntled Janissaries & dismissal from office	September 21, 1511
Appointed as Second <i>Veziir</i>	Third appointment as <i>Veziir</i>	1512
<i>Veziir-i Âzam</i> [Grand Veziir]	Fourth appointment as <i>Veziir-i Âzam</i>	November 1512 – October 28, 1514
<i>Veziir-i Âzam</i> [Grand Veziir]	Fifth appointment as <i>Veziir-i Âzam</i>	September 8, 1515 – April 26, 1516
Humiliated, Beaten and stripped of all offices in the <i>Divan</i> by Sultân Selim I.	Imprisoned in the <i>Yedi Kule Kalesi</i> (Seven Towers Fortress) & set free on the same day	April 26, 1516
Appointed <i>Bursa Muhafiz</i> [Commander of the Bursa Fortress]	First appointment as <i>Muhafiz</i> (Fortress Commander)	Summer 1516 – July 1517
Travels to Cairo, Egypt to congratulate Sultân Selim I for his victory over the Mamluks		May 1517
Received & Honored by Sultân Selim I	Cairo, Egypt	June 23, 1517
Dies	Dies near Maraş in southeastern Anatolia while returning to Bursa	July 21, 1517
Body returned to Bursa	Buried next to his mosque in the village of Dil (near Yalova in Bursa)	[July 30, 1517 ?]

*Note: This table is based on information found in Turan, 1998, Lowry 2003, Simsar, 1940 & Šabanović, 1971.

in 1481, followed by his appointing him Governor-General of Anatolia (three times), Commander of the Ottoman Navy (three times), and Grand Vezir (on three separate occasions). In short, from the first days of Bayezid's reign in 1481 until he stepped down as Sultân in 1512, i.e., throughout the thirty-one years of his rule, Hersezkâde Ahmed Paşa was one of his closest associates and most trusted advisors. As Bayezid II's reign is often described as a period of consolidation following the extensive military conquests made by his father, i.e., as a time when Ottoman institutions were crystallized and put in place, it would appear that some of the credit he is rightfully given for that role belongs to the advice and vision of his trusted advisor and son-in-law Hersezkâde Ahmed Paşa.

While his role as counselor to Sultân Mehmed, who was twice his age, is impressive, as was the close relationship he enjoyed with Sultân Bayezid, who was likewise his senior by close to a decade, it was his ability to also gain and generally maintain the trust and confidence of the mercurial Sultân Yavuz ("The Grim") Selim, who was ten years his junior, which provides us the real measure of his diplomatic skills and statesmanship. His well-earned reputation of speaking truth to power, could not have made their relationship a smooth one (as exemplified by the one occasion upon which Selim degraded him in a meeting of the Imperial Council or *divan*, and knocked his turban from his head), yet, nonetheless, he too appointed him *Vezîr-i Âzam* (Grand Vezir) on two occasions, the first time within months of the ransacking of Ahmed's İstanbul home by a mob of Janissaries angered at his attempts to thwart then Prince Selim's attempts to replace his father as Sultan. That their relationship remained close until Hersezkâde's death in 1517 is inferable from the fact that in 1516 the then sixty year old Ahmed Paşa, living in semi-retirement in Bursa, traveled, on what was to be his last trip, to Cairo in order to personally congratulate Selim for his conquest of Syria and Egypt. On June 23, 1517 (just a month before his death), he was received in audience by the Sultân and rewarded with gifts.

In short, the Christian boy born Prince Stjepan Vukčić-Kosača in Herzegovina in 1456, not only changed his religion and name upon entering Ottoman service in 1472, having done so he was reborn as the Ottoman official Hersezkâde Ahmed. Under this persona he amassed a forty year record of service at the pinnacle of the Ottoman ruling elite which was unsurpassed throughout the state's six-hundred year history.

To anyone familiar with the longevity of high Ottoman officials in the late 15th and 16th century, Hersezkâde's career stands out as unique. To have served five terms as *Vezîr-i Âzam* (Grand Vezir), in an era when dismissal from that position, the highest administrative post in the Empire, was frequently accompanied by execution, is nothing less than extraordinary.

When we factor into this equation that he was able to do so throughout the reigns of three very diverse rulers, Sultân Mehmed II (1451–1481), Sultân Bayezid II (1481–1512), and

Sultân Selim I (1512–1520), his abilities are brought into even sharper focus. It is no wonder that the contemporary chroniclers are united in their praise of his extraordinary ability as a statesman. They stress the fact that he was very learned, well versed in statecraft, thoughtful (indeed cautious), reasonable, honest and courageous. Indeed, they, and later writers, appraise him as a heroic figure.⁴⁸

Hersekzâde Ahmed's Family Life & Progeny

As is all too often the case with Ottoman officials, virtually nothing is known about the private life of Hersekzâde Ahmed. Due to the fact that he was married to the daughter of Sultân Bayezid II, we at least know the name of his wife (or of one of his wives). This was the princess Hündî Hâtûn, whom he married in late 1481, shortly after her father had assumed the Sultanate. As she is named in Hersekzâde's *vakfiye* (pious endowment charter), which was drawn up in December 1511, as *merhûme* (deceased),⁴⁹ we also know that she had died prior to that date.

What little is known in regard to Hersekzâde's progeny, likewise comes primarily from the 1511 *vakfiye*, which provides us the names of three of his daughters: 1) a certain Mahdûm[e]-zâde (مخدوم زاده), who from the fact that the *vakfiye* states "following the death of her mother, and longing for her company, chose to pass away to holy places," we know had also died prior to 1511;⁵⁰ 2) a second daughter named Kâmer-şâh (قمر شاه), from whom Hersekzâde had purchased shares of properties she had inherited from her mother;⁵¹ and, 3) a third daughter named 'Aynî-şâh (عینی شاه) from whom he had likewise purchased shares of properties she had inherited from her deceased mother. Given the wording of the charter, it is clear that these three of his progeny were all daughters of Hündî Hâtûn. From other sources it appears that he had at least one additional daughter, a certain Hûmâ, who was still living in 1551.⁵²

The *vakfiye* also clearly states that while during his lifetime Hersekzâde himself will administer the pious foundation, and following his death he will be succeeded "by the most upright and capable of his illustrious sons," although it does not provide the names of any of

⁴⁸ Turan, 1998: p. 237. See also: Mehmed Süreyya: *Sicill-i Osmani*. İstanbul, h. 1308 (1890–1891). Volume I., p. 195.

⁴⁹ Simsar, 1940: pp. 68–69.

⁵⁰ Simsar, 1940: pp. 70–71. **Note:** The name Mahdûm-zâde is, to say the least, a somewhat problematic name for a woman. Literally meaning 'son of the Lord or Master,' normally it would refer to males. However, from the fact that the *vakfiye* writes: *Mahdûm-zâde nam kızlarından* (from among his daughters, the one named Mahdûm-zâde), it appears to have actually been the name of one of his daughters.

⁵¹ Simsar, 1940: pp. 70–71.

⁵² Šabanović, 1971: p. 342. **Note:** Šabanović provides this name without citing his source.

his male offspring.⁵³ As previously mentioned, one of these ‘unnamed sons’ was the poet ‘Ali Beğ (last mentioned in 1545), and a second was named Mustafa Beğ (who was living as late as 1582). With Mustafa’s death the Muslim branch of the Hersekzâde family seems to have come to an end.⁵⁴

The question as to whether or not Hersekzâde Ahmed had other wives or concubines, either during or after his marriage to Hûndî Hâtûn, and whether or not he may have had children from such unions, is unanswerable on the basis of our surviving sources. There is however, one intriguing piece of evidence which points to the possibility that he might have had at least one additional wife or concubine.

Specifically, among a scattering of surviving tombstones in the courtyard of the mosque built by Hersekzâde in the Keşân village of Rûs [Today’s: Keşân], is a fragment of an early *mezar taşı* (tombstone), dated *hicri* 925 (1519), the top lines of which are missing. The surviving portion names a certain Perihâl Hâtûn (Lady Perihâl), who died (*fî mate*) in the year *hicri* 925 (1519) [Plate 3].

Plate 1: Tombstone of Perihâl Hâtun

Several factors point to that likelihood that the lady in question must have been a member of Hersekzâde Ahmed’s immediate household. As will subsequently be discussed, in the opening decades of the 16th century the village of Rûs was a tiny settlement, noteworthy only for the fact that its owner, Hersekzâde Ahmed, had chosen to settle in it and build an impressive mosque. This fact, together with the knowledge that the Perihâl Hâtûn in question, died only two years after Ahmed Paşa and was buried (with an elaborate tombstone), in the courtyard of his mosque in the village of Rûs, raises the likelihood that she was a member of his family, i.e., either an otherwise unknown wife or concubine. There is simply no other way to account for such an elaborate tombstone marking the burial site of a woman in such an isolated Thracian village in the opening decades of the 16th century.

⁵³ Simsar, 1940: pp. 126–129.

⁵⁴ Šabanović, 1971: p. 342. **Note:** Here too, I am relying on Šabanović, who provides this name and information without citing his source.

Our only clue as to who the elusive Perihâl Hâtûn may have been is her name itself. Perihâl was a name frequently given to *cariyes* (female slaves or concubines). That said, there is no way of further determining what the exact relationship linking Hersekzâde Ahmed Paşa and the otherwise unknown Lady Perihâl may have been.

The Pious Endowments of Hersekzâde Ahmed

Hersekzâde Ahmed Paşa, while following the customary Ottoman practice of endowing charitable works, did so in his own fashion. Specifically, and somewhat atypically, while his pious endowment (*vakıf*) included two mosques (*câmis*) and a soup kitchen (*imâret*), none of them were located in the capital İstanbul, nor in any other of the Empire's towns or cities.

Rather, he chose to build them in the Thracian village of Rûs [today's Keşân = Byzantine: Kissos or Kisson],⁵⁵ and in the Bithynian village of Dil [Today's: Hersek Köyü near Yalova]. He chose Rûs, a village he owned, as the site of a mosque, while selecting the village of Dil, which he also owned, as the site of both an *imâret* (soup kitchen), and a second mosque. While the soup kitchen has not survived, both mosques have, albeit, in greatly altered forms. The mosque in Dil, which was completely destroyed by the beginning of the 20th century, has been totally rebuilt [Plate 4], while that in Rûs=Keşân, while likewise having

Plate 4: Restored *Hersekzâde Ahmed Paşa Câmii* in Dil (Hersek Köyü), 2011

⁵⁵ Georgios Liakopoulos: *The Ottoman Conquest of Thrace. Aspects of Historical Geography*. Unpublished M.A. Thesis. Ankara (Bilkent University), 2002.

Plate 5: *Hersekzâde Ahmed Paşa Câmii* During ca. 1935 Restoration

Plate 6: *Hersekzâde Ahmed Paşa Câmii* in Rus Köyü (Keşân), ca. 1935

Plate 7: Restored *Hersekzâde Ahmed Paşa Câmii* in Rûs Köyü-Keşân, 2011

been renovated on several occasions [Plate 5 & 6], retains some of its original features⁵⁶ [Plate 7].

The century following the 1453 conquest of İstanbul was one in which most high level Ottoman officials chose to construct their charitable works in the city. They did so for a variety of reasons: a) to contribute to the transformation of the ruined shell of Byzantine Constantinople into a fitting Ottoman capital; b) as a sign to one and all of their having made good; c) as a means of alienating income for the use of their descendants, i.e., by naming their sons or daughters as the salaried administrators of the foundations they established; and, d) finally as a means of ensuring that their names would live on after their deaths.⁵⁷

The fact that, contrary to this practice, Hersekzâde Ahmed chose out of the way, indeed remote/obscure, locations for his charitable activities is noteworthy. On the one hand it may simply have been in keeping with the modesty which the contemporary writers ascribe to his character, while, on the other, his having done so may be read as bearing a casual relationship to the length and grandeur of his career. Stated differently, it was

⁵⁶ Note: The Dil mosque's internal dimensions are: 13.15 x 13.18 meters, whereas those of the Keşân mosque are: 9.46 x 9.47 meters, i.e., the former was a far larger structure. See: İ. Aydın Yüksel: *Osmanlı Mimârisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri (886-926/1481-1520)*. Cilt V. İstanbul (İstanbul Fetih Cemiyeti), 1983. pp. 311- [Hereafter: Yüksel, 1983]

⁵⁷ See: Howard Crane [Ed. & Tr.]: *The Gardens of the Mosque: Hafız Hüseyin al-Ayvansarayî's Guide to the Muslim Monuments of Ottoman Istanbul*. Leiden (Brill), 2000. Ayvansarayî's exhaustive description of the mosques and *mesjids* of İstanbul (written in 1779), establishes that virtually all 15th and 16th century Ottoman officials, who rose to the levels attained by Hersekzâde Ahmed, endowed charitable works in the capital. A thorough examination of Ayvansarayî's work confirms that at the end of the 18th century no mosque or *mesjid* attributed to Hersekzâde existed in İstanbul.

That no pious endowment of any kind was ever endowed by Hersekzâde in İstanbul is further confirmed by: a) Ömer Lûtfi Barkan & Ekrem Hakkı Ayverdi's: *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri - 953 (1546) Tarihli*. İstanbul, 1970; and, b) Mehmet Canatar: *İstanbul Vakıfları Tabrir Defteri - 1009 (1600) Tarihli*. İstanbul (İstanbul Fethi Cemiyeti), 2004. These two works which list all the charitable foundations that were established in the capital in the years 1453-1600, contain no entry relating to any endowment of Hersekzâde Ahmed.

Interestingly, two late 18th century *evkaf* (pious foundation) documents preserved in the Prime Minister's Archives in İstanbul, contain marginal notes which seemingly imply that there was in fact a mosque in the capital built by Hersekzâde Ahmed. See: İstanbul Prime Ministry Archives: *Başbakanlık Arşivi: Fon Kodu: C.EV. = Cevdet Evkafı: Dosya #448; Gömlek #22675; Tarih: 29 Ra [Rebiülevvel] 1204 (December 17, 1789) & İstanbul Prime Ministry Archives: Başbakanlık Arşivi: Fon Kodu: C.EV. = Cevdet Evkafı: Dosya #48; Gömlek #2395; Tarih: 21 C [Cumadelâhire] 1204 (March 8, 1790)*. Both documents are requests concerning the appointment of *duagus* (prayer reciters) for Hersekzâde Ahmed's pious foundation. Neither name the mosque (or location) that the requests are made for. The official who approved both these requests has (in a marginalia) noted that they are for the: "pious foundation of the Noble Mosque of the deceased Hersekzâde Ahmed Paşa in İstanbul" (*Vakf-ı Câmî-i Şerîfe-i merhum Hersekzâde Ahmed Paşa der İstanbul*). As no such mosque is known to have existed, this would appear to be a scribal error, i.e., the requests in question were actually on behalf of his mosques in the villages of Rûs and Dil.

perhaps his lack of ostentation, indeed his prudent, low key and unpretentious lifestyle, which contributed to his virtually unprecedented three decade career at the apex of the Ottoman ruling elite.

The *vakfiye* (pious endowment charter) for Ahmed Paşa's Rûs Mosque, the *Mescid-i Câmi-i Şerif* (and for his endowments in the village of Dil) was drawn up during the last ten days of the month of *Ramadan* in the *hicri* year 917, i.e., between December 12, 1511 and December 22, 1511. It is written in Turkish (with numerous *Qur'anic* phrases in Arabic), in the *sülûs* script. It survives in a unique copy which is preserved in the John Freer Frederick Lewis Collection in the Free Library of Philadelphia, in the United States of America.

This *vakfiye*, was published by an Iranian-born scholar, Muhammed Ahmed Simsar, as: *The Waqfiyah of 'Ahmed Pâşâ* in 1940.⁵⁸ Simsar's work is an exemplary piece of scholarship, which, unfortunately, in the seventy years since its publication, has not always received the close attention it so clearly warrants from specialists working on Ottoman history.⁵⁹

The *vakfiye* names the endower as: *Hazret-i 'Ahmed Pâşâ, ibn 'Abdu'l-Hayy* (His Excellency Ahmed Paşa, the son of the Servant of God), a reflection of the fact that he was a convert to Islam, as well as perhaps a sensitivity against using his real patronymic, 'Hersek-zâde,' i.e., the son of the Prince of Herzegovina,⁶⁰ in what was clearly a religious document.

From the fact that his Thracian mosque is referred to in the *vakfiye* as having been built:

In the Province of Geliboli's village of Rûs, which is attached to the borough/district/township of Keşân (*livâ-i gelibôlida qasabah-i Keşân tâbi'i Rûs köyünde*), where with respect, joy, health and safety he lives, having built one *Mescid-i Câmi-i Şerif*, a strongly built structure and a most beautiful foundation [which has become] an achievement acceptable to the people..⁶¹

we know that the actual date of its construction must have predated the *vakfiye* which he drew up to provide the income necessary to meet its ongoing expenses, together with

⁵⁸ Simsar, 1940: See also: *Muhammed Ahmed Simsar: Oriental Manuscripts of the John Frederick Lewis Collection – 1937*. Baltimore, Maryland (J. M. Furst Company), 1937.

⁵⁹ **Note:** Even when cited, the information it contains has not always been fully utilized. As a case in point one may cite the studies on Hersekzâde Ahmed, authored by the Bosnian scholar Hazim Šabanović. His findings, summarized in Šabanović, 1971: p. 342, state that Hersekzâde Ahmed had one daughter named Hümâ. Clearly, despite citing the Simsar study in his bibliography, he overlooked the fact that the 1511 *vakfiye* names three additional daughters: 1) Mahdûm-zâde; 2) Kâmer-şâh; and, 3) 'Aynî-şâh.

⁶⁰ Simsar, 1940: p. 56.

⁶¹ Simsar, 1940: p. 62.

those of the second mosque (*Mescid-i Şerife*) and the *imâret* (soup kitchen) he had likewise previously built in the village of Dil, in the district of Yalâk Ova (Yalova).⁶² However, due to the absence of dated *kitabes* (dedicatory inscriptions) on either of the two surviving mosques, it is impossible to further pinpoint their actual construction dates.⁶³

We also know from the wording of the *vakfiye*, that when it was drawn up in December 1511, Hersezkâde Ahmed was physically resident in the Keşân village of Rûs. When we juxtapose this information with what is known of his career, which, as was seen in Table IV [above pp. 14–15], at one time or another, included many of the highest administrative posts in the Empire, it becomes apparent that he drew up his pious endowment charter following his third stint as *Vezîr-i Âzam* (Grand Vezir), which had ended abruptly on September 21, 1511. On that date, his İstanbul *konak* (mansion) had been attacked and ransacked by a mob of Janissaries who were partisans of Prince Yavuz Selim in his ongoing struggle for power with his father Sultân Bayezid II (Hersezkâde's patron and father-in-law). Hersezkâde Ahmed had literally fled for his life. It is easy to imagine that following this event he had gone into semi-retirement in the Keşân village of Rûs which he held as private property. His life as a gentleman farmer came to an end less than a year after he drew up his *vakfiye*, when he was summoned back by now Sultân Yavuz Selim, to serve a fourth time as *Vezîr-i Âzam* (Grand Vezir) in late November 1512.

The Village of Rûs & the Town of Keşân

One of the more intriguing questions raised by the *vakfiye* of Ahmed Paşa, is that of determining the physical relationship in the early 16th century between what it specifically refers to as the borough/district/township of Keşân (*kasaba-i Keşân*), and the village of Rûs (*Rûs köyü*) which was attached to it (*tâbi*).⁶⁴ The problems inherent in attempting to find an answer to this query are multiplied by the fact that today the city of Keşân is home to 55,000 residents.⁶⁵ This population has totally submerged virtually all vestiges of the 16th

⁶² This is clear from the fact that the December 1511 *vakfiye* refers to his “*having built one holy mosque*” in the village of Rûs [Simsar, 1940: pp. 62–63], and to his “*having built another holy mosque and soup-kitchen*” in the village of Dil [Simsar, 1940: p. 62–65]. This was in fact the common practice, i.e., one originally built their endowment and then established a pious foundation (*vakıf*) to meet the costs associated with its operations and upkeep. For a similar case in the Macedonian town of Kavala, see: Heath W. Lowry & İsmail E. Erünsal: *Remembering One's Roots: Mehmed Ali Paşa of Egypt's Links to the Macedonian town of Kavala (Architectural Monuments, Inscription & Documents)*. İstanbul (Bahçeşehir University Press), 2011.

⁶³ For the Rûs/Keşân mosque, see: Semavi Eyice: “Hersezkâde Ahmed Paşa Camii,” in *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 17 (İstanbul, 1998), pp. 237–238 [Hereafter: Eyice, 1998]; for the mosque and mausoleum in Dil, see: Semavi Eyice: “Hersezkâde Ahmed Paşa Camii ve Türbesi,” in *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 17 (İstanbul, 1998), pp. 238–239. For both sites, see: Yüksel, 1983: pp. 311–.

⁶⁴ Simsar, 1940: p. 62.

⁶⁵ Local histories of the town of Keşân include: Hilmi Dinçer's *Keşân Tarihi*. Çorlu (Cem Matbaacılık), ND and by the same author: *Keşân ve Mey'hane Kültürü*. 3rd Edition. Çorlu (Cem

century settlement. Indeed, our only point of reference is the mosque itself, which common Ottoman practice suggests would have been built in the center of the village of Rûs.

In a Gelibolu *tahrir defter* (tax register) drawn up in 1519, i.e., late in the reign of Sultân Yavuz Selim, just ten years after Ahmed Paşa built his mosque in Rûs, and two years after his death, there is no mention of a town named Keşân, rather it only appears as the name of a *kazâ* (administrative sub-district), i.e., as the *Kazâ-i Keşân*. It was the administrative sub-district lying between the *Kazâ-i Gelibolu* and the *Kazâ-i Migalkara* [Today: Malkara]. Collectively these three *kazâs*, together with the nearby Aegean islands of Limnos (Lemnos), Semdirek (Samothrace), İmroz (Gökçeada) and Taşyoz (Thasos), comprised the Province of Gallipoli (*Livâ-i Gelibolu*).⁶⁶ As Gelibolu was the home port of the Ottoman navy, the bulk of its revenues were traditionally set aside as the large fief (*has*), of the *Kapudan-ı Derya* (Commander of the Navy), a position held on three separate occasions by Hersekzâde Ahmed Paşa.

Indeed, a perusal of the extant *tahrir defters* (tax registers) from the 15th and 16th century, establishes that the administrative status of the region was in a more or less constant state of flux. Thus, in 1474–1475, in the oldest surviving register,⁶⁷ there is no mention of Keşân among the administrative sub-districts of the Province of Gallipoli (*Livâ-i Gelibolu*). Rather, it breaks the province down into six *nâhiyes* (subdivision of a *kazâ*): Abri, Harala, Ece Ovası, ‘Aliyü’d-dîn/Karı-yaya, Evreşil and Migalkara.

As noted above, in the 1519 register, the *Livâ-i Gelibolu* was comprised of three *kazas*, i.e., Gelibolu, Migalkara and Keşân, which in turn are shown as containing eight *nâhiyes*: Ece Ovası, Abri, Harala, Evreşil, Karı-yaya, Migalkara, Cinbi and Keşân.⁶⁸

To further complicate an already cloudy picture, an undated register from the reign of Sultân *Kânûni* Süleyman (1520–1566), which is missing its closing section, shows the province of Gelibolu to have been comprised of three *kazas* (Gelibolu, Migalkara and Limnos), which in turn were subdivided into the three *nâhiyes* of Evreşil, Ece Ovası and Bolayır.⁶⁹ While there is no definitive way to establish that the missing section of this *defter*

Matbaacılık), 2008. For an important recent study of the Evros/Meriç River valley, which is bordered on the southeast by the region of Keşân, see: Robert Ousterhout & Charalambos Bakirtzis: *The Byzantine Monuments of the Evros/Meriç River Valley*. Thessaloniki (European Center for Byzantine and Post-Byzantine Monuments), 2007.

⁶⁶ T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü: *75 Numaralı Gelibolu Livâsı Mufasssal Tahrir Defteri (925/1519)*. 2 Cilt. Ankara, 2009 [Hereafter: Tahrir #75, 2009].

⁶⁷ Başbakanlık Arşivi: *Tapu-Tahrir Defter No. 12; Tarih: 879 (1474–1475)*.

⁶⁸ Tahrir #75, 2009: pp. 7–8.

⁶⁹ Başbakanlık Arşivi: *Tapu-Tahrir Defter No. 434; Tarih: Undated*. As it is prefaced with the *tuğra* of *Kânûni Süleyman*, we know that it was drawn up between 1520 and 1566.

did not include reference to Keşân, its failure to mention it as a *kaza*, suggests that it no longer had that status. This impression is confirmed by two later registers as well.

In a *tahrir defter* of 1569–1570, the *Livâ-i Gelibolu* (Province of Gelibolu), is shown as being made up of two *kazas* (Gelibolu and Migalkara), which in turn were subdivided into eleven *nahiyes* (Evreşil, Migalkara, Harala, Abrı, Keşân, İpsala, Ferecik, Gümülcine, Ece-âbâd, Karı-yaya and Bolayır).⁷⁰

Finally, in a register of 1600–1601, the province of Gelibolu is shown as being comprised of six *nahiyes* (no *kazas* are mentioned): Evreşe [sic. Evreşil], Harala, Abrı, Keşân, İpsala and Gümülcine.⁷¹

Interestingly, in addition to not mentioning a town of Keşân, none of these *tahrir defters* mention a village named Rûs. The reason for these lacuna likely stemmed from the fact that: a) there simply was no town of Keşân in existence in the 16th century; and, b) while the village of Rûs was alienated in the 1511 *vakfiye*, its revenue had been earmarked for the use of the donor, Hersekzâde Ahmed Paşa, during his lifetime, i.e., it was not subject to taxation and therefore like all such sites does not appear in the tax registers.⁷²

This said, as noted above, it is relatively easy to pinpoint the exact site of the 16th century village of Rûs, due to Ahmed Paşa's having built his mosque (which still stands), at what we may presume to have been its apex. Having done so, we have no alternative but to conclude that at some later point in time, the name of the 16th century village of Rûs was replaced by that of the *kazâ / nahîye* it was located in and henceforth became known as: Keşân.

Just when Keşân replaced Rûs as the settlement's name is unclear. Even as late as April 25, 1732, a document preserved in the İstanbul Prime Ministry (*Başbakanlık*) Archives, still refers to the pious foundation of Hersekzâde Ahmed Paşa in the village of Rûs, which is attached to the administrative district (*kaza*) of Keşân;⁷³ while a second document in the same collection, dated April 1, 1900, mentions a market (*pazar*) in the village of Rûs which belongs to Hersekzâde Ahmed Paşa's *vakıf* (pious foundation) in the town (*kasaba*) of Keşân,⁷⁴ thereby suggesting that even at the beginning of the 20th century at least a quarter or section of the town of Keşân was still known as the village of Rûs.

⁷⁰ Başbakanlık Arşivi: *Tapu-Tahrir Defter No. 490; Tarih: 977 (1569–1570)*.

⁷¹ Başbakanlık Arşivi: *Tapu-Tahrir Defter No. 724; Tarih: 1009 (1600–1601)*.

⁷² **Note:** From the fact that its name does not appear in the register as one of the *vakıf* villages assigned by Ahmed Paşa to his pious foundation, it appears that as late as 1519 the legal transfer of its ownership had not yet been finalized.

⁷³ İstanbul Prime Ministry Archives: *Başbakanlık Arşivi: Fon Kodu: C.EV. = Cevdet Evkafrı: Dosya #521; Gömlek #26314; Tarih: 29 Ş [Şevval] 1144 (April 25, 1732)*.

⁷⁴ İstanbul Prime Ministry Archives: *Başbakanlık Arşivi: Fon Kodu: DH.MKT = Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi: Dosya #2326; Gömlek #70; Tarih: 30 Z [Zilhicce] 1317 (April 1, 1900)*.

Simsar, writing seventy years ago, was therefore correct when he accepted Keşân and the village of Rûs, where Ahmed Paşa built his mosque, as one and the same place, and in his 'Index of Places' wrote: "*Rûs, a village now called Keşân.*"⁷⁵ He posits no suggestion as to when the village may have been submerged by the town.

Evliya Çelebi's *Seyahatnâme* as a Source for the History of Keşân

Normally, when seeking information on the towns of the Ottoman realms, the historian's first point of reference is the *Seyahatnâme* (Book of Travels), of the well-known 17th century Ottoman traveler, Evliya Çelebi. He not only visited virtually every corner of the Empire, but his ten volume work often serves as our only source for information on its cities and towns. Unfortunately, when it comes to Keşân, the data he provides is not only factually inaccurate, but noteworthy primarily for the lack of detail it provides.⁷⁶

Among the many inaccuracies in his description is his erroneous claim that Keşân was conquered from the Genoese in [1500], by Sultân Bayezid II and his Grand Vezir Gedik Ahmed Paşa, while they were enroute to Koron in the Morea.⁷⁷ This statement, if true, would be a historical first, as Gedik Ahmed Paşa, the official he names, had been executed by Sultân Bayezid II eighteen years earlier in 1482.

In point of fact, as we know from the late 15th century work of Âşikpaşazade, Evliya was wrong by almost a century and a half as regards his dating of the conquest of the Keşân

⁷⁵ Simsar, 1940: p. 197. From another passage in Simsar's work [p. 183, footnotes 5 & 6] it appears that he did not have the opportunity to visit Keşân while writing his study. He refers to a native of the town, a Mr. Mahmud Kemal Tuna, who provided him the information that Keşân and Rûs were one and the same place. In this regard, Simsar wrote: "*This is substantiated from official records of the present town of Keşân, which were examined at my request by Mr. Mahmud Kemal Tuna, a resident of that town.*" In the preface to his work, Simsar also thanks a Mr. Kenan İnal of İstanbul for supplying him with photographs and other source materials [p. v].

⁷⁶ Evliya Çelebi bin Derviş Mehmed Zilli: *Evliya Çelebi Seyahatnamesi. V. Kitap [Topkapı Sarayı Kutuphanesi Bağdat 308 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu – Dizini]*. Edited by Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman & İbrahim Sezgin. İstanbul (Yapı Kredi Yayınları), 2001 [Hereafter: Evliya: Vol. V., 2001].

⁷⁷ Evliya: Vol. V., 2001: Varak 98a–98b "*sene (—) târihinde Bâyezid-i Velî Mora diyârında Koron kal'ası fethine giderken [98b] donanma-yı hümayûn ile Gedik Ahmed Paşa bu Keşân kal'asının muhâsara edüp ceng-i azîm ederek kal'a-i Keşân sâhib-i şân olup âbirü'l-emr yedi günde cebren ve kabren kal'a-i Keşân'ı keşân ber-keşân ahâlîsin sürüyerek Ciniviz elinden feth etdiler. Ba'dehû derûn-ı hisâra Hersekoğlu Ahmed Paşa'yı bâkim nasb edüp amâr etdi*" ["In the year ____ [left blank], when [Sultân] Bayezid II, accompanied by Gedik Ahmed Paşa, and the Imperial Ottoman fleet, were enroute to conquer the Fortress of Koron in the Morea, they besieged this Fortress of Keşân for seven days after which they conquered it from the hands of the Genoese. Later, Hersekoğlu Ahmed Paşa became the ruler and settled in the interior of the fortress"]. For other examples in which he has Gedik Ahmed Paşa participating in events which transpired in 1501, i.e., long after his death see: Evliya: Vol. V., 2001: V352b (conquest of the fortress of Galata); V353b (conquest of the fortress of Julad); V353b (conquest of the fortress of Kardik); 356b (conquest of the fortress of Depedelen); and, V357a (conquest of the fortress of İskirapar).

fortress, as it had been an Ottoman possession since the early 1360s when it was taken by *Hacı / Gazi Evrenos*.⁷⁸ Âşıkpaşazade, in describing events which occurred in 1360–1361, wrote:

Hacı İlbeği sarp Dimetoka hisarını fethetti. Beri yandan Gazi Evrenüz dahi Keşân hisarını almıştı. İpsala'yı dövüp dururdu. Müslümanlar sevinç içindeydiler.

Hacı İlbeği conquered the difficult to access fortress of Dimetoka. On this side [of the river], *Gazi Evrenos* took the fortress of Keşân. He also took İpsala. The Muslims were overfilled with joy.⁷⁹

Even without the testimony of Âşıkpaşazade, logic dictates that a small fortress such as Keşân, located in the heart of Thrace, could not have held out against the mighty Ottoman armies for half a century after the fall of İstanbul. For all the value of his work, Evliya Çelebi's sense of history was frequently weak. In particular he had a penchant for attributing conquests and monuments to Sultân Bayezid II., which clearly predated that ruler's reign (1481–1512).⁸⁰

More disturbing than his lack of knowledge relating to the town's history, is the fact that he provides virtually no specific information regarding its monuments/buildings. While normally, he noted the exact number of each type of building (together with their names), in each of the towns he visited, in the case of Keşân he simply leaves a lot of blank spaces. Thus, he writes:

- 1) It has a total of _____ quarters (*mahalles*);
- 2) and a total number of _____ tile-roofed two-storied houses with gardens and orchards (*kiremit örtülü tahtânî ve fevkânî bağ u bağçeli hânedânlardır*);

⁷⁸ [Nihal] Atsız: *Âşık Paşaoğlu Tarihi*. İstanbul (Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları), 1992. [44. Bab] p. 50 [Hereafter: Atsız, 1992]. For the conquests of Evrenos Gazi, See also: Heath W. Lowry: *The Shaping of the Ottoman Balkans, 1350–1550: The Conquest, Settlement and Infrastructural Development of Northern Greece*. İstanbul (Bahçeşehir University Press), 2009. pp. 16–64.

⁷⁹ Atsız, 1992: p. 50.

⁸⁰ For other instances where he has attributed 14th century monuments and/or events to the end of the 15th century, see: Heath W. Lowry: "An Unknown Fourteenth Century Sultanic Mosque in the Macedonian City of Drama: The Yıldırım Bâyezîd Câmî" in H. Hartmuth & A. Dilsiz (Eds.): *Monuments, Patrons, Contexts: Papers on Ottoman Europe Presented to Machiel Kiel*. Leiden (Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten), 2010. pp. 15–27 [Hereafter: Lowry, 2010] & Heath W. Lowry: "Architectural Monuments as a Source for the Dating of 14th Century Ottoman Conquests in the Balkans: The Case Study of Vera/Bera/Pherai/Feres [Ottoman: Ferecik/Fire/Ferecük]," in the *Journal of Turkish Studies*, Volume 32, No. 1 (2008), pp. 339–346.

Paşa became the ruler and settled in the interior of the fortress” (*Ba’dehû derûn-ı hisâra Hersekoğlu Ahmed Paşâyı hâkim nasb edüp amâr etdi*).⁸³

He then continues: “the castle is in the form of a square, but it is in a state of ruin, yet they call it the village of Rûs” (*kal’ası şekl-i murabba’dan tûlânice imiş, ammâ harâb âbâddır, lâkin ismine Rûs köyü derler*).⁸⁴

While earlier scholars have tended to take his account at face value and concluded that the Ahmed Paşa Mosque was located within the confines of the fortress,⁸⁵ logic dictates otherwise. As anyone who has visited Ahmed Paşa’s Keşân mosque is aware, it is not built on a hilltop (the traditional site of medieval fortresses), rather it sits in a depression, which is the last spot any Byzantine fortification would ever have been located.

More importantly, the Castle of Keşân was not even located in the vicinity of the present day town of Keşân, of which the mosque is the centerpiece. Rather it lay some four kilometers to the South, and was located (as one would logically expect), on top of the highest hill in the region, the hill which is today home to the region’s cell phone towers [Plate 8].

Plate 8: Site of the Medieval Fortress of Keşân Viewed from the Present-day City of Keşân

⁸³ Evliya: Vol. V., 2001: Varak 98b.

⁸⁴ Evliya: Vol. V., 2001: Varak 98b.

⁸⁵ For example, see: Eyice, 1998: pp. 237–238. Eyice writes: “1511 tarihli vakfiyesinde adı geçen Rus (Ros) köyündeki mescidin burası olduğu kabul edilmektedir. Evliya Çelebi’nin ifadesinden anlaşıldığına göre Rus Keşân’ın kalesidir” [English: From the fact that the village of Rus (Ros) is named in the 1511 pious foundation charter, we understand that the mescid was built in that village. As is clear from the testimony of Evliya Çelebi, Rus was the fortress of Keşân]. In a similar vein, Yüksel, 1983: p. 311 writes: “Bu vakfiyede ‘Rus’ veya ‘Ros’ adıyla geçen köy Keşân’ın kalesidir” [English: In this pious endowment charter the village which is known by the name ‘Rus’ or ‘Ros’ was the fortress of Keşân].

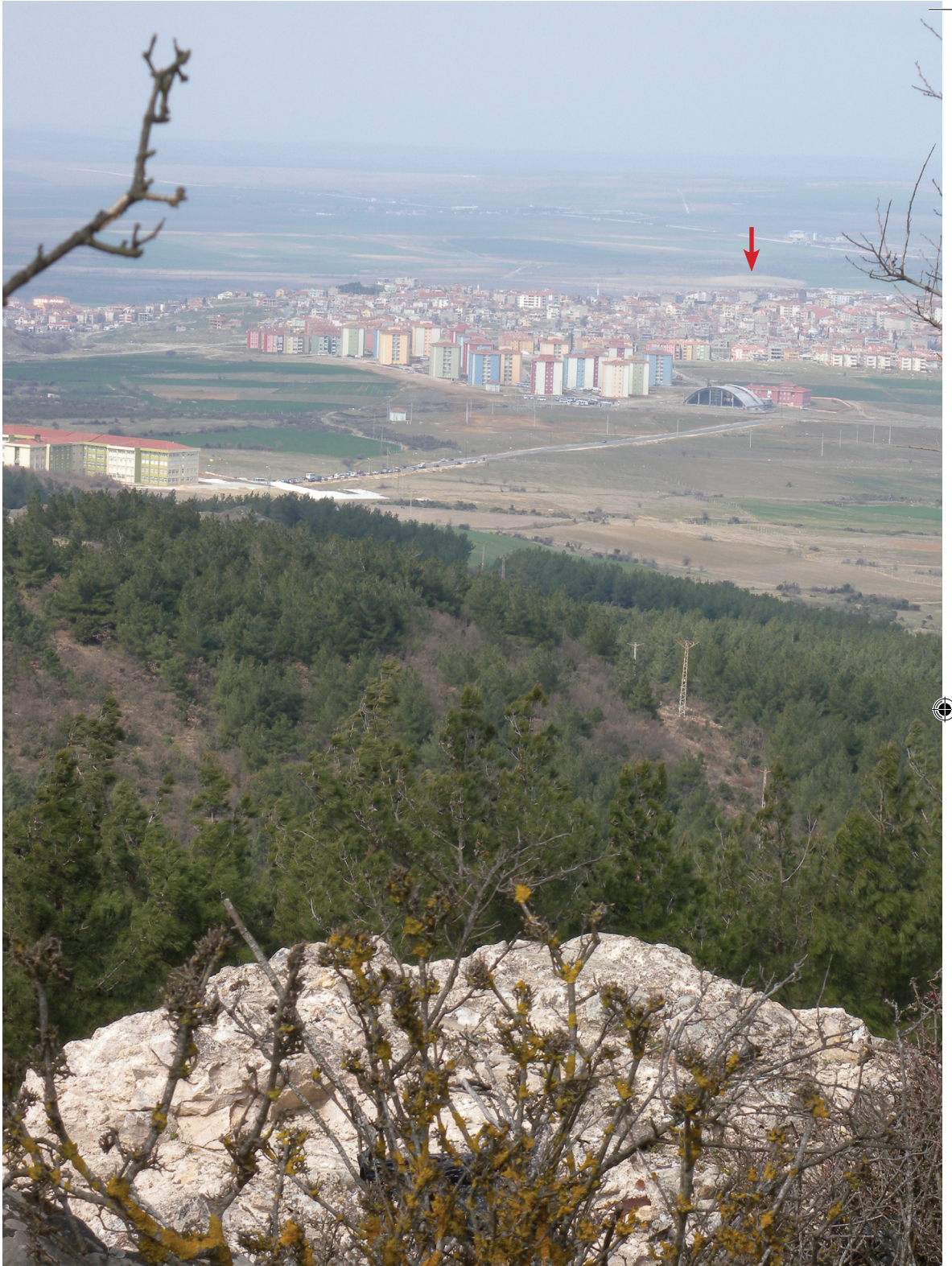

Plate 9: The Village of Rûs (Present Day City of Keşân) from the Ruins of the Medieval Fortress⁸⁶

In short, as the remains of its medieval walls attest, what Evliya refers to as the *Kale-i Keşân* (Fortress of Keşân) and the village of Rûs, i.e., today's Keşân, were two separate entities [Plate 9].

This fact suggests, as was common elsewhere in the 14th and 15th century eastern Balkans, that the Ottomans had rejected the idea of living within the fortress (which, as noted above, was in fact located some distance from the village called Rûs), and instead created a new built environment, the village of Rûs (which over time would morph into the present day town of Keşân). This is exactly the pattern we see in the nearby Thracian towns of Dimetoka and Gümülçine, and in such eastern Macedonian cities as Drama and Serres (all of which were home to large mosques built in the wake of their conquests), which were located outside the confines of their pre-existing Byzantine fortifications. Once these mosques had been built, they in turn became the center of the new Ottoman settlements which grew up around them.⁸⁷

How then may we account for the misinformation provided by Evliya Çelebi? One possible explanation is that he never actually set foot in the village of Rûs, rather he saw the imposing dome of the *Hersezkâde Ahmed Câmii* as he passed along the road from Gallipoli to İpsala and Edirne, i.e., he caught a glimpse of the mosque from a distance, just as one does today when driving the same route [Plate 10].

Properties Alienated by Hersezkâde on Behalf of His Foundation

What we know for a fact, based on the wording of the *vakfiye*, is that Hersezkâde Ahmed owned the village called Rûs, where he was living in 1511 when he drew up his charter on behalf of the mosque he had previously constructed there. It was located some distance from the site of the medieval Byzantine fortress of Kissos or Kisson, the remains of which overlook the present day town of Keşân = Rûs Köyü.

As for the village of Rûs itself, here the *vakfiye* states:

After this His Excellency the abovementioned founder thus stipulated that after he himself takes abode in the neighborhood of the most Merciful of the merciful, the income of the village of Rûs, which he himself possesses, shall be added to the income of his other estates in trust, and shall be used toward the other above mentioned expenses.⁸⁸

⁸⁶ Note: Arrow marks approximate location of the mosque.

⁸⁷ See my forthcoming study: "The Rise of the Ottoman State, 1302–1517," in Metin Heper & Sabri Sayarı (Eds.): *Routledge Handbook of Modern Turkey*. London (Routledge), scheduled for publication in 2012 & Lowry, 2010: pp. 15–27.

⁸⁸ Simsar, 1940: p. 132.

Plate 10: *Hersekzâde Ahmed Paşa Câmii* in Keşân (From the Highway), 2011

From the fact that the donor stipulated that following his death, the income of the village of Rûs (which was set aside for his usage during his lifetime), would likewise be added to the endowment (*vakıf*) he had established for the purpose of maintaining his foundations in the Keşân village of Rûs and the Yalak Ova (Yalova) village of Dil, and from the failure of the 1519 *tahrir defter*, to name the taxes of Rûs among the assets of his *vakıf*, we may infer that in the interim between his death in July 1517 and 1519 (when the register was drawn up), the legal transfer of the village's income to his foundation had not yet been realized.

What is harder to account for is the fact that, while the 1519 *tahrir defter*, includes a section on the properties belonging to Ahmed Paşa's *vakıf*, there are discrepancies between the Keşân villages it names as belonging to his foundation, and those which the 1511 *vakfiye* states he had bequeathed to it [Table V].⁸⁹

As may be seen in Table V, several of the villages listed as attached to the sub-district of Keşân (*tâbi'i Keşân*) which were deeded over to his pious foundation by Hersekzâde Ahmed in 1511, e.g., Arnavud Çiftliği, Kuralar, Sağırlar and Sikullu, do not appear in the list of properties recorded in the 1519 *tahrir defter* (tax register) as belonging to his foundation. This seeming anomaly is difficult to account for, as the Ottoman bureaucracy in the 16th century was particularly adept at keeping track of all possible revenue sources.

In addition, the three villages of Kalamıç, Kızılca (also known as Dursun) and Gündüzler, which appear in the 1519 Gelibolu tax register, are not listed among the properties bequeathed by Hersekzâde Ahmed in 1511. This discrepancy is easier to account for, as they may well reflect additional bequests made between the time the initial pious foundation's charter (*vakfiye*) was drawn up in early December 1511 and his death on July 21, 1517.

Another explanation which might account for this discrepancy is that the three villages of Kuralar, Sağırlar and Sikullu (which appear in the 1511 *vakfiye*), are listed under different names in the 1519 Gelibolu tax register, i.e., as Kalamıç, Kızılca (also known as Dursun) and Gündüzler.

⁸⁹ **Note:** Given the fact that virtually all of the names of the Keşân settlements listed in the 1519 register were Turkish, it is difficult to understand why so few of them have survived. A thorough survey of the existing literature on village toponyms in today's Republic of Turkey, establishes that the disappearance of village names seen in the 1519 register was not part of the 'renaming' that went on in the early years of the Turkish Republic. Rather, it occurred in the Ottoman period. See (in their order of publication): 1) T.C. Dahiliye Vekaleti: *Köylerimiz'in Adları*. Ankara, 1928; 2) T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü: *Türkiye'de Meskun Yerler Kılavuzu*. 2 Cilt. Ankara, 1946; 3) T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü: *Mülki İdare Taksimatına Göre En Son Tesbit Edilen Adları İle Köylerimize Ait Bültenler*. Cilt I. (A-İ).

Table V: Keşân Area Villages Bequeathed by Ahmed Paşa to his Foundation in the 1511 *Vakfiye* & Those Listed as Belonging to it in the 1519 *Tahrir Defter*

Name of Village	Location	1511 Vakfiye	1519 Tahrir Defter	Present Location	Source
<i>Karye-i Kalamîç</i>	<i>tâbi'i</i> Cinbi	–	<i>Karye-i Kalamîç</i> [<i>Vakf-ı merhum Ahmed Paşa bin Hersek</i>]	–	Tahrir #75, 2009: p. 519
<i>Karye-i Kızılca nam-i diğەر Dursun</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	–	<i>Karye-i Kızılca nam-i diğەر Dursun</i> [<i>Vakf-ı merhum Ahmed Paşa bin Hersek</i>]	–	Tahrir #75, 2009: p. 519
<i>Karye-i Kayacık</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	Kayacık Köyü	<i>Karye-i Kayacık</i> [<i>Vakf-ı Ahmed Paşa bin Hersek</i>]	Didimoticho in Greece [Gr. Kiriaki]	Tahrir #75, 2009: p. 520; Simsar, 1940: pp. 66–67
<i>Karye-i Yapıldak</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	Yapıldak Köyü	<i>Karye-i Yapıldak</i> [<i>Vakf-ı Ahmed Paşa bin Hersek</i>]	16 kilometers South of Keşân	Tahrir #75, 2009: p. 521; Simsar, 1940: pp. 66–67
<i>Karye-i Gündüzler</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	–	Next to Yapıldak (<i>Yapıldak ile birbirine mutassıldır</i>)	16 kilometers South of Keşân	Tahrir #75, 2009: p. 521
<i>Arnavud Çifilği</i>	<i>tâbi'i</i> Rûs Köyü	Arnavud Çifilği	–	Present Day Keşân	Simsar, 1940: pp. 66–7
<i>Karye-i Kuralar</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	Kuralar Köyü	–		Simsar, 1940: pp. 66–7
<i>Karye-i Sağırklar</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	Sağırklar Köyü	–	Alexandroupoli in Greece (Dedeğaç) [Now: Plaka]	Simsar, 1940: pp. 66–7
<i>Karye-i Sikullu</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	Sikullu Köyü	–	Sığilli in Keşân	Simsar, 1940: pp. 66–7
<i>Karye-i Balilu</i>	<i>tâbi'i</i> Dimetoka	Balilu Köyü	[Note: Not listed due to its being in Dimetoka]	Greece: Melia [Former: Ballıköy]	Simsar, 1940: pp. 72–3

Ankara, 1963; 4) T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü: *Köylerimiz (1 Mart 1968 gününe kadar)*. Ankara (Başbakanlık Basımevi), 1968; 5) Türkiye Cumhuriyeti: *Cumhuriyetin 50. Yılında Edirne – 1973 İl Yıllığı*. Ankara, 1973; 6) T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü: *Türkiye Mülki İdare Bölümleri – Belediyeler/Köyler. Seri II., Sayı 5. Ankara, 1 Ağustos 1977; & 7) T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü: Türkiye Mülki İdare Bölümleri – Belediyeler/Köyler. Genel Yayın No. 408, Seri III., Sayı 4. Ankara, 1 Kısım 1985.*

As to what the actual size of the villages and the amounts of the revenues they provided were, here we have only the testimony of the 1519 Gelibolu *tahrir defter* [Table VI], which, as previously noted, only mentions a total of five of the villages bequeathed by Hersekzâde Ahmed to his pious foundation. It does however provide a breakdown of the taxes paid by each, as well as the number of households (*hanes*) in each settlement.

Table VI: Villages Listed in the 1519 Gelibolu Tax Register as Belonging to the Pious Foundation (*vakıf*) of the Deceased Ahmed Paşa, the son of Hersek

Name of Village	Population Data Provided as Households (Hanes)	Annual Revenues in Akçe	Source
<i>Karye-i Kalamıç tâbi'i Cinbi</i>	Christian: <i>Hânes</i> (Households): 19 Christian: <i>Mücerred</i> (Bachelors): 2 Estimated Population: 97 *	4,339 akçe	Tahrir #75, 2009: pp. 519–520
<i>Karye-i Kızılca nam-i diğer Dursun tâbi'i Keşân</i>	Mehmed son of 'Alî – <i>imâm</i> (prayer leader) Muslims: <i>Hâne</i> (Households): 15 Muslims: <i>Mücerred</i> (Bachelors): 11 Estimated Population: 86	3,757 akçe	Tahrir #75, 2009: pp. 519–520
<i>Karye-i Kayalık tâbi'i Keşân</i>	Mehmed son of Yusuf – <i>kethüdâ</i> (steward) Mustafa – <i>nev müslimân</i> (new convert to Islam) Hasan – <i>nev müslimân</i> (new convert to Islam) Muslims: <i>Hâne</i> (Households): 27 Muslims: <i>Mücerred</i> (Bachelors): 11 Muslims: <i>Cemâ'at-i müselleman</i> (community of auxiliary cavalymen – one of whom is Hamza – <i>nev müslimân</i> , a new convert to Islam): 5 Estimated Population: 171	3,788 akçe	Tahrir #75, 2009: p. 520
<i>Karye-i Yapıldak tâbi'i Keşân</i>	Mehmed Fakih son of Nasûh – <i>imâm</i> (prayer leader) Muslims: <i>Hâne</i> (Households): 18 Muslims: <i>Mücerred</i> (Bachelors): 9 Estimated Population: 99	–	Tahrir #75, 2009: p. 521
<i>Karye-i Gündüzler tâbi'i Keşân</i>	Tur Bâlî son of Velî <i>Fakih</i> – <i>imâm</i> (prayer leader) Muslims: <i>Hâne</i> (Households): 13 Muslims: <i>Mücerred</i> (Bachelors): 3 Estimated Population: 68	7,202 akçe	Tahrir #75, 2009: pp. 521–522
TOTALS:	Estimated Total Population of the five villages: 521	19,082 akçe	

* **Note:** Derived by multiplying the number of *hanes* (households) by 5 and adding 1 for each *mücerred* (bachelor).

Accepting the five villages seen in **Table VI** as representative of the average size of all the settlements bequeathed by Hersekzâde Ahmed to his foundation, it appears that all of them, including the village of Rûs (today's Keşân) were, even by early 16th century Ottoman standards, small, i.e., with average populations of less than 100 residents. The only exception was the village of Kayacık, whose population of 170 inhabitants still marked it as a relatively small settlement by the standards of the era.

Further, as indicated by the Turkish names they (with the exception of the village of Kalamıç whose exact location is indeterminable) bore, it is no surprise to see that virtually all their inhabitants were Muslims. The only exception being the one village with a non-Turkish name, i.e., Kalamıç (Kalamitze), whose inhabitants as might be expected were Orthodox Christians.⁹⁰

The *Kazâ-i Keşân* in the Sixteenth Century

Another question begging an answer is: just what were the actual boundaries of the *Kazâ-i Keşân* (administrative sub-district of Keşân) at the beginning of the 16th century? To answer this query we must turn to an examination of all the Keşân toponyms (place names) listed in the 1519 register, and then compare them with a list of village names in the region today. **Table VII** provides a breakdown of the names of every village in the Gelibolu *tahrir* which are recorded as *tâbi'i Keşân* (attached to Keşân), i.e., part of the administrative sub-district of Keşân.

Map I (p. 40) shows those 16th century villages listed as attached to Keşân which are identifiable today. It provides both the 'old' and 'new' names of the settlements. As one might expect the majority of the identifiable villages lay astride the main north-south route running from Edirne in the North to the important Aegean ports of Gelibolu and Enez in the South.

Finally, some idea of the role played by Hersekzâde in the history not only of what today is the city of Keşân, but throughout the region, can be had from examining those individuals who are listed as the *erbab-i timars* (fief-holders) in the 1519 *tahrir defter*, that is, those individuals whose income was derived from the taxes paid by the villages which comprised the population of the *Kazâ-i Keşân* (Administrative District of Keşân).

As may be seen in **Table VIII**, no less than ten of the late Hersekzâde's former personal retainers (*Merdüm-i Ahmed Paşa bin Hersek*), each with ranks such as *Subaşı* (Police Superintendent), *Bostancı* (Member of the Imperial Guard), *Kapudan* (Commander in the

⁹⁰ **Note:** From the names of the residents of the village of Kalamıç listed in *Tahrir #75, 2009*: p. 519, it appears that the residents were of mixed Slavic and Greek origin, e.g., Koki son of Kondopoli, Moskopolo son of Dimitri, Yorgi son of Dimitri, Kosti son of Dimitri, Manol son of Nikola – Eflâk (Walachian), Todor son of Nikola, Kali son of Nikola, Kondologo son of Terkiminos, Yorgi son of Yani, etc.

Table VII: Villages Listed as Attached to Keşân in the 1519 Gelibolu *Tabrir Defter*

Page	1519 Village Name	Attached To	Held/Owned By	Title of Holder	Name Today
261*	<i>Karye-i Kebece</i>	<i>tâbi</i> 'î Keşân	<i>timar-i</i> Ali bin Bahâdır ve Ali bin Eflak Doğan		
284	<i>Karye-i Hamza-i Küçük</i>	<i>tâbi</i> 'î Keşân	<i>Harıcden dahi zirâ'at iderler</i>		
288	<i>Karye-i Tatarlar</i>	<i>tâbi</i> 'î Keşân			
288	<i>Karye-i Ahi</i>	<i>tâbi</i> 'î Keşân			
297	<i>Karye-i Kılıc</i>	<i>tâbi</i> 'î Keşân	<i>timar-i</i> Kapudan 'Ali	<i>Merdüm-i</i> Ahmed Paşa bin Hersek	Kılıcköy [Keşân-Merkez]
298	<i>Karye-i Ak-kovaca [Ak-hoca]</i>	<i>tâbi</i> 'î Keşân			Akhoca [Keşân-Mecidiye]
299	<i>Karye-i Başmakcılı</i>	<i>tâbi</i> 'î Keşân			
300	<i>Karye-i Kız-kaban</i>	<i>tâbi</i> 'î Keşân	<i>timar-i</i> Pervane Subaşı	<i>Merdüm-i</i> Ahmed Paşa bin Hersek	Kızkapan [Keşân-Mecidiye]
302	<i>Karye-i Musa Bey</i>	<i>tâbi</i> 'î Keşân	<i>timar-i</i> Kasım Subaşı	<i>Merdüm-i</i> Ahmed Paşa bin Hersek	
308	<i>Karye-i Kızılca Mihâl nam-i diğer Köse Paşa Yiğit</i>	<i>tâbi</i> 'î Keşân	<i>timar-i</i> Arnavud 'Ali Subaşı	<i>Merdüm-i</i> Ahmed Paşa bin Hersek	Paşayığit [Keşân-Merkez]
312	<i>Karye-i Kaba Bayezid</i>	<i>tâbi</i> 'î Keşân	<i>timar-i</i> Kapudan 'Ali	<i>Merdüm-i</i> Ahmed Paşa bin Hersek	
313	<i>Karye-i Yoğurtcu</i>	<i>tâbi</i> 'î Keşân			
315	<i>Mezra'a-i Mürsel</i>	<i>tâbi</i> 'î Keşân			
315	<i>Karye-i Saru 'Adil nam-i diğer Depelü</i>	<i>tâbi</i> 'î Keşân	<i>timar-i</i> Yayla bin Aydın		
319	<i>Mezra'a-i Karye-i Şahmelik</i>	<i>tâbi</i> 'î Keşân	<i>timar-i</i> Hasan bin Bayezid		
320	<i>Karye-i Sevindik</i>	<i>tâbi</i> 'î Keşân			Beğendik [Keşân-Merkez]
322	<i>Karye-i Bekmezlü</i>	<i>tâbi</i> 'î Keşân	<i>timar-i</i> Bostancı Mustafa	<i>Merdüm-i</i> Ahmed Paşa bin Hersek	
323	<i>Mezra'a-i Karye-i Timurhan nam-i diğer Ardukcü</i>	<i>tâbi</i> 'î Keşân	<i>Harıcden zirâ'at iderler</i>		
323	<i>Karye-i Tuz-depesi</i>	<i>tâbi</i> 'î Keşân	<i>timar-i</i> Kılıç veled-i Ahmed Bey bin Muşalim		Boztepe [Keşân-Merkez]

Table VII: Continued

Page	1519 Village Name	Attached To	Held/Owned By	Title of Holder	Name Today
329	<i>Karye-i Yercik'Ali nam-i diğer Yenice Köy</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>timar-i Derviş Ali</i>	<i>Kethüda-i bevvabın-i Ahmed Paşa bin Hersek</i>	Yeniceçiftlik [Keşân–Merkez] Yenice [Enez–Mer.]
330	<i>Karye-i Yirbovan nam-i diğer Dalmace</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>Harıcden zirâ'at olunur</i>		
335	<i>Karye-i Todorıçe nam-i diğer Kayağılu</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>timar-i Mehmed bin Mîmâr Süleyman</i>		Orhaniye**
336	<i>Karye-i Bayezidli</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân			
337	<i>Karye-i Korucu</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân			Korucuköy [İpsala–Merkez]
340	<i>Karye-i Muzatlı-i Küçük</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>Harıcden dahi zirâ'at olunur</i>		
342	<i>Mezrâ'a-i Karye-i Ballu</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>Harıcden zirâ'at olunur</i>		Greece: Melia [former: Ballıköy]
509	<i>Karye-i Türkmen</i>	<i>der Kazâ-i Keşân</i>	<i>Hasılı merhum Sinan Paşa'nın Gelibolu'daki imaret için</i>		Türkmen [Keşân–Merkez]
519	<i>Karye-i Kızılca nam-i diğer Dursun</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>Vakf-ı merhum Ahmed Paşa bin Hersek</i>		
520	<i>Karye-i Kayacık</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>Vakf-ı Ahmed Paşa bin Hersek</i>		Greece: Kiriaki [Didimoticho]
521	<i>Karye-i Yapıldak</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>Vakf-ı Ahmed Paşa bin Hersek</i>		Yapıldak [İpsala–Merkez]
521	<i>Karye-i Gündüzler</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>Mezkur karye-i Yapıldık ile birbirine mutassıldır</i>		Gündüzler [Keşân–Merkez]

*Note: Page numbers referenced in this column are from Tahrir #75, 2009.

** My thanks to Sevtap and Mehmet Ali Engin of Keşân for this identification. They related to me a local story of a Pomak from the village that appeared in court and the judge enquired if he was from Orhaniye. He replied in the negative and stated that he was from Todorıçe. The judge insisted that the new name of what was formerly known as Todorıçe was Orhaniye, and the villager replied: “*Hakim Bey, inadına Todorıçe*” (Your Honor, for God’s sake, its Todorıçe).

Navy), *Kethüda-i bevvabân* (Chief of the Doorkeepers), were still receiving the incomes from no less than thirty (30) villages in the District of Keşân, and the adjacent Districts of Harala, Ece Ovası and İbri. In an era when the average yearly income of *timariots* (fief-holders), was 1,500 *akçes* (small silver coin), their recompenses ran from a low of 5,000 *akçes* to a high of 16,000 *akçes*.

Map 1: Showing the Present-Day Boundaries of Keşan Kazası & Villages in the 1519 Gelibolu Tax Register which are Identifiable Today

To say that Keşan and the surrounding regions, even two years after his death, were still very much associated with this great official is no exaggeration. As noted above, each of these administrators are still listed in the 1519 Gelibolu *tabrir defter* (tax register), i.e., two years after his demise, with a note stating that they were: *Merdüm-i Ahmed Paşa bin Hersek* (men of Ahmed Paşa, the son of Hersek).

Table VIII: Villages Held by Retainers of Ahmed Paşa in 1519 Located in and Around the Administrative District of Keşân

#	Page	1519 Village Name	Attached To	Held By	Title	Income
1a	294	<i>Karye-i Lalacık nam-i diğ̃er</i> Altun-taş	<i>tâbi'î</i> Harala	<i>timar-i</i> Haydar <i>Subaşı</i>	<i>Merdüm-i</i> Ahmed Paşa <i>bin</i> Hersek	
1b	295	<i>Karye-i</i> Geyiği Şahin	<i>tâbi'î</i> Harala	"		7,052 <i>akçes</i>
2a	296	<i>Karye-i</i> Aşçı Hızır <i>nam-i diğ̃er</i> Kadı Halil	<i>tâbi'î</i> Harala	<i>timar-i</i> 'Ali <i>Subaşı</i>	<i>Merdüm-i</i> Ahmed Paşa <i>bin</i> Hersek	
2b	296	<i>Karye-i</i> İlbeyi <i>nam-i diğ̃er</i> Güvendik	<i>tâbi'î</i> Harala	"		
2c	297	<i>Karye-i</i> Küçük Hosunci <i>nam-i diğ̃er</i> Küçük Canbazlar	<i>tâbi'î</i> Harala	"		9,017 <i>akçes</i>
3a	297	<i>Karye-i</i> Kılıc	<i>tâbi'î</i> Keşân	<i>timar-i</i> <i>Kapudan</i> 'Ali	<i>Merdüm-i</i> Ahmed Paşa <i>bin</i> Hersek	
3b	298	<i>Karye-i</i> Ak Kovaca [Ak Hoca]	<i>tâbi'î</i> Keşân	"		
3c	299	<i>Karye-i</i> Başmaklılu	<i>tâbi'î</i> Keşân	"		
3d	300	<i>Karye-i</i> Kadı	<i>tâbi'î</i> Ece Ovası	"		
3e	312	<i>Karye-i</i> Kaba Bayezid	<i>tâbi'î</i> Keşân	"		12,012 <i>akçe</i>
4a	300	<i>Karye-i</i> Kız-kaban	<i>tâbi'î</i> Keşân	<i>timar-i</i> Pervane <i>Subaşı</i>	<i>Merdüm-i</i> Ahmed Paşa <i>bin</i> Hersek	
4b	301	<i>Karye-i</i> Gelyan	<i>tâbi'î</i> Abırı	"		9,012 <i>akçe</i>
5a	302	<i>Karye-i</i> Musa Bey	<i>tâbi'î</i> Keşân	<i>timar-i</i> Kasım <i>Subaşı</i>	<i>Merdüm-i</i> Ahmed Paşa <i>bin</i> Hersek	
5b	303	<i>Karye-i</i> Kumar Taş	<i>tâbi'î</i> Abırı	"		6,022 <i>akçe</i>
6a	303	<i>Karye-i</i> İbrice <i>nam-i diğ̃er</i> Doğancı İbrahim	<i>tâbi'î</i> Abırı	<i>timar-i</i> Siyavuş <i>Subaşı</i>	<i>Merdüm-i</i> Ahmed Paşa <i>bin</i> Hersek	
6b	304	<i>Karye-i</i> Göbeller	<i>tâbi'î</i> Harala	"		6,025 <i>akçe</i>
7a	305	<i>Karye-i</i> Sofu <i>nam-i diğ̃er</i> Sincarlu	<i>tâbi'î</i> Abırı	<i>timar-i</i> İskender <i>Subaşı</i>	<i>Merdüm-i</i> Ahmed Paşa <i>bin</i> Hersek	
7b	305-6	<i>Karye-i</i> Hisar Beyi <i>nam-i diğ̃er</i> Kayguca	<i>tâbi'î</i> Harala	"		
7c	306	<i>Mezra'a-i</i> <i>Karye-i</i> Kozluca <i>nam-i diğ̃er</i> Osman	<i>tâbi'î</i> Harala	"		7,032 <i>akçes</i>

Table VIII: Continued

#	Page	1519 Village Name	Attached To	Held By	Title	Income
8a	306–7	<i>Karye-i Tunrul nam-i diğ̃er</i> Kara Satı	<i>tâbi'î</i> Harala	<i>timar-i Arnavud 'Ali Subaşı</i>	<i>Merdüm-i Ahmed Paşa bin Hersek</i>	
8b		<i>Karye-i Eşenlü</i>	<i>tâbi'î</i> Harala	"		
8c	308	<i>Karye-i Kızılca Mihal nam-i diğ̃er</i> Köse Paşa Yiğ̃it	<i>tâbi'î</i> Keşân	"		6,525 akçes
9a	322	<i>Karye-i Bekmezlü</i>	<i>tâbi'î</i> Keşân	<i>timar-i Bostancı Mustafa</i>	<i>Merdüm-i Ahmed Paşa bin Hersek</i>	
9b	323	<i>Mezra'a-i Karye-i Timurhan nam-i diğ̃er</i> Arduka	<i>tâbi'î</i> Keşân	"		5,010 akçes
10a	329	<i>Karye-i Yercik' Ali nam-i diğ̃er</i> Yenice Köy	<i>tâbi'î</i> Keşân	<i>timar-i Deriş Ali</i>	<i>Kethüda-i bev-vabân-i Ahmed Paşa bin Hersek</i>	
10b	330	<i>Karye-i Yirbovan nam-i diğ̃er</i> Dalmaca	<i>tâbi'î</i> Keşân	"		
10c	330–1	<i>Karye-i Gömenler nam-i diğ̃er</i> Çeltükci-i Küçük	<i>tâbi'î</i> Harala	"		
10d	331	<i>Karye-i Karla</i>	<i>tâbi'î</i> Harala	"		
10e	331–2	<i>Karye-i Karaca Halil</i>	<i>tâbi'î</i> Abı	"		
10f	332–3	<i>Karye-i Göni nam-i diğ̃er</i> Halilce	<i>tâbi'î</i> Abı	"		16,000 akçes

Links Between Hersekzâde Ahmed's Career & the Properties He Bestowed on his Pious Foundation

Table IX, which gives a breakdown of all the properties bequeathed by Hersekzâde Ahmed on behalf of his pious endowments in the villages of Rûs and Dil provides some additional insight into both his career and the extent of his wealth.

Strikingly, all of the properties he had acquired in the course of his long career, with the exception of the villages surrounding Rûs, were located in Anatolia rather than the Balkans. This is seemingly a reflection of the fact while he had served three times as the Governor–General of Anatolia (*Anadolu Beylerbeğ̃i*), and as Governor (*Sancağ̃ Beğ̃i*) of the Anatolian provinces of Hamid and Hüdâvendigâr (Bursa), as well as twice in Gelibolu [Note: it was the fact that the Ottoman fleet which, as *Kapudan-i Deryâ*, he commanded

on two occasions, was headquartered in that port, and that the commander received the revenues of the *Liva-i Gelibolu*, which accounts for his having twice served as Governor of that province], he was never appointed to equivalent posts in the Balkans, i.e., he never served as either *Rumeli Beylerbeği* (Governor-General of the Balkans), or as the Governor (*Sancak Beği*) of a major Balkan Province.

Whether his failure to have served in the Balkans resulted from the ‘luck of the draw,’ or it was a reflection of an unstated Ottoman policy of not appointing high-level converts to positions in regions from which they had originated, is indeterminable. However, one thing is clear. As might be expected Hersekzâde’s holdings in real estate can in one way or another all be linked to his service in Anatolia.

His original ties to the Province of Gelibolu, of which Keşân was a sub-district (*kaza*, and later a *nahiye*), would appear to be linked to his having twice served as Governor of that *sancak*. As such, he not only benefited from its taxes which comprised his fief (*has*), but during his years in the region must likewise have acquired the village of Rûs and the adjacent Albanian farm, either as a gift from his father-in-law Sultân Bayezid II, or by purchase. The former seems the more likely explanation as the *vakfiye* does not say that he had purchased them, but simply that they were “*his own uncontested properties.*”

This interpretation is supported by the fact that all of the surrounding villages which he likewise bequeathed to his pious foundation (Kayacık, Kuralar, Yapıldak, Sağırlar, Sikullu and the Ömer Mezraa) had originally belonged to his late wife, Hündî Hâtûn. Following her death he inherited a share of each of them, and later additional shares from his daughter Mahtûm-zâde (whom the *vakfiye* states “*chose to pass away to holy places*” out of her “*desire for [her mother’s] company*”). Finally, he purchased the shares belonging to his daughters Kamer-şâh and ‘Aynî-şâh, which they likewise had inherited from their mother.

Indeed, the *vakfiye* clearly states that the village of Rûs was “*rendered prosperous by his residence,*” wording which allows us to surmise that Hersekzâde likewise viewed it, and the surrounding villages, as his home base. As noted previously, this impression is strengthened by virtue of the fact that he had used his office to ensure that the *timariots* (fief-holders) who held the bulk of the remaining villages in Keşân were also his own retainers.

What is less clear is his reason for initially having acquired and/or built many of the other monuments in western Anatolia which he subsequently bequeathed to his pious endowment. Specifically, what prompted him to build *hammâms* (public bathhouses) in two small settlements near İzmir, i.e., in the small town of Burûn Ova (Bornova) and the even smaller village of Urla. In addition to his *hammâm* (public bathhouse) in Burûn Ova, he had also built an unspecified number of shops (*dakâkin*) in the same small town.

Table IX: Inventory of all Properties Bestowed by Hersezkâde Ahmed Paşa in His 1511 *Vakfiye* (Pious Endowment Charter) + Later Additions*

Property Granted	How Originally Acquired	Location of Property	Source
<i>Rûs Köyü</i> (Village of Rûs)	Private freehold property belonging to Hersezkâde Ahmed	Present-Day Keşan	Simsar: pp. 66–7; 112–13; 132–3.
' <i>Arnavud Çiftliği</i> (Albanian Farm)	Private freehold property belonging to Hersezkâde Ahmed	Keşan: Part of the village of Rûs	Simsar: pp. 66–67
<i>Kayacık Köyü</i> (Village of Kayacık)	Shares inherited from wife Hündî Hâtûn & daughter Mahdûm-zâde + shares purchased from daughters Kamer-şâh & 'Aynî-şâh	Part of the <i>Kaza-i Keşan</i>	Simsar: pp. 66–67
<i>Kuralar Köyü</i> (Village of Kuralar)	"	Part of the <i>Kaza-i Keşan</i>	Simsar: pp. 66–67
<i>Yapıldak Köyü</i> (Village of Yapıldak)	"	Part of the <i>Kaza-i Keşan</i>	Simsar: pp. 66–67
<i>Sağırklar Köyü</i> (Village of Sağırklar)	"	Part of the <i>Kaza-i Keşan</i>	Simsar: pp. 66–67
<i>Sikullu Köyü</i> (Village of Sikullu)	"	Part of the <i>Kaza-i Keşan</i>	Simsar: pp. 66–67
<i>Ömer Mezra'a</i> ⁹¹ (Deserted Village of Ömer)	"	Part of the <i>Kaza-i Keşan</i>	Simsar: pp. 67–68
<i>Balılı Köyü</i> (Village of Balılı)	Purchased by Hersezkâde Ahmed	Part of Dimetoka	Simsar: pp. 72–73
<i>Dil Köyü</i> (Village of Dil)	Private freehold property belonging to Hersezkâde Ahmed	Part of <i>Kocaeli Sancağı</i> in Anatolia – attached to <i>Yalakova Kazası</i>	Simsar: pp. 72–75
<i>Ayşe Bacı Köyü</i> (Village of Ayşe Bacı)	Purchased by Hersezkâde Ahmed from heirs of Pîri Çelebi son of 'İshak Pâşâ	Part of <i>Karesi Sancağı</i> in Anatolia – attached to <i>Balıkesir Kazası</i>	Simsar: pp. 74–75
<i>Hammâm</i> (Public Bathhouse) in <i>Burûn Ova</i> [<i>Bornova Kasabası</i>] (Small Town of Bornova)	Privately built by Hersezkâde Ahmed – with his own funds	Town in <i>Aydın Sancağı</i> in Anatolia – attached to <i>İzmir Kazası</i>	Simsar: pp. 76–77
<i>Dakâkin</i> (shops) in <i>Burûn Ova</i> [<i>Bornova Kasabası</i>] (Small Town of Bornova)	Privately built by Hersezkâde Ahmed – with his own funds	Town in <i>Aydın Sancağı</i> in Anatolia – attached to <i>İzmir Kazası</i>	Simsar: pp. 76–77

⁹¹ Note: A document of 1815 preserved in the İstanbul Prime Minister's Archives as: *Başbakanlık Arşivi: Fon Kodu: C.EV. = Cevdet Evkafı: Dosya #234; Gömlek #11652; Tarih: 12 Ca [Cumadelülâ] 1230 (April 22, 1815), gives the name of this site as: "Sinilli nam-i diğer Ömer Bey Mezra'ası" ([village of] Sinilli, also known as the deserted site of Ömer Bey).*

Table IX: Continued

Property Granted	How Originally Acquired	Location of Property	Source
300 <i>Dakâkin</i> (300 shops) in <i>Köşk Kasabası</i> in the sub-district of Güzelhisar	Privately built by Hersekzâde Ahmed – with his own funds	Town in <i>Aydın Sancağı</i> in Anatolia – attached to <i>Güzelhisar Kazası</i>	Simsar: pp. 78–79
<i>Hammâm</i> (Public Bathhouse) in <i>Urla Köyü</i> (Village of Urla)	Private property belonging to Hersekzâde Ahmed	Village in <i>Aydın Sancağı</i> in Anatolia – attached to <i>İzmir Kazası</i>	Simsar: pp. 78–79
200 <i>Dakâkin</i> (200 shops) in the <i>Ney Bâzârı</i> (Flute Bazaar) in ‘ <i>Uşâk Kazası</i> (Sub-District of Uşâk)	Privately built by Hersekzâde Ahmed – with his own funds	Town in <i>Aydın Sancağı</i> in Anatolia – attached to <i>Uşâk Kazası</i>	Simsar: pp. 78–81
<i>Kârbânsarây</i> (Caravansaray) in the <i>Köprübaşı</i> Quarter of Kütahya	Private property belonging to Hersekzâde Ahmed	City in <i>Kütahya Sancağı</i> in Anatolia	Simsar: pp. 80–81
Houses & Rooms in the <i>Çömlekçiler Mahallesi</i> (Quarter) of Bursa	Private property purchased by Hersekzâde Ahmed from Hammâl-zâde Hevace Muhyî'l-Dîn Muham-mad	City of Bursa in the <i>Hüdavendigâr Sancağı</i> in Anatolia	Simsar: pp. 82–85
<i>Karye-i Kalamîç tâbî'î Cinbî*</i> (Village of Kalamîç in Gelibolu)	Private property purchased by Hersekzâde Ahmed from the daughter of Cem Sultân, Gevher Melek Hâtûn	Village in <i>Gelibolu Sancağı</i>	Tahrir #75, 2009: p. 519
<i>Karye-i Kızılca nam-î diğêr Dursun*</i> (Village of Kızılca also known as the Village of Dursun)	–	Village of Kızılcamihal in the <i>Gelibolu Sancağı</i> 's <i>Keşân Kazası</i>	Tahrir #75, 2009: pp. 519–520

* **Note:** The two villages of Kalamîç & Kızılca, also known as Dursun, which only appear in the 1519 Gelibolu *tahrir defter* as belonging to Hersekzâde Ahmed Paşa's pious endowment, i.e., they are not named in his 1511 *vakfiye*.

Similarly, he had chosen to build 300 shops in the town of Köşk, attached to the sub-district of Güzelhisar in the nearby province of Aydın, together with another 200 shops in the nearby town of ‘Uşâk's *Ney Bâzâr* (Flute Bazaar). Together with these clearly commercial investments he also had constructed a caravansaray (*kârbânsarây*) in the western Anatolian city of Kütahya.

As all these structures had been built prior to 1511, when he bequeathed them to his foundation, it seems probable that they date to the years when he was serving as *Anadolu Beylerbeği* (Governor General of Anatolia), i.e., to the years 1486, 1489 & 1493–1496.

Interestingly, none of the properties he bequeathed to his pious foundation were located in İstanbul. While this does not establish that he did not in fact own property in the capital, when taken in conjunction with his failure to have established any pious endowment in the city, it once again serves to highlight his tendency to have shied away from any kind of ostentatious display of wealth in the capital. That same lack of pretension, indeed modesty, is apparent in his rather simple *türbe* (mausoleum) which stands next to his mosque in the Yalova village of Hersek (Formerly: Dil) [Plate 11].

Conclusion

At the risk of being guilty of hyperbole, in the course of researching and writing this study, I became increasingly aware, not only of the importance of Hersekzâde Ahmed Paşa as a historical personage, but likewise convinced that were it not for his having built his mosque in the village of Rûs, there would be no city of Keşân today. It was the presence of his imposing mosque in the tiny village of Rûs located on a major north–south roadway, which, following his death, led others to settle there. As the village grew up around the mosque, it eventually acquired enough residents to become the *de facto* administrative center of the *Kazâ-i Keşân / Nahiye-i Keşân* (District of Keşân). It was this change which ultimately led the name of the district (Keşân) to replace that of the village (Rûs).

Plate 11: Hersekzâde Ahmed Paşa's Tomb in the Village of Dil (Hersek Köyü)

**Bir Osmanlı Devlet Adamının Meslek Hayatı
ve Kurduğu Vakıflar: Hersek Prensi
Stjepan Vukći–Kosača'dan Veziriazam Hersekzâde
Ahmed Paşa'ya**

Önsöz ve Teşekkürler

Osmanlı tarihi üzerine araştırma yapanların karşılaştığı en büyük sorunlardan biri, imparatorluğun altı yüz yıllık tarihi boyunca görev yapan resmi makamların güvenilir biyografilerinin mevcut olmamasıdır.

Bu boşluğun boyutları, Osmanlı Hanedanı'nın en üst noktaya erişen, yani bizzat Sultan olan otuz yedi üyesinden yalnızca dört-beş tanesinin güvenilir biyografileri olmasından daha açıkça anlaşılacaktır.

Bu çalışma, geç 15. yüzyıl erken 16. yüzyılda görev yapan ve hayatına Hersek Prensi Stjepan Vukci-Kosaca olarak başlayıp meslek hayatını beş kere Veziriazam makamında bulunmuş olarak bitiren Osmanlı devlet adamı Hersekzâde Ahmed Paşa'nın hayatını inceleyerek mevcut boşluğa mikro ölçüde katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Hayırsever bağışları için 1511'de kaleme aldığı vakfiye dikkate alınmış ve önceden yayımlanmamış *muhallefât defteri* (ölümünden sonra saray tarafından satın alınan değerli eşyalarının listesi) incelenmiştir. Bu kaynaklar kullanılarak kişiliği hakkında sahip olduğumuz kısıtlı bilgi aile hayatı, ne okumayı tercih ettiği ve Trakya'daki Rûs Köyü (bugün: Keşân) ile bağlantısı ele alınarak zenginleştirilmeye çalışılmıştır.

Aynı zamanda, Rûs Köyü'nde inşa ettiği caminin, bu küçük yerleşim yerinin bugünün Keşân'ına dönüşmesine nasıl yol açtığı aydınlatılmasını amaçlamaktadır.

Bahçeşehir Üniversitesi'nden yayımlanmaya devam eden '*Occasional Papers in History*' serisindeki dördüncü eserimdir.¹ Bu çalışmalar genel anlamda Osmanlı Tarihi'nde Ege Havzası, özel olarak ise Trakya ve Makedonya'ya duyduğum hayranlığın bir yansımasıdır.

¹ Bu seride yayımlanan önceki eserler şunlardır: Heath W. Lowry: *Ottoman Architecture in Greece. A Review Article With Addendum & Corrigendum*. İstanbul (Bahçeşehir University Press: Occasional Papers in History #1), 2009. s. viii + 79; Heath W. Lowry: *The Evrenos Family & the City of Selânik (Thessaloniki): Who Built the Hamza Beğ Câmii & Why? | Evrenos Ailesi ve Selânik Şehri: Hamza Beğ Câmii Niçin ve Kimin Tarafından Yapıldı?* İstanbul (Bahçeşehir University Press: Occasional Papers in History #2), 2010. s. vii + 102; ve Heath W. Lowry: *Historical Vestiges of Niyâzi Mısri's Presence on the Island of Limnos (Limni) | Niyâzi Mısri'nin Limnos (Limni) Adası'nda Bulunan Tarihi İzleri*. İstanbul (Bahçeşehir University Press: Occasional Papers in History #3), 2011. s. ix + 142 + 36 Resim.

Bu ilgi, geçtiğimiz on sene içinde bir kaç kitabım² ve makalelerimin³ yayımlanmasıyla sonuçlanmıştır.

Bu kitaba katkıda bulunmuş arkadaşlarım, meslektaşlarım ve aile üyelerimden bazılarına buradan bir kez daha minnettar teşekkürlerimi ifade etmek istiyorum.

Muhallefât defterini okumam sırasında Prof. Dr. İsmail E. Erünsal'ın ve Doç. Dr. Bilgin Aydın'ın cömert yardımlarını gördüm. Her zamanki gibi, M. Birol Ülker, İSAM Kütüphanesi Müdürü, Bibliyografya'da belirtilen eserlerin kopyalarını bulup bana sağlama konusunda zaman ve çabasını esirgememiştir.

Misafirperverliklerinden keyif aldığım Mehmet Ali ve Sevtap Engin sayesinde Keşân'a yaptığım ziyaretler verimli geçmiştir.

² **Kitaplar:** Heath W. Lowry: *Fifteenth Century Ottoman Realities: Christian Peasant Life on the Aegean Island of Limnos*. İstanbul (Eren Publications), Aralık 2002. s.xii + 353; Heath W. Lowry: *The Nature of the Early Ottoman State*. Albany (State University of New York Press), 2003. s. xi + 197 [Türkçe: *Erken Dönem Osmanlı Devleti'nin Yapısı*. İstanbul (Bilgi Üniversitesi Yayınları), 2010. pp. viii + 185]; Heath W. Lowry: *The Shaping of the Ottoman Balkans, 1350–1550: Conquest, Settlement & Infrastructural Development of Northern Greece*. İstanbul (Bahçeşehir University Press), 2008. s. xii + 286 + 10 Maps + 220 Photos [Türkçe: *Osmanlı Döneminde Balkanların Şekillenmesi, 1350–1550: Kuzey Yunanistan'ın Fethi, İskânı ve Altyapı Gelişmesi*]. İstanbul (Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları), 2008. s. xii + 286 + 10 Harita + 220 Resim]; Heath W. Lowry: *In the Footsteps of the Ottomans: A Search for Sacred Space & Architectural Monuments in Northern Greece*. İstanbul (Bahçeşehir University Press), 2009. xvi + 231 + 350 color photos [Türkçe: *Osmanlıların Ayak İzlerinde: Kuzey Yunanistan Mukaddes Mekânlar ve Mimari Eserleri Arayış Yolculukları*]. İstanbul (Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları), 2009. xvi + 231 + 350 renkli fotoğraf; Heath W. Lowry & İsmail E. Erünsal: *The Evrenos Dynasty of Yenice-i Vardar: Notes & Documents*. İstanbul (Bahçeşehir University Press), 2010. s. ix + 184 + 90 Photos [Türkçe: *Yenice-i Vardar'lı Evrenos Hanedanı: Notlar ve Belgeler*]. İstanbul (Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları), 2010. s. ix + 184 + 90 Resim; Heath W. Lowry & İsmail E. Erünsal: *Remembering One's Roots; Mehmed Ali Paşa of Egypt's Links to the Macedonian Town of Kavala (Architectural Monuments, Inscriptions & Documents)*. İstanbul (Bahçeşehir University Press), 2011. s. x + 274 + 96 Photos + 5 Appendices [Türkçe: *Aslına Dönüş: Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın Kavala Kasabası ile Bağları (Mimari Eserler, Kitabeler ve Belgeler)*]. İstanbul (Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları), 2011. s. x + 274 + 96 Resim + 5 Ek].

³ **Makaleler:** Heath W. Lowry: "Searching for Zihne: The *Başbakanlık Arşivleri* as a Source for the History of Northern Greece," T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü [Republic of Turkey–Prime Ministry: General Directorate of State Archives]: *Uluslararası Türk Arşivleri Sempozyumu (Tebliğler – Tartışmalar)* [International Symposium on Turkish Archives (Presentations & Discussions)]. Ankara, 2006. s. 392–410; Heath W. Lowry: "A Note on Three Palaiologan Princes as Members of the Ottoman Ruling Elite," *The Ottoman Empire, the Balkans, the Greek Lands: Toward a Social and Economic History. Studies in Honor of John C. Alexander*. E. Kolovos, Ph. Kottageorgis, S. Laiou ve M. Sariyannis [Yayına hazırlayanlar]: İstanbul (ISIS Yayınları), 2007, s. 279–288; Heath W. Lowry: "Architectural Monuments as a Source for the Dating of 14th Century Ottoman Conquests in the Balkans: The Case Study of Vera/Bera/Pherai/Feres [Ottoman: Ferecik/Fire/Ferecük]," *Journal of Turkish Studies*, Cilt 32, No. 1 (2008), s. 339–346; Heath W. Lowry: "Travels in no-mans-land," A Review Article

Uğur Yayıncılık'ta çalışan ve Bahçeşehir Üniversitesi tarafından yayımlanan tüm kitaplarımın dizaynında benimle birlikte sayısız saatler harcayan genç arkadaşım Faruk Özbey'e ne kadar çok şükran sunsam azdır. Bunun yanısıra, Uğur Yayıncılık'ın Genel Müdürü Hande Alpay ve Üretim Planlama Sorumlusu Arman Güneysucu'nun bu çalışmanın her safhasında verdikleri sınırsız destek özel bir teşekkürü hak etmektedir.

Bu çalışmanın Türkçe çevirisi samimi teşekkürlerimi sunduğum genç araştırma asistanım Mustafa Alper Öztürk tarafından yapılmıştır.

Bahçeşehir Üniversitesi'nin kurucusu ve Mütevelli Heyeti Başkanı Enver Yücel'in verdiği devamlı maddi ve manevi destek, bu kitap ve bundan öncekileri mümkün hale getirmiştir. Kendisine duyduğum minnettarlık kelimelerle açıklanamaz.

Her zaman olduğu gibi, hayatımızın düzeninin bozulmasını (ben günde on iki saat çalışırken) otuz sekiz senedir lütfükâr bir şekilde kabullenen eşim Demet'e sonsuz sevgimi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Heath W. Lowry
Bahçeşehir Üniversitesi
Ağustos, 2011

of: R. Ousterhout ve C. Bakirtzis: *The Byzantine Monuments of the Evros/Meriç River Valley, Cornucopia*, Numara 39 (2008), s. 32–34; Heath W. Lowry ve İsmail E. Erünsal: “The Evrenos Dynasty of Yenice Vardar (Giannitsa): Notes and Documents on Hacı Evrenos and the Evrenosoğulları: A Newly Discovered Mid–17th Century *Şecere* (Genealogical Tree), Seven Inscriptions on Stone and Family Photographs,” *Osmanlı Araştırmaları* [Journal of Ottoman Studies], Cilt 32 (Sonbahar, 2008), s. 9–164; Heath W. Lowry ve İsmail E. Erünsal: “The Evrenos Dynasty of Yenice–i Vardar: A Postscript,” *Osmanlı Araştırmaları* [Journal of Ottoman Studies], Cilt 33 (Yaz, 2009), s. 131–208; Heath W. Lowry: “An Unknown Fourteenth Century Sultanic Mosque in the Macedonian City of Drama: The Yıldırım Bâyezîd Câmî,” H. Hartmuth ve A. Dilsız [Yayına hazırlayanlar]: *Monuments, Patrons, Contexts: Papers on Ottoman Europe Presented to Machiel Kiel*. Leiden (Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten), 2010. s. 15–27; Heath W. Lowry: “Piri Reis Revisited: *The Kitâb–i Babriyye* as a Source for Ottoman History: The Aegean Port of Kavala & the Island of Limnos (İlimli) as Described by Piri Reis,” *Osmanlı Araştırmaları* [Journal of Ottoman Studies], Cilt 35 (İstanbul, 2010), s. 7–31; Heath W. Lowry: “The Soup Muslims of the Ottoman Balkans: Was There a ‘Western’ and ‘Eastern’ Ottoman Empire?,” D. Quataert ve B. Tezcan [Yayına hazırlayanlar]: *Beyond Dominant Paradigms in Ottoman and Middle Eastern/North African Studies: A Tribute to Rif’at Abou–El–Haj*. İstanbul (İSAM), 2010. s. 97–133; ve, Heath W. Lowry [Yücel Dağlı ile]: “The Passing of Time: Ottoman Clock Towers in the Balkans, ca. 1570–1675,” *Yücel Dağlı Anısına: “Geldi Yücel, Gitti Yücel. Bir Nefes Gibi,”* İstanbul (Turkuaz Yayınları), 2011. s. 420–438.

Hersekzâde Ahmed: Kısa Bir Biyografi

Hersekzâde Ahmed Paşa'nın yükselişi, en basit şekliyle söyleyecek olursak gerçekten çok hızlı olmuştur. Güneydoğu Bosna'ya hükmeden büyük Bosna Voyvodası Dük Stjepan Vukçi–Kosača'nın (Saint Sava *Herceg'i* ve *Dük'ü* unvanlarından ötürü idaresi altındaki yerler Hersek; neslinden olanlar Hersekzâde diye anılmaktadır) en gözde oğlu Castel Nuovo'da [Osmanlıca: Hersek–Novi veya Yeni Hersek], 1456 Mayısının başlarında doğmuştur. Annesi Barbara vasıtasıyla nesli Bavyeralı *Payro Dükü*'nün ailesine dayanmaktadır.⁴

Daha önceki araştırmalar, Sultan II. Mehmed'in sarayına esir bir çocuk olarak gönderildiğini, yani Osmanlı Sarayı'nda büyüüp eğitim aldığı iddia etse de, Bosnalı tarihçi Hazim Şabanović geleceğin Ahmed Paşa'sının Dubrovnik'te eğitim gördüğünü ve Prens Stjepan olarak bilindiği süre haricinde çocukluğunu Hersek–Novi'de geçirdiğini teyit etmiştir. 1472'nin sonlarında, ağabeyi *Herceg* (Dük) Vlatko'yla babalarından kendisine kalan miras payını gasp etmesi nedeniyle bozduğu sırada hâlâ Yeni Hersek'te bulunmaktaydı.⁵ Bunun üzerine, on altı yaşındaki Prens Stjepan tek başına İstanbul'a gitmiş, sarayın hizmetine girip Müslüman olduktan sonra Ahmed ismini almış olmasına rağmen Slavca–Osmanlıca karışımı Herzegovič = *Hersekzâde* (Dük'ün [*Hersek*] oğlu [*zâde*]) aile ismini kullanmaya devam etmiştir.

Sahneye yeni çıkmış bir Osmanlı olarak bunu izleyen yükselişi çok hızlı olmuştur. Adı ilk olarak (İstanbul'a geleli beş sene bile olmadan) II. Mehmed'in 1477 tarihli fermanında “*Saltanatımın hizmetkârı, Ahmed Beg*”⁶ diye geçmektedir. Bunu takip eden senede (1478) Arnautluk seferinde Sultan'ın heyetinde *mîr-i alem* (sancaktar) olarak yer almıştır.

1481'e geldiğinde, henüz yirmi beş yaşındayken, tahta yeni geçmiş Sultan II. Bayezid'in kızı Hündî Hâtûn'la evlenir ve itibarlı *Hudâvendigâr Sancağı*'nda *Sancak Beği* (Bursa vilayeti valiliği makamına), beş sene sonra da *Anadolu Beylerbeği* mertebesine yükselir. Sonrasında 1497–1516 yılları arasında beş farklı dönemde veziriazamlık makamında bulunur. Veziriazamlık görevinin yanı sıra birçok yüksek idarî görevde bulunmuştur, Veziriazamlık

⁴ Heath W. Lowry: *Erken Dönem Osmanlı Devleti'nin Yapısı*. İstanbul (Bilgi Üniversitesi Yayınları), 2010. s. 127–142 Bkz.: Yedinci Bölüm: ‘Osmanlı Senkretizminin Son Safhası: Bizans–Balkan Aristokrasisi Üyelerinin Osmanlı Yönetici Seçkinlerine Dâhil Edilmesi,’ ve özellikle s. 138–139 [Bundan sonra: Lowry, 2010].

⁵ Hayatı ve yükselişi hakkında bkz. H. Şabanović: “Hersek–zade,” *The Encyclopaedia of Islam*, Cilt III (1971), s. 340–342 [Bundan sonra: Şabanović, 1971]; Şerafettin Turan, “Hersekzâde Ahmed Paşa,” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt XVII (İstanbul, 1998), s. 235–237 [Bundan sonra: Turan, 1998]; Mehmed Süreyya: *Sicill-i Osmani*. İstanbul, h. 1308 (1890–1891). Cilt I–III [Bundan sonra: Süreyya, 1308].

⁶ Lowry, 2010: s. 138–139.

görevinin yanısıra, üç dönem *Kapudan-ı Deryâlık* (Deniz Kuvvetleri Komutanı) da dahil olmak üzere birçok yüksek idari görevde bulunmuştur. 2 *Recep* [hicri] 923'de (21 Temmuz 1517), Güneydoğu Anadolu'da Maraş yakınlarında, Sultan I. Selim'in Kahire'de Memluklara karşı aldığı zaferi tebrik etmek üzere gittiği yolculuktan dönerken vefat etmiştir.⁷

Hersekzâde Ahmed bu başarıları, Osmanlı Sarayı'nda uzun süre eğitim gören bir çocuk olarak değil de, genç bir yetişkinen Osmanlı olmaya karar vererek elde etmiştir. Bu durumda bile, babasına bahşedilmiş olan Venedik unvanı *Gentilhuomo Nostrâ'yı* (Asilzâdemiz) kullanmaya devam etmiştir.

Sayıcı çok olan ve senelerce sarayın okulunda eğitim gördükten sonra Osmanlı bürokrasisinde önemli noktalara gelen devşirmelerin (Yeniçeri birliklerine alınan Hıristiyan çocuklar) hakkında az da olsa bilgimiz varken,⁸ şahısların kendi özgür iradeleriyle din değiştirecek Osmanlı olduğu nadir durumlar hakkında fiilen hiçbir şey bilmemekteyiz.

Muhallefât Defteri: Hersekzâde Ahmed Paşa'nın Değerli Eşyaları

Buna rağmen, Hersekzâde Ahmed Paşa örneğinde, 1511'de kaleme aldığı⁹ ve tesadüfi bir şekilde bugüne ulaşan vakfiyeyle beraber, 1517'de vefatından sonra geride bıraktığı değerli eşyaların kaydını listeleyen defter, meslek hayatı ve kişiliğinin bilinmeyen yönlerine göz atmamıza izin vermektedir.

Muhallefât Defteri (Merhum kişinin geriye bıraktıklarının kaydedildiği defter)¹⁰ adıyla bilinen mevzuubahis kayıt, saray tarafından onun mirasından satın alınan ve geniş bir çeşitlilik gösteren değerli eşyaları içermektedir.

Defterin isminden: *defter-i muhallefât-ı Ahmed Paşa bin Hersek el-merhum ki bera-yı bassa-i hümayun haride* (merhum Hersek oğlu Ahmed Paşa'nın geriye bıraktıkları arasından Saray tarafından satın alınan eşyaların listesinin bulunduğu defter), bütün mirasının listesi (*tereke*) değil de sadece saray tarafından alınan değerli eşyaları kapsadığı

⁷ Not: Hersekzâde Ahmed'in yükselişi bu kaynaklara dayanılarak anlatılmıştır: Lowry, 2010: s. 138–139; Turan, 1998: s. 235–237 ve Şabanović, 1971: s. 340–342.

⁸ Bu eğilime bir istisna olarak yakın zamanda Mahmud Paşa Angelović üzerine yapılan çalışmayı verebiliriz. O, II. Mehmed'in döneminde veziriazam olarak hizmet etmiş ve meslek hayatı Hersekzâde Ahmed'inki başladığında sonra ermiştir. Bu 15. yüzyıl Osmanlı devlet adamının mükemmel bir biyografisi için bkz. Theoharis Stavrides: *The Sultân of Vezirs – The Life and Times of the Ottoman Grand Vezir Mahmud Pasha Angelović (1453–1474)*. Leiden (Brill), 2001.

⁹ Bu benzersiz belge Muhammed Ahmed Simsar tarafından basılmıştır: *The Waqfiyah of 'Ahmed Pâşâ*. Philadelphia (University of Pennsylvania Press), 1940. [Bundan sonra: Simsar, 1940].

¹⁰ Esas kayıt Topkapı Sarayı Arşivi'nde yer almaktadır. Kullandığım dijital kopya ise İstanbul Başbakanlık Arşivi'nde bulunmaktadır: Fon Kodu: TS. MA.d. = Topkapı Sarayı – MA.d: Gömlek No: 9576; Tarih: h. 924 (1518). 11 sayfadır [Bundan sonra: TS. MA.d: No: 9576].

sonucuna varabiliriz. Mirasında önemli bir yer tutması gereken ve sayıca çok olduğunu tahmin ettiğimiz köleleri ile sahip olduğu emlakların eksikliği defterde gözle görülür şekilde hissedilmektedir.

Bu boşluğu hesaba katsak bile, Hersekzâde Ahmed'in değerli bir miras bıraktığı açıktır. Saray tarafından alınan eşyalarına biçilen değer 1.246.564 akçedir. 15. yüzyılın sonunda 50 akçenin 1 Floransa *florini* veya Venedik *dükasına* eşit olduğu düşünülürse,¹¹ Hersekzâde Ahmed Paşa'nın geriye bıraktığı değerli eşyaların toplam değerinin son derece yüksek bir tutar olan 24.931 altın *dükalflorin* ettiğini görmekteyiz.

Değerli taşlar, altın ve gümüşten yapılmış aletler, kılıçlar ve hançerler, değerli kumaşlar v.b., yani zengin bir Osmanlı ıleri geleninin sahip olması beklenen tüm askerî giyecek ve teçhizatların yanında, kendi kitaplığında 145 adet Osmanlıca, Farsça ve Arapça el yazması da bulunmaktadır.¹² Bu gerçek bile tek başına, Hersekzâde Ahmed'in (ki kendisi Türkçe, Arapça ve Farsça'yı bir yetiştikinden öğrenmeye başlamıştır) üç dilde de yazılmış eserleri satın alıp okumaya yetecek kadar bu dillere olan hâkimiyetini göstermesi açısından dikkate değerdir.

Sahip olduğu temel eserleri incelediğimizde kişiliğine dönük daha derin tahlillerde bulunabilmekteyiz. On bir tane el yazması *Kur'an* bulunup (altı tanesi *Kur'an-ı Kerim*'in bizzat kendisi, beş tanesi ise bölümleri olmak üzere),¹³ ikisi Şeyh Zâde tarafından yazılmıştır, bu isim tüm zamanların en iyi Osmanlı hattatı Şeyh Hamdullah'a atfen verilmiştir.¹⁴ Hamdullah önce Şehzâde, sonra Sultan olan ve aynı zamanda Hersekzâde'nin kayınpederi olan II. Bayezid'in hayat boyu tanıdığı, dostu ve hocası olmuştur. Buna dayanarak, Şeyh Hamdullah'la Hersekzâde Ahmed'in de aralarının iyi olduğunu söyleyebiliriz.¹⁵ Alışılmış olduğu üzere, defterdeki *Kur'anlar* *hedâya* (hediyeler) başlığı altında gözükmekte, yani

¹¹ Bu dönemde Osmanlı akçesi ve *florin/dükanın* dalgalanan kuru için, bkz. Nicoara Beldiceanu: "Structures socio-économiques Lemnos a la fin du XVe Siècle," *Turcica*, Cilt 15 (1983), s. 247–266 [Bkz. s. 252] ve Heath W. Lowry: *Fifteenth Century Ottoman Realities: Christian Peasant Life on the Aegean Island of Limnos*. İstanbul (Eren Yayınları), 2002 [Bkz. s. 15–19].

¹² **Not:** Osmanlı kütüphaneleri üzerine çalışan bilim adamlarının duayeni İsmail E. Erünsal, saray tarafından alınan ve *Muhallefât Defteri*'nde listelenen el yazmalarının Hersekzâde Ahmed'in tüm koleksiyonunu değil de saray tarafından alınacak kadar değerli/işe yarar görülenler olduğunu işaret etmektedir.

¹³ TS. MA.d: #9576: s. 1.

¹⁴ Rado, Şevket: *Türk Hattatları*. İstanbul (Yayın Matbaacılık), ND. s. 49–54 [Bundan sonra: Rado, ND].

¹⁵ **Not:** Osmanlı hattatları ve onların eserlerinin önde gelen otoritelerinden olan Uğur Derman'ın verdiği bilgiye göre, babası Mustafa Dede Suhraverdiye tarikatında Şeyh olan Şeyh Zâde (Şeyh'in oğlu) lakabı, Şeyh Hamdullah için kullanılırken, Hamdullah'ın başarılı bir hattat olan tek oğlu da dedesinin ismi olan Mustafa Dede'nin yanı sıra Şeyh Zâde lakabını kullanmıştır. [bkz. Rado, ND: s. 65]. Buna rağmen, Şeyh Hamdullah'ın, 1520'de oğlu Mustafa Dede hâlâ hattat eğitimini tamamlamamışken, yani oğlu yirmi yedi yaşındayken vefat etmesi (ve Hersekzâde öldüğünde oğlu henüz yirmi dört yaşındaydı), 1518 *Muhallefât Defterinde* listelenen eserlerin hattatı olarak zikredilen Şeyh Zâde'nin Şeyh Hamdullah olduğunu açıkça göstermektedir.

Kur'an-ı Kerim genelde satılmamakta, değeri Hersekzâde'nin mirasından alındığında biçilmektedir. Şeyh Zâde tarafından yazılmış *Kur'an*'a 1.000 akçe (küçük madeni gümüş para) değer biçilmiştir.¹⁶

Listedeki Arapça yazılmış kitapların büyük çoğunluğunu *Kur'anlar* oluşturmaktadır. Saray tarafından alınanlar içerisinde bu tarz koleksiyonların temel unsurlarından el yazması İslâmî bilimler kitaplarının eksikliği gözle görülür şekilde hissedilmektedir. Bu ya da bu tür kitapların Hersekzâde'nin tarzı olmadığını, veyahut da Saray'ın onları satın alacak kadar değerli veya ilginç görmediğini göstermektedir.

Tablo I: Hersekzâde Ahmed Paşa'nın Kütüphanesi'ndeki Divanlar

Sıra No	Elyazmasının İsmi	Değer	Referans
1	<i>Divân-i Mevlânâ Celâleddin</i> ¹⁷	200 akçe	TS. MA.d: #9576: s. 1
2	<i>Divân-i Hâfız</i>	800 akçe	TS. MA.d: #9576: s. 1
3	<i>Divân-i Hüsrev</i>	800 akçe	TS. MA.d: #9576: s. 1
4	<i>Divân-i Hâfız</i>	300 akçe	TS. MA.d: #9576: s. 1
5	<i>Divân-i Câmî</i> ¹⁸	700 akçe	TS. MA.d: #9576: s. 1
6	<i>Divân-i Seyyid Nimetullah</i>	300 akçe	TS. MA.d: #9576: s. 2
7	<i>Divân-i Hayâlî</i> ¹⁹	150 akçe	TS. MA.d: #9576: s. 2
8	<i>Divân-i Mevlânâ Celâleddin</i>	500 akçe	TS. MA.d: #9576: s. 2
9	<i>Divân-i Hüsrev</i>	600 akçe	TS. MA.d: #9576: s. 2
10	<i>Divân-i Şâhî</i>	120 akçe	TS. MA.d: #9576: s. 2
11	<i>Divân-i Nesîmî – Fârisî ve Türki</i> ²⁰	500 akçe	TS. MA.d: #9576: s. 2
12	<i>Divân-i Mâilî – Türki</i>	150 akçe	TS. MA.d: #9576: s. 2
13	<i>Divân-i Ahmedi [Da'î] – Türki</i> ²¹	60 akçe	TS. MA.d: #9576: s. 2
14	<i>Divân-i Mâilî</i>	30 akçe	TS. MA.d: #9576: s. 2
15	<i>Divân-i Necâtî</i> ²²	30 akçe	TS. MA.d: #9576: s. 2
16	<i>Divân-i Hüseyin Baykara</i>	30 akçe	TS. MA.d: #9576: s. 3
17	<i>Divân-i Ahmed Paşa</i> ²³	50 akçe	TS. MA.d: #9576: s. 3
18	<i>Divân-i Hevâcî [= Hâcî]</i>	50 akçe	TS. MA.d: #9576: s. 3
19	<i>Divân-i Kâtibî</i> ²⁴	50 akçe	TS. MA.d: #9576: s. 3
20	<i>Divân-i Kâsm</i>	100 akçe	TS. MA.d: #9576: s. 3
21	<i>Divân-i Kemâl</i> ²⁵	300 akçe	TS. MA.d: #9576: s. 3
22	<i>Divân-i Azerî/Ezberî</i> ²⁶	100 akçe	TS. MA.d: #9576: s. 3
23	<i>Divân-i Şeybî</i> ²⁷	100 akçe	TS. MA.d: #9576: s. 3
24	<i>Divân-i Şâhî</i>	50 akçe	TS. MA.d: #9576: s. 3

Geri kalan yüz yirmi dört eserin çoğunluğunu edebiyat, özellikle de şiiirler oluşturmaktadır. Bunların arasında yirmi dört divan (bir şairin toplu eserleri) göze çarpmaktadır. Başlıkları 15. ve 16. yüzyıl Osmanlı divan edebiyatında “Kim Kimdir”i göstermekte ve aynı zamanda daha eski Fars şairlerin meşhur eserlerini içermektedir. Sicilde listelenmiş divanlar, kendilerine akçe olarak biçilmiş değerlerle birlikte **Tablo I**'de gösterilmiştir.

Bunların içinde Mevlânâ Celâleddin, Hâfız, Hüsrev, Şâhî ve Mâilî'nin eserlerinden ikişer kopya olmasından yola çıkarak, bu şairlerin Hersekzâde Ahmed Paşa'nın gözdeleri olduğu neticesini çıkarabiliriz.

Divanların yanı sıra, Ahmed Paşa'nın kütüphanesinde başka şairane eserler de bulunmaktadır. Bunların arasında Firdevsi'nin *Şahnâme*'sinin (Hükümdarların Kitabı) değerleri sırasıyla 2.500 ve 4.000 akçe olan iki resimli el yazmasının yanında, birkaç *hamse* (şairin beş eserinin *mesnevi* şeklinde yazılmış hâli), *mesnevîler* (kafiyeli beyitler halinde yazılmış şiiir) ve *mecmualar* (farklı içeriklerde el yazmaları) bulunmaktadır. Kısacası, Hersekzâde Ahmed'in edebî zevki üst düzeyde olup, Osmanlı ve Fars şiiirini tercih etmektedir.

Şiiire olan sevgisinin ileride lirik bir şair olarak ün kazanacak ve mısralarını Şiri *mablası* (takma ad) altında yazacak olan oğlu Ali Beğ'e de geçtiğini söyleyebiliriz.²⁸

Edebiyattan sonra okumak için tarihi tercih ettiğini görmekteyiz. **Tablo II**'de görüleceği üzere, koleksiyonunda bu türden bulunan on eser şunlardır:

¹⁶ TS. MA.d: #9576: s. 1.

¹⁷ E.J.W. Gibb: *A History of Ottoman Poetry*. 6 Cilt, Londra, 1900 [Bundan sonra: Gibb, 1900]. Mevlânâ Celâleddin için bkz. Gibb, 1900 – Cilt I: s. 145–150.

¹⁸ Gibb, 1900 – Cilt I: s. 145–150.

¹⁹ Gibb, 1900 – Cilt III: s. 58–69.

²⁰ Gibb, 1900 – Cilt I: s. 343–369.

²¹ Gibb, 1900 – Cilt I: s. 256–257.

²² Gibb, 1900 – Cilt II: s. 93–122.

²³ Gibb, 1900 – Cilt II: s. 40–69.

²⁴ Gibb, 1900 – Cilt II: s. 368.

²⁵ Gibb, 1900 – Cilt II: s. 347–363.

²⁶ Gibb, 1900 – Cilt I: s. 414.

²⁷ Gibb, 1900 – Cilt I: s. 298–335

²⁸ **Not:** Ali Beğ Saray'da *Kapıcıbaşı* ve sonrasında bir eyalette *Sancak Beği* olarak görev yaptıysa da kendisi daha çok şair olarak anılmaktadır. Öyle ki, meslek hayatı ve şiiirleri şairlerinin biyografilerinin anlatıldığı iki tezkirede geçmektedir: Âşık Çelebi: *Meşâ'irü's-Şu'arâ* [Hazırlayan: Filiz Kılıç]. İstanbul (İstanbul Araştırmaları Enstitüsü), 2010. Cilt 3, s. 1463–1465 ve Latîfi: *Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsratü'n-Nuzamâ* [Hazırlayan: Ridvan Canım]. Ankara (Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı), 2000. s. 345–347.

Tablo II: Hersekzâde Ahmed Paşa'nın Kütüphanesi'ndeki Tarih Eserleri ²⁹

Sıra No	Elyazmasının İsmi	Değer	Referans
1	<i>Tevârih-i Âl-i Osmân – Türkî</i> ³⁰ [Osmanlı Tarihi – Türkçe]	300 akçe	TS-MA.d: #9576: s. 2
2	<i>Tevârih-i Taberî</i> ³¹ [Taberî Tarihi]	400 akçe	TS-MA.d: #9576: s. 2
3	<i>Târih-i Güzide</i> ³² [Güzide Tarihi]	300 akçe	TS-MA.d: #9576: s. 2
4	<i>Tevârih-i Tîmur – Fârisî</i> [Timurlenk Tarihi – Farsça]	800 akçe	TS-MA.d: #9576: s. 2
5	<i>Tevârih-i Tîmur – Türkî</i> [Timurlenk Tarihi – Türkçe]	100 akçe	TS-MA.d: #9576: s. 2
6	<i>İskendernâme 'an Türkî</i> ³³ [Büyük İskender Tarihi – Türkçe]	200 akçe	TS-MA.d: #9576: s. 2
7	<i>Târih-i Âdem Nebî – Fârisî</i> [Hz. Adem'in Hayatı – Farsça]	50 akçe	TS-MA.d: #9576: s. 2
8	<i>Tevârih-i Âl-i Osmân telîf-i Âşık Paşa</i> ³⁴ [Âşıkpaşazâde Tarihi]	50 akçe	TS-MA.d: #9576: s. 2
9	<i>Târih-i Belhî</i> [Belhî Tarihi]	40 akçe	TS-MA.d: #9576: s. 2
10	<i>Târih-i Âl-i Selçuk</i> ³⁵ [Selçuklu Tarihi]	30 akçe	TS-MA.d: #9576: s. 3

²⁹ Osmanlı dönemi tarihçileri ve onların eserleri üzerine Franz Babinger'in 1927 yılındaki çalışması: *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke* Coşkun Üçok tarafından başarılı bir şekilde Türkçe'ye çevrilmiştir: *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*. Ankara (Kültür Bakanlığı Yayınları), 1982.

³⁰ 15. yüzyılda bu ismi taşıyan başka eserler olsa da, bu eser takriben 1503'te yazılmış Oruç b. Âdil el-Edrenevî (Oruç Beğ) olmalıdır. Bkz. Abdülkadir Özcan: "Oruç b. Âdil", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 33 (İstanbul, 2007), s. 425–426. Diğer bir seçenek ise Kemal'in (Ölüm: 1490 civarında) *Selâtinname* adıyla bilinen *Tevârih-i Âl-i Osmân* olmasıdır. Bu eserlerin ilki Hersekzâde Ahmed'in hizmet ettiği iki sultan, Mehmed II ve Bayezid II devirleri için önemli bir kaynak iken, ikincisi ilk sekiz Osmanlı Sultanını, yani II. Bayezid saltanatının sonuna kadar olan süreyi anlatmaktadır. Üçüncü bir seçenek ise 15. yüzyıl sonu 16. yüzyıl başında yazılmış anonim *Tevârih-i Âl-i Osmân*'lardan biri olmasıdır.

³¹ Ebu Cafer Muhammed ibn Cerîr et-Taberî tarafından yazılmış dünya tarihidir (ölümü: hicri 923). Bkz. Mustafa Fayda: "Taberî, Muhammed b. Cerîr," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 39 (İstanbul, 2010), s. 314–318.

³² Hamdullah Müstevfî-i Kazvîni tarafından 1329–1330'da yazılmış erken 14. yüzyıl eseridir. Bu eserin altıncı ve son kısmı Selçuklu tarihi üzerindedir. Bkz. Abdülkerim Özyayın: "Hamdullah el-Müstevfî," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 15 (İstanbul, 1997), s. 454–455.

Kıscacası, kütüphanesindeki eserlerden de anladığımız üzere, Hersekzâde Ahmed Paşa hem çağının Osmanlı edebiyatı hem de hizmet ettiği hanedanın tarihi konusunda yeterince bilgiliydi. Osmanlı tarihine duyduğu ilgi dolaylı yoldan, Osmanlı başşehirinde uzunca bir süre ikamet eden ve evlilik vasıtasıyla Hersekzâde'yle akraba olan Bizanslı-İtalyan kronikçi Theodore Spandounes (Spandugnino) tarafından onaylanmaktadır. Ahmed'in büyük abisi Ladislas, Spandounes'in büyükbabasının kızkardeşi olan Anna isimli bir bayanla evlidir.³⁶

*On the Origin of the Ottoman Emperors*³⁷ adlı eserinde, Spandounes konuyla ilgili bilgisinin nereden kaynaklandığını şöyle anlatmaktadır:

Türklerin padişahıyla çok yakın ilişkileri olan iki soyluya danışma fırsatı buldum. Çok yakın arkadaşlarım ve akrabalarımın olup, nadir bulunan yeteneğe ve bu konular hakkında son derece geniş bilgiye sahiplerdir.³⁸

'Kaynak'larından biri Hersekzâde Ahmed, diğeri ise iki kere veziriazamlık yapmış ve Ahmed gibi Sultan II. Bayezid'in damadı olan Mesih Paşa'dır. Mesih Paşa, Fatih Mehmed tarafından saraya alınıp, aslen Palaiologos hanedanının üyesi ve son Bizans İmparatoru XI. Konstantin'in yeğenidir.³⁹ Spandounes'in erken dönem Osmanlı tarihi hakkında ulaştığı bilgilerin doğruluğunu Hersekzâde Ahmed Paşa'nın koleksiyonundaki tarihi eserlere bağlamamız doğal gözükmemektedir. Başka türlü ifade edilmiş olsa da, Spandounes'e Hersekzâde tarafından verilen "bu konular hakkındaki geniş bilgi," büyük ihtimalle Hersekzâde'nin koleksiyonundaki erken dönem Osmanlı tarihi hakkındaki el yazmalarından toplanmıştır.

³³ Bu ismi taşıyan birçok eser var olup, Hersekzâde'nin erken dönem Osmanlı tarihine ilgisini gözönünde tutarak, bu el yazması büyük bir ihtimalle Ahmed'in (ölümü: 1412) yazdığı *İskender-nâme*'dir. Osmanlıların kökenleriyle ilgili *Dâsitân-ı Tevârih-i Mülûk-i Âl-i 'Osmân* isimli ek bir bölümü içerip, bu tarz eserler arasında en eskilerindedir. Bkz. Günay Kut: "Ahmedi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 2 (İstanbul, 1989), s. 165-167.

³⁴ Âşıkpaşazâde Derviş Ahmed'in önemli geç 15. yüzyıl Osmanlı tarihi eseri, takriben 1480'de yazılmıştır. Osmanlı hanedanlığına şekil veren seneleri en detaylı (ve en doğru) anlatan eserlerdendir. Hersekzâde Ahmed'in sahip olduğu eserler arasında bulunması, onun hizmet ettiği hanedanlıkla ilgili ulaşmak istediği kavrayışı göstermesi açısından önemli bir belirtidir. Bkz. Abdülkadir Özcan: "Âşıkpaşazâde," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 4 (İstanbul, 1991), s. 6-718.

³⁵ Yazıcızâde'nin *Tevârih-i Âl-i Selçuk* adlı eseri. Sultan II. Murad'ın (1421-1451), talebi üzerine yazılmış olup, İbn Bibî'nin Farsça eseri: *El-Evâmirü'l-'Alâ'iyye fi'l-'Umuri'l-'Ala'iyye*'nin Türkçe çevirisini ve Yazıcızâde'nin Anadolu Selçukluları üzerine yazdığı kısımları içermektedir.

³⁶ Lowry, 2010: s. 138-139.

³⁷ Donald M. Nicol (Çeviren ve Hazırlayan): *Theodore Spandounes on the Origin of the Ottoman Emperors*. Cambridge, 1997 [Bundan sonra: Spandounes, 1997].

³⁸ Lowry, 2010: s. 138-139.

³⁹ Lowry, 2010: s. 127-128.

Hersekzâde Ahmed'in sahip olduğu elyazmalarının yanısıra, defterde bulunan ilgi çekici bir ikinci kategori ise: *şimşirhâ-i mütenevvi'*⁴⁰dır (çeşitli kılıçlar). Her birinin kısa tanımı ve değerleriyle birlikte on üç kılıcın bulunduğu (*şimşir*) bir liste verilmektedir [Bkz. **Tablo III** ve **Resim I**]. Bu kategorinin bilhassa önem taşımasının nedeni, kılıçlardan en azından birinin günümüze kadar gelmesi ve Suudi Arabistan'lı Rifat Sheikh al-Arfdin'in koleksiyonunda bulunmasıdır [**Resim 2**], uzmanlar tarafından Osmanlı kılıç zanaatının

Tablo III: Hersekzâde Ahmed'in Topkapı Sarayı Tarafından Satın Alınan Kılıç Koleksiyonu

No	Defterdeki Kayıt	Tercüme	Değer
1	<i>Şimşir-i büzürk bâ-bend ve balçak-ı zer yek-bend besim-i balgamî — musanna' a'lâ</i>	_____lı büyük bir kılıç ve yeşil taşlı kabzası — olağanüstü zanaatçilikle yapılmış	40.000 akçe
2	<i>Şimşir-i bâ-bend-i zer-i müşebbek mücevher musanna'</i>	İçine altın kakılmış kılıç ve mücevherle süslenmiş kabzası	18.000 akçe
3	<i>Şimşir-i bâ-bend-i ve balçak-ı zer yek-bend besin</i>	Kılıç ve altınla süslenmiş kabzası	14.000 akçe
4	<i>Şimşir-i bâ-bend-i zer balçak-ı zer-nişân</i>	Kılıç ve altınla süslenmiş kabzası	12.000 akçe
5	<i>Şimşir-i bâ-bend-i zer bâ-balçak-ı polad</i>	Altınla süslenmiş kılıç ve çelik kabzası	7.000 akçe
6	<i>Şimşir-i bâ-bend-i polad-i zer-nişân</i>	Altınla bezenmiş çelik kılıç	5.000 akçe
7	<i>Şimşir-i sabâbe 1 baha ta'yin olunmadı</i>	Hiz. Muhammed'in (silah) arkadaşının kılıcı – değer belirlenmemiş	—
8	<i>Şimşir-i bâ-bend-i zer nişân-ı mücevher</i>	Altın ve değerli taşlarla bezenmiş kılıç	2.500 akçe
9-11	<i>Şimşirhâ bâ-bend-i nukre ve bâ-bend-i sâde 3 bâ bend-i nukre 2 ve bâ-bend-i sâde 1</i>	3 kılıç; 2 süslemeli 1 süssüz: Süslü kılıçlar: 2 Süssüz kılıç: 1	3.500 akçe
12	<i>Şimşir-i bâ-bend-i zer-nişân an-polad mücevher</i>	Altın ve mücevherle süslenmiş çelik kılıç	3.500 akçe
13	<i>Kârd-i varsak-ı büzürk bâ-bend-i zer</i>	Kılıfı içinde büyük bir pala	11.000 akçe
	<i>Şimşirhâ-i mütenevvi'a</i>	[Toplam değer] kılıç koleksiyonu	116.500 akçe

⁴⁰ TS. MA.d: #9576: s. 5

en iyi örneklerinden biri olarak gösterilmektedir.⁴¹ Altın, gümüş ve yakut kakmalı kılıcın üstüne asıl sahibinin ismi yazılıdır: *Rustam-i 'asr, yare-i 'askar, İskandar-i began... Ahmed b. Hersek Han* (Çağın Rüstem'i, orduların yardımı, Generaller'in İskender'i, Hersek Han oğlu Ahmed),⁴² bu gerçek, Hersekzâde Ahmed'in koleksiyonunda bulunan yatağanlardan biri olduğu sonucunu desteklemektedir.

Resim 1: Hersekzâde Ahmed'in *Muhallefât Defteri*'nde Bulunan Kılıçları

⁴¹ Bu kılıç J. Michael Rogers tarafından yayımlanmıştır, Jay A. Levenson (Hazırlayan): *Circa 1492: Art in the Age of Exploration*. Washington D.C. (National Gallery of Art), 1991. Bkz. s. 197–198 [Bundan sonra: Rogers, 1991] Bu kısım önde gelen İslam sanatı tarihçilerinden Rogers tarafından yazılmış olup yatağan ve hediye verildiği kişiyle alakalı ilgi çekici gözlemler içermektedir.

⁴² Rogers, 1991: s. 197–198.

Resim 2: Rifat Sheikh al-Arfdin'in Koleksiyonundaki Hersekzâde Ahmed Yatağanı

Sheikh al-Arfdin yatağanı çoğunlukla Ahmed Tekelü isimli bir zanaatkara atfedilmiş olup, ikincil kaynaklarda 1520–1530⁴³ yılları civarında Topkapı Sarayı'nın⁴⁴ atölyesinde çalışan bir 'İranlı'⁴⁵ olarak tanımlanmaktadır. Bu atfetmenin İstanbul Topkapı Sarayı Koleksiyonu'nda bulunan [TLKS 2/3776] bir başka kılıçla işçilik ve tasarım açısından gösterdiği benzerlikten kaynaklanmaktadır. Topkapı'da bulunan yatağan yaratıcısının ismini muhafaza etmektedir: Ahmed Tekelü.⁴⁶

Bu iki silah arasındaki benzerlik İslami sanat tarihi konusunda birikimli olan tarihçi Michael Rogers'ın şu sonuca varmasına sebep olmuştur: “[Rifat Sheikh al-Arfdin kılıcıyla] 1526–1527 yıllarında Ahmed Tekelü'nün Kanuni Sultan Süleyman için yaptığı kılıç arasındaki yakın paralellikler on yıllar boyunca üretime sürekli devam eden bir atölyeyi ve Hersekzâde Ahmed'in kılıcı imzalı olmasa da Ahmed Tekelü'nün şahsi katılımını ileri sürmektedir.”

Rifat Sheikh al-Arfdin'in kılıcıyla [Resim 2] Tablo III'te görülenleri karşılaştırdığımızda, bunun, muhalefât defterinde no. 2 olarak gözüken, yani 18.000 akçe değer biçilmiş ve şöyle tanımlanan: *Şimşir bâ-bend-i zer-i müşebbek mücevher musanna'* (içine altın kakılmış kılıç ve mücevherle süslenmiş kabzası) kılıç olması muhtemeldir. Sadece içine dolgun altın kakılmamış olup, kabzası da mücevherlerle süslenmiştir.

⁴³ Tekelü ile bağdaştırılan bir diğer yatağan için, Bkz. Metropolitan Müzesi'nin koleksiyonundaki yatağanın çevrimiçi katoloğu: http://www.metmuseum.org/special/philippe_de_montebello_years/exhibition/view.aspx?an=1993.14&pg=6.

⁴⁴ Topkapı Sarayı Koleksiyonu'ndaki kılıç Esin Atıl tarafından yayımlanmıştır: *The Age of Sultan Süleyman the Magnificent*. Washington D.C. (National Gallery of Art), 1987. Kılıçlar için, bkz. s. 151–159.

⁴⁵ Tekelü bir Türkmen aşiretinin ismi olduğundan, ikincil Batı edebiyatında neden sürekli olarak 'İranlı' olarak bahsedildiğinden emin değilim. Bu görüşün Türk uzmanlar tarafından evrensel bir şekilde kabul edilmediği Ünsal Yücel'in şu eserinden anlaşılacaktır: “Türk Kılıç Ustaları,” *Türk Etnoğrafya Dergisi*. Sayı VII–VIII (İstanbul, 1966), s. 59–63. Bkz. s. 71, burada Tekelü 'Türk Kılıç Ustaları' listesinde yer almaktadır.

⁴⁶ Seçkin İslam sanatı tarihçisi kadim dostum ve meslektaşım Walter Denny'e bu kılıçlarla ilgili ayrıntıları sunduğu için minnettarım. Aynı şekilde, Michael Rogers'ın nazik yardımlarını kabul etmek bir zevkti, kendisi sadece saf sorularımı yanıtlamakla kalmayıp aynı zamanda muhalefât defterinde bulunan kılıçlarla ilgili değerli önerilerde bulunmuştur. Bana verdiği bilgiler arasında Bashir Mohamed'in *The Arts of the Muslim Knight: The Furusiyya Art Foundation Collection*. Skira, 2008'de bulunan bir kayıta “*Topkapı Sarayı'nda bu çeşit birkaç kılıç daha bulunduğunu beyan etmiş*” ve bunları kendisinin bizzat görmediğini eklemiştir. Furusiyya Katalog'unda bulunan kayıt doğruysa Hersekzâde Ahmed'e ait olan diğer kılıçların da bugüne ulaştığı ihtimali kuvvetlenmektedir.

Hersekzâde Ahmed Paşa'nın Kariyeri

Tablo IV'te görüleceği üzere, Hersekzâde Ahmed bir Osmanlı bürokratu olarak yönetici tabakanın en üst noktalarına kadar yükselmiş, Sultan II. Bayezid'in kızıyla olan evliliğiyle öne çıkmış ve benzeri görülmemiş bir şekilde farklı zamanlarda beş kere veziriazam olup, bu tür durumlarda genelde görüldüğü gibi ara sıra kaderin cilvesine maruz kalmıştır. 1511'de İstanbul'daki konağının bir grup küskün yeniçeri tarafından yağmalanması ve 1516'da Sultan I. Selim tarafından aşağılanıp dövülmesini yaşadığı deneyimlere örnek verebiliriz.

Tablo IV, Hersekzâde Ahmed'in sıra dışı hayatı ve kariyerini özetleyip, bir diplomat ve devlet adamı olarak onun üstün yeteneklerini belgelemektedir. Birbirine hiç benzemeyen üç padişah, II. Mehmed (1451–1481), II. Bayezid (1481–1512) ve I. Selim (1512–1520) zamanında sadece görevde kalmayıp aynı zamanda da başarılı olması, imparatorluğun altı yüz yıllık tarihinde tepe noktalara yükselen çoğu kişinin başa çıkamadığı entrikalar ve talih oyunlarının üstesinden gelmesi açısından takdire şayandır.

Memluklara karşı 1486, 1488 ve 1490 yıllarında aldığı üç küçük düşürücü yenilgiden (ki ilkinde esir alınmıştır) yola çıkarak, Osmanlı Devleti'nde tepe noktalara çıkışına askeri zekasının değil de politikacı ve diplomat olarak sahip olduğu istisnai yeteneğinin neden olduğunu söyleyebiliriz. Bu sonuca, Sultan II. Mehmed, II. Bayezid ve I. Selim'le kurduğu ve muhafaza ettiği ilişkiler üstünden de varmaktayız.

1478 gibi erken bir tarihte, sadece yirmi iki yaşında Sultan II. Mehmed'in Arnavutluk'taki İşkodra seferinde *mîr-i alem* (sancaktar) olarak hizmet ederken, Sultan: "*işini iyi bilen ve karşılaştığımız belaların üstesinden gelebilecek bir vezir*" yokluğundan şikâyet etmiş, genç Ahmed ise o anda hapsedilmiş olan Gedik Ahmed Paşa'nın adına [hakkından] konuşup "*eğer hizmetkârınız Gedik Paşa bizimle olsaydı bu zorluklarla karşılaşmazdık*" demiştir. Bu müdahale eski veziriazamın serbest bırakılmasına neden olmuştur.⁴⁷ Sahneye yeni çıkan yirmi iki yaşındaki bir Osmanlı'nın gösterdiği bu cüret, Fatih Sultan Mehmed'in aralarındaki ilişkinin ne kadar yakın boyutlarda olduğuna da işaret etmektedir.

Genç Hersekzâde'nin güvenilirliğine ve yeteneklerine duyulan bu itimat, Mehmed'in oğlu ve aynı zamanda halefi olan Sultan II. Bayezid tarafından da paylaşılmaktadır. Kızı Hündî Hâtûn'u 1481'de o zaman yirmi beş yaşında olan Ahmed'le evlendirmesi,

⁴⁷ Turan, 1998: s. 236.

Tablo IV: Hersezkâde Ahmed Paşa'nın Meslek Hayatı*

Olay ve/veya Mevki	Unvan veya Vaka	Sene
Doğum: Hersek–Novi – Castel Nuovo (Mayıs 1456)	Hersek–Novi (Castel Nuovo) ve Dubrovnik'te yetişmiştir.	1456–1472
İstanbul'a gelmesi	Saray hizmetine girer; Müslüman olup	erken 1473–1478
İlk defa 'Ahmed' ismiyle anılması		1474
Sultan II. Mehmed'in bir fermanında adının geçmesi	'Hizmetkârım Ahmed Beğ' olarak	1477
Mîr-i 'Alem [Sultan II. Mehmed'in Sancaktarı]	Arnavutluk'taki İşkodra seferinde ilk kez Mîr-i Alem olarak görev alması	1478
Hamid İli Sancak Beği [Anadolu'daki Hamid Eyaletinde Vali]	İlk defa Sancak Beği olarak atanması	1479
Hündî Hâtûn'la evlenmesi [Sultan II. Bayezid'in kızı]	Sultan II. Bayezid'in damadı olması	14 Aralık 1481'den evvel
Hudâvendigâr İli Sancak Beği [Bursa Eyaleti'nde Vali olması]	Sancak Beği olarak ikinci atanışı	Geç 1481 – erken 1485
Anadolu Beylerbeği ve Serdar	İlk kez Anadolu Beylerbeği ve Serdar (Mısır karşısındaki orduların komutanı) olarak atanması	Mart 1486
Memluklar karşısında yenilgi, yaralanıp esir alınması	Kahire, Mısır'da savaş esiri olarak tutulması	Şubat veya Mart 1486 – 2 Ocak 1487'de serbest bırakıldı
Vezirlik makamına yükselmesi	Vezir olarak ilk atanması	Şubat 1487'nin sonu
Gelibolu Sancak Beği ve Kapudan–ı Deryâ	Sancak Beği olarak üçüncü kez, Kapudan–ı Deryâ olarak ilk atanması	17 Mart 1488'den evvel
Geçici Emeklilik	Gelibolu'daki Rûs Köyü'ne çekilir	16 Ağustos 1488– Ağustos 1489
Anadolu Beylerbeği	Anadolu Beylerbeği olarak ikinci kez atanması	1489 Sonbaharı
Anadolu Beylerbeği	Anadolu Beylerbeği olarak üçüncü kez atanması	1493 Baharı – Şubat 1496
Veziriazam	İlk defa Veziriazam olarak atanması [Kayseri'deki Memluk ordusuna karşı başarısız sefer]	8 Mart 1497– 19 Ağustos 1498
Vezir ve Kapudan–ı Deryâ olarak ikinci kez atanması	İkinci defa Vezir ve Kapudan–ı Deryâ olarak görevlendirilmesi	1500 İlkbaharı – 1501 Sonbaharı
Veziriazam	İkinci kez Veziriazam olarak atanması	Kasım 1502 – Eylül 1506

Tablo IV: Devamı

Olay ve/veya Mevki	Unvan veya Vaka	Sene
Gelibolu Sancak Beğ ve Kapudan-ı Deryâ	Dördüncü kez Sancak Beği olarak ve üçüncü kez Kapudan-ı Deryâ olarak atanması [Eylül 1510'da Vezir olarak atanır]	10 Mart 1506 – Haziran 1511
Veziriazam	Üçüncü defa Veziriazam olması	2 Temmuz 1511 – 21 Eylül 1511
Üçüncü kez Veziriazam görevinden atılması	İstanbul'daki konağının yeniçeriler tarafından yağmalanması ve görevinden kovulması	21 Eylül 1511
İkinci Vezir olarak atanması	Üçüncü defa Vezir olarak atanması	1512
Veziriazam	Dördüncü kez Veziriazam olması	Kasım 1512 – 28 Ekim 1514
Veziriazam	Beşinci kez Veziriazam olması	8 Eylül 1515 – 26 Nisan 1516
Divan'da Sultan I. Selim tarafından dövülüp aşağılanarak bütün görevlerinden alınması	Yedi Kule Kalesi'nde esir alınıp aynı gün serbest bırakılması	26 Nisan 1516
Bursa Muhafız'ı olarak atanması [Bursa Kalesi Komutanı]	İlk kez Muhafız (Kale Komutanı) olarak görevlendirilmesi	1516 yazında – Temmuz 1517
Mısır'a gidip Kahire'de Sultan I. Selim'i Memluklara karşı aldığı zaferden ötürü tebrik etmesi		Mayıs 1517
Sultan I. Selim tarafından kabul edilip onurlandırılması	Kahire, Mısır	23 Haziran 1517
Vefat	Bursa'ya dönerken Güneydoğu Anadolu'da Maraş civarında vefat etmesi	21 Temmuz 1517
Naaşın Bursa'ya getirilmesi	Dil Köyü'nde kendi camisinin yanına gömülmesi (Yalova yakınlarında)	[30 Temmuz 1517 ?]

*Not: Bu Tablodaki bilgiler şu kaynaklardan alınmıştır: Turan, 1998, Lowry 2010, Simsar, 1940 & Şabanović, 1971.

devamında üç ayrı zamanda onu Anadolu Beylerbeği (üç defa), Kaptanıderya (üç defa) ve Veziriazam olarak görevlendirmesinden bu sonuca ulaşabiliriz. Kısacası, Bayezid'in 1481'de başlayan saltanatının ilk günlerinden tahttan indiği 1512'ye kadar, yani otuz bir senelik hükümdarlığında, Hersekzâde Ahmed Paşa en çok güvendiği dost ve danışmanlarından biri olmuştur. Babasının yaptığı geniş çaplı askeri fetihlerden sonra, II. Bayezid devrinin Osmanlı kurumlarının yerine oturduğu ve sağlaştığı zaman dilimi olarak görülmesinde damadı Hersekzâde Ahmed'in tavsiyeleri ve öngörüsünün etkisi olduğu açıkça gözükmemektedir.

Kendisinin neredeyse iki katı yaşındaki Sultan Mehmed'e danışmanlık yapması, yine kendisinden neredeyse on yaş büyük olan Sultan Bayezid'le kurduğu yakın ilişkilerin yanında, kendisinden on yaş küçük olan ve çabuk karar değiştiren Yavuz Sultan Selim'in genel anlamda güvenini kazanıp bunu muhafaza etmesi, bir diplomat ve devlet adamı olarak yeteneklerinin gerçek boyutlarını göstermektedir. İktidarla gerçekleri konuşmasındaki ünü, ilişkilerini bazen olumsuz yönde etkilemiş olmalıdır (Selim'in bir divan esnasında onu rezil edip başındaki kavuğu fırlatmasında görüleceği gibi), yine de her şeye rağmen onu iki kere veziriazam olarak görevlendirmiştir. İlki, o zamanlar şehzâde olan Selim'in babasının yerine sultan olarak geçmesini engellemeye çalıştığı için Ahmed'in konağının Yeniçeriler tarafından yağmalanmasından birkaç ay sonra gerçekleşmiştir. Aralarındaki ilişkinin Hersekzâde'nin 1517'deki ölümüne kadar yakın kaldığını, 1516'da o esnada altmış yaşında olan ve kısmen emekli durumda Bursa'da yaşayan Ahmed Paşa'nın son seyahati olacak Kahire'ye gidip Selim'i Suriye ve Mısır fetihlerinden dolayı şahsen kutlamasına dayanarak söyleyebiliriz. 23 Temmuz 1517 (ölümünden bir ay önce), Sultan'ın huzuruna kabul edilip hediyelerle mükâfatlandırılmıştır.

Kısacası, Prens Stjepan Vukçi-Kosača olarak 1456'da Hersek'te doğan bu Hıristiyan çocuk, 1472'de sadece dinini ve ismini değiştirip Osmanlı Devleti'nin hizmetine girmekle kalmamış, Hersekzâde Ahmed Paşa olarak imparatorluğun altı yüz senelik tarihinde emsali görülmemiş bir şekilde kırk sene boyunca Osmanlı yönetim kadrosunun en üst noktalarında hizmet etmiştir.

15 ve 16. yüzyıl Osmanlı bürokratlarının görev sürelerini bilen kimselerin de göreceği üzere, Hersekzâde'nin meslek hayatı son derece istisnai ve uzun ömürlüdür. Veziriazam mevkiinin İmparatorluğun en yüksek idari makamı olup, kovulmanın genelde idamla sonuçlandığı bir devirde, beş farklı dönemde bu görevi yapmış olması kesinlikle sıra dışıdır.

Birbirinden çok farklı üç hükümdar olan Sultan II. Mehmed, Sultan II. Bayezid ve Sultan I. Selim'in dönemlerinde bunu yapabilmış olması, kabiliyetlerinin ne kadar kesin olduğunu daha açıkça göstermektedir. Çağdaşı olan kronikçilerin ittifak etmişçesine onun

devlet adamı olarak becerilerini övmesi rastlantı değildir. İyi eğitilmiş olup devlet işlerinden anladığının, düşünceli (daha doğrusu tedbirli), mantıklı, dürüst ve cesur olmasının altını çizmektedirler. Onlar ve sonraki kronik yazarları, onu gerçek anlamda cengâver bir şahsiyet olarak değerlendirmektedir.⁴⁸

Hersekzâde Ahmed'in Aile Hayatı ve Nesli

Diğer çoğu Osmanlı bürokratlarında da olduğu gibi, Hersekzâde Ahmed'in de özel hayatıyla ilgili hemen hemen hiçbir şey bilinmemektedir. Sultan II. Bayezid'in kızıyla evli olmasından ötürü, en azından eşinin ismini biliyoruz (veya eşlerinden biri?). Bu kişi, 1481'de babası sultan olduktan birkaç ay sonra evlendiği Hündî Hâtûn'dur. Hersekzâde'nin 1511'in Aralık ayında kaleme aldığı vakfiyesinde *merhume*⁴⁹ olarak geçmesinden de o tarihten önce vefat ettiğini anlıyoruz.

Hersekzâde'nin nesliyle ilgili sahip olduğumuz kısıtlı bilgi de yine 1511 tarihli vakfiyesinden gelmekte ve üç kızının ismi geçmektedir: 1) Mahdûm[e]-zâde (مخدوم زاده), vakfiyenin belirttiği “*annesinin ölümünü takiben, onun varlığına olan özleminden ötürü, kutsal yerlere göçmüştür*” ibaresinden ötürü, onun da 1511'den önce öldüğünü biliyoruz;⁵⁰ 2) Kamer-şâh (قمر شاه), isimli ikinci kızı, Hersekzâde annelerinden ona kalan miras payını satın almıştır;⁵¹ ve 3) 'Aynî-şâh (عینی شاه) isimli üçüncü kızı, ondan da aynı şekilde rahmetli annelerinden kalan miras payını satın almıştır. Vakfiyeden yola çıkarak, onun neslinden olan bu üç kızının da Hündî Hâtûn'dan olduğu açıktır. Diğer kaynaklarda en azından bir tane daha başka kızı olduğu, isminin Huma olup 1551'da hâlâ yaşadığı geçmektedir.⁵²

Aynı zamanda vakfiyede Hersekzâde hayattayken vakfin bizzat kendisi, ölümünden sonra ise “*şanlı oğullarının arasından en doğru ve becerikli olanı tarafından*” yönetileceği beyan edilmektedir. Buna rağmen hiçbir oğlunun ismi verilmemektedir.⁵³ Önceden bahsedildiği

⁴⁸ Turan, 1998: s. 237. Ayrıca bkz. Mehmed Süreyya: *Sicill-i Osmani*, İstanbul, h. 1308 (1890–1891). I. cilt, s. 195

⁴⁹ Simsar, 1940: s. 68–69.

⁵⁰ Simsar, 1940: s. 70–71. **Not:** Bir kadın ismi olarak Mahdûm-zâde için en basit şekliyle söylemek gerekirse problematik denebilir. Kelime anlamı 'Efendi'nin oğlu' olup, normalde erkeklere verilmektedir. Buna rağmen, vakfiyede geçen: *Mahdûm-zâde nam kızlarından* (kızları arasından ismi Mahdûm-zâde olan) cümlesinden ötürü, gerçekten kızlarından birinin ismi gibi gözükmektedir.

⁵¹ Simsar, 1940: s. 70–71.

⁵² Šabanović, 1971: s. 342. **Not:** Šabanović bu ismi kaynak göstermeden vermektedir.

⁵³ Simsar, 1940: s. 126–129.

üzere, bu 'isimsiz oğullarından' biri şair Ali Beğ (adı en son 1545'te anılmaktadır), ikincisi ise Mustafa Beğ'dir (1582'de hâlâ hayattadır). Mustafa'nın ölümüyle Hersekzâde ailesinin Müslüman kolunun sona erdiği söylenebilir.⁵⁴

Hersekzâde Ahmed'in Hündî Hâtûn'la evliliği esnasında veya sonrasında başka karıları veya cariyeleri, veya bu ilişkilerinden çocukları olup olmadığı sorularına bugün elimize ulaşan kaynaklar cevap verememektedir. Buna rağmen, merak uyandıran bir delil parçası bulunup, en azından bir tane daha karısı veya cariyesi olduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Hersekzâde'nin Rûs Köyü'nde [Bugün: Keşân] yaptığı caminin avlusunda dağınık bir şekilde bulunan mezar taşlarının arasında, *hicri* 925 (1519) tarihli, üst kısımları olmayan bir parça bulunmaktadır. Varlığını sürdüren bu parçada *hicri* 925'de (1519) vefat eden (*fi mate*) Perihal Hâtûn'un ismi belli bir şekilde görülmektedir [Resim 3].

Resim 3: Perihal Hâtûn'un mezar taşı

Çeşitli faktörler, söz konusu hanımefendinin Hersekzâde'nin ev halkının bir üyesi olduğunu göstermektedir. Aşağıda tartışılacağı üzere, 16. yüzyılın ilk senelerinde Rûs Köyü küçük bir yerleşim yeri olup, dikkate değer tek özelliği Hersekzâde Ahmed'in oraya yerleşip bir cami yapmaya karar vermesidir. Bu gerçeğe birlikte, söz konusu Perihal Hâtûn'un Ahmed Paşa'dan yalnızca iki sene sonra vefat edip, Rûs Köyü'ndeki caminin avlusuna gömülmesi (özenilmiş bir mezar taşıyla), ailesinden biri olması, yani ya bilinmeyen bir eş veyahut da cariyesi olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir. 16. yüzyılın başlarında izbe bir Trakya köyünde bir kadının bu kadar özen gösterilmiş bir mezar taşıyla birlikte defnedilmiş olması ancak böyle açıklanabilir.

Perihal Hâtûn'un kim olduğuna dair ipuçları isminden öteye gitmemektedir. Perihal, genellikle cariyelere verilen bir isimdir.

⁵⁴ Šabanović, 1971: s. 342. **Not:** Burada da, bu isim ve bilgi için kaynak göstermeyen Šabanović'e dayanmaktayım.

Bunun dışında, Hersekzâde Ahmed Paşa'yla meçhul Perihal Hâtûn'un arasındaki ilişkinin tam ne olduğunu saptamaya dair bir yol bulunmamaktadır.

Hersekzâde Ahmed'in Kurduğu Vakıfları

Hersekzâde Ahmed Paşa, alışılmış bir Osmanlı uygulaması olan hayır işleriyle uğraşan bir vakıf kurmuşsa da bunu kendi tarzıyla yapmıştır. Belirgin bir şekilde alışılmışın dışında, vakfının iki camisi ve bir imareti (aşevi) olup, bunların hiçbiri, başşehir İstanbul veya İmparatorluğun öteki kasaba ve şehirlerinde yer almamaktadır.

Dahası, bunları Trakyadaki Rûs Köyü'nde [bugün Keşân = Bizans: Kissos veya Kisson],⁵⁵ ve Bitinya'daki Dil Köyü'nde [Bugün: Yalova civarındaki Hersek Köyü] yapmayı tercih etmiştir. Sahip olduğu Rûs Köyü'nü cami yapılacak yer olarak seçmiş, yine sahip olduğu Dil Köyü'nü ise hem imaret hem de ikinci caminin yapılacağı yer olarak seçmiştir. İmaret, günümüze ulaşmamıştır, camilerin ikisi de, her ne kadar çok değişikliğe uğramış olsa da, ayakta durmaktadırlar. Dil Köyü'ndeki cami, 20. yüzyılın başında tamamen yıkılmış olmasına rağmen [Resim 4], yeniden yapılmıştır. Rûs=Keşân'daki cami ise, benzer

Resim 4: Restore edilmiş Hersekzâde Ahmed Paşa Câmii, Dil (Hersek Köyü, 2011)

⁵⁵ Georgios Liakopoulos: *The Ottoman Conquest of Thrace. Aspects of Historical Geography*. Yayınlanmamış M.A. Tezi, (Bilkent Üniversitesi), Ankara 2002.

Resim 5: Hersekzâde Ahmed Paşa Câmii, 1930 Restorasyon Yapılırken

Resim 6: Hersekzâde Ahmed Paşa Câmii, Rüs Köyü (Keşân, 1935 civarı)

Resim 7: Restore edilmiş *Hersekzâde Ahmed Paşa Câmii*, Rûs Köyü (Keşân, 2011)

şekilde birkaç kez yenilenmiş olsa da [Resim 5 ve 6], bazı orijinal niteliklerini muhafaza etmektedir⁵⁶ [Resim 7].

İstanbul'un 1453'teki fethini takip eden yüzyılda, çoğu üst düzey Osmanlı bürokratu hayır işlerini bu şehirde yapmaya karar vermişlerdir. Bunu yapmalarının birkaç nedeni vardı: a) Harabeye dönmüş Bizans İstanbulu'nun Osmanlı başşehrine layık bir yer haline gelmesine katkıda bulunmak; b) Her birinin hayır işi yaptıklarını göstermek; c) Kurdukları bu müesseselere ait geliri, oğullarını veya kızlarını bu vakıflarda maaşlı yönetici olarak gösterip onlara bırakmak; d) Son olarak da isimlerinin ölümlerinden sonra da hatırlanmasını sağlamak.⁵⁷

Hersekzâde Ahmed'in alışıl gelmiş uygulamanın dışına çıkarak hayır işleri için bu meçhul yerleri seçmiş olması dikkat çekici bir durumdur. Bunun nedeni çağdaşı olan yazarların bahsettiği mütevazılığı olabileceği gibi, diğer taraftan görev süresinin uzunluğu ve görkemiyle ilgili tesadüfi bir ilişkiye de dayanmakta olabilir. Başka bir şekilde söyleyecek olursak, belki de bu ölçülü ve gösterişsiz hayat anlayışı Osmanlı yönetiminin en tepe noktasında hemen hemen benzeri görülmemiş bir şekilde otuz sene görev yapma başarısına katkıda bulunmuştur.

⁵⁶ Not: Dil camisinin iç ebatları: 13.15 x 13.18 metre iken, Keşân'daki caminin iç ebatları: 9.46 x 9.47 metre, demek ki birinci yapı ikincisinden çok daha büyüktür. Bkz. İ. Aydın Yüksel: *Osmanlı Mimârisinde II. Bâyezîd Yavuz Selim Devri (886-926/1481-1520)*. Cilt V, İstanbul (İstanbul Fethi Cemiyeti), 1983. s. 311- [Bundan sonra: Yüksel, 1983].

⁵⁷ Bkz. Howard Crane [Çeviren ve Hazırlayan]: *The Gardens of the Mosque: Hafız Hüseyin al-Ayvanşarâyî's Guide to the Muslim Monuments of Ottoman Istanbul*. Leiden (Brill), 2000. Ayvanşarâyî'nin İstanbul'daki camiler ve mescitler hakkındaki ayrıntılı betimlemesi (1779 tarihli), Hersekzâde Ahmed'in bulunduğu makama ulaşan hemen tüm 15. ve 16. yüzyıl Osmanlı bürokratlarının, vakıflarının başşehirde olduğunu onaylamaktadır. Ayvanşarâyî'nin eserinin etraflı bir incelemesi, 18. yüzyılın sonunda İstanbul'da Hersekzâde'ye ait bir mescit veya caminin olmadığını göstermektedir.

Hersekzâde'nin İstanbul'da herhangi bir şekilde vakfi olmadığı: a) Ömer Lûtfî Barkan ve Ekrem Hakkı Ayverdi'nin: *İstanbul Vakıfları Tabir Defteri - 953 (1546) Tarihli*, İstanbul, 1970; b) Mehmet Canatar: *İstanbul Vakıfları Tabir Defteri - 1009 (1600) Tarihli*, İstanbul (İstanbul Fethi Cemiyeti), İstanbul 2004) eserlerinde de teyit edilmektedir. 1453-1600 arasında başşehirde kurulmuş tüm vakıfları listeleyen bu eserler, Hersekzâde Ahmed'in vakfi olduğuna dair bir bilgi içermemektedir.

Dikkate değer bir şekilde, İstanbul'daki Başbakanlık Arşivi'nde bulunan geç 18. yüzyıl tarihli iki evkaf (dinî vakıf) belgesinde, Hersekzâde Ahmed tarafından yapılmış bir cami olduğunu ima eden istisnai bilgiler bulunmaktadır. Bkz. Başbakanlık Arşivi: Fon Kodu: C.EV. = Cevdet Evkafı: Dosya No: 448; Gömlek No: 22675; Tarih: 29 Ra [Rebiülevvel] 1204 (17 Aralık 1789) : Başbakanlık Arşivi: Fon Kodu: C.EV. = Cevdet Evkafı: Dosya No: 48; Gömlek No: 2395; Tarih: 21 C [Cumadélâhire] 1204 (8 Mart 1790). İki belge de Hersekzâde Ahmed'in vakfına duacıların atanmasıyla ilgili talep üzerine yazılmıştır. Talep edilen cami (veya yerin) ismi verilmemiştir. Bu iki talebi onaylayan memur derkenarda bunların: "merhum Hersekzâde Ahmed Paşa'nın İstanbul'daki Aziz Camii'nin vakfı" (*Vakf-ı Camii-i Şerife-i merhum Hersekzâde Ahmed Paşa der İstanbul*) için olduğunu not düşmüştür. Böyle bir caminin varlığı bilinmediği için, bunun bir yazım hatası olması gerektiği, yani mevzubahis taleplerin aslında Rûs ve Dil köylerindeki camiler için olduğu anlaşılmaktadır.

Ahmed Paşa'nın Rûs Köyü'ndeki camisinin vakfiyesi, *Mescid-i Câmi-i Şerif* ve Dil Köyü'nün vakfiyesi hicri 917'deki Ramadan'ın son on günü, yani 12 Aralık 1511 ve 22 Aralık 1511 tarihleri arasında kaleme alınmıştır. *Sülûs* yazısı kullanılarak Türkçe (*Kur'an*'dan alınmış birçok Arapça ayetle beraber) yazılmıştır. Bugün Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Free Library of Philadelphia'da bulunan John Freer Frederick Lewis Koleksiyonu'nda bir tek nüshası bulunmaktadır.

Bu vakfiye, İran doğumlu âlim Muhammed Ahmed Simsar tarafından 1940 yılında *The Waqfiyah of 'Ahmed Pâşâ* olarak basılmıştır.⁵⁸ Simsar'ın eseri örnek teşkil edecek nitelikte olmasına rağmen, ne yazık ki Osmanlı tarihi üzerine çalışan uzmanlar tarafından hak ettiği ilgiyi görmemiştir.⁵⁹

Vakfiyede vakıf sahibi: *Hazret-i 'Ahmed Pâşâ, ibn 'Abdu'l-Hayy* (Allah'ın Hizmetkârı'nın oğlu, zatiâli Ahmed Paşa) olarak geçmesi, İslam'ı sonradan seçmesinin yanında, babadan geçen 'Hersekzâde,' yani Hersek Prensi'nin oğlu ismini dini bir belgede kullanmaya karşı olan duyarlılığının bir yansıması olabilir.⁶⁰

Vakfiyede atfedilene göre Trakya'daki camisinin inşası:

Gelibolu Sancağı'nın Keşân kasabasına bağlı Rûs Köyü'nde (*Liva-i Gelibolu'da kasaba-i Keşân tâbi-i Rûs Köyü*nde), itibar, neşe, sağlık ve güvenlikle yaşamakta olup, sağlam bir *Mescid-i Câmi-i Şerif* inşa etmiş ve halk tarafından güzel bir yapı olarak kabul görmüştür.⁶¹

Buradan yola çıkarak bununla birlikte, önceden Yalak Ova (Yalova) bölgesinde⁶² bulunan

⁵⁸ Simsar, 1940: Ayrıca bkz. Muhammed Ahmed Simsar: *Oriental Manuscripts of the John Frederick Lewis Collection – 1937*. Baltimore, Maryland (J. M. Furst Company), 1937.

⁵⁹ **Not:** Referans olarak kullandığında bile içindeki bilgilerden tam olarak yararlanılmamıştır. Bosnalı âlim Hazim Šabanović'in Hersekzâde Ahmed üzerine yaptığı çalışmaları örnek olarak verebiliriz. Onun tespitleri, Šabanović, 1971: s. 342'de, Hersekzâde Ahmed'in Hûmâ isimli tek bir kızı olduğu şeklinde geçmektedir. Kaynakçada Simsar'ın çalışmasına yer verse de, 1511 vakfiyesinde üç kızından daha bahsedildiğini gözden kaçırmıştır: 1) Mahdûm-zâde; 2) Kamer-şâh; ve, 3) 'Aynî-şâh.

⁶⁰ Simsar, 1940: s. 56.

⁶¹ Simsar, 1940: s. 62.

⁶² Aralık 1511 tarihli vakfiyenin atıfta bulunduğu Rûs Köyü'nde bulunan "bir cami yaptırdı" [Simsar, 1940: s. 62–63], ve Dil Köyü'nde "başka bir cami ve imaret yaptırdı" [Simsar, 1940: s. 62–65] bunu açıkça göstermektedir. Bu o zamanın genel uygulamasıdır, yani, biri ilk başta hayır işini yapıp sonrasında faaliyet ve bakım masraflarını karşılamak için bir vakıf kurar. Makedonya kasabası Kaval'da benzer bir örnek için, bkz. Heath W. Lowry-İsmail E. Erünsal: *Aslına Dönüş: Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın Kavala Kasabası ile Bağları (Mimari Eserler, Kitabeler ve Belgeler)*. İstanbul (Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları), 2011. s. x + 274 + 96 Resim + 5 Ek].

Dil Köyü'nde inşa ettiği ikinci cami (Mescid-i Şerife) ve imaretin de, gelirlerin giderleri karşılamasını sağlamak için kaleme aldığı vakfiyeden daha önce yapıldığını bilmekteyiz. Buna rağmen iki camide de tarihli kitabelerin bulunmayışı, yapım tarihlerini kesin olarak saptamayı imkânsız hâle getirmektedir.⁶³

Vakfiyenin yazılış tarzından anladığımız üzere, Aralık 1511'de kaleme alındığında Hersekzâde Ahmed Keşân'daki Rûs Köyü'nde ikamet etmekteydi. Bu bilgiyi, **Tablo IV**'de bulunan ve farklı zamanlarda imparatorluğun idaresinde üst düzey birçok görev yaptığı meslek hayatıyla yan yana koyduğumuzda, vakfiyesini veziriazam olarak görev yaptığı üçüncü dönemin sona erdiği 21 Eylül 1511 tarihinin ardından kaleme aldığını söyleyebiliriz. Aynı tarihte, İstanbul'daki konağı babası Sultan II. Bayezid'e (Hersekzâde'nin efendisi ve kayınpederi) karşı iktidar mücadelesinde olan Şehzade Yavuz Selim'i destekleyen bir grup yeniçeri tarafından saldırıya uğrayıp yağmalanmıştır. Hersekzâde Ahmed tam anlamıyla hayatını korumak için kaçmıştır. Bu olayı takiben Keşân'da özel mülkü olarak bulunan Rûs Köyü'ne kısmen emekli olarak gittiğini kolaylıkla tahmin edebiliriz. Zevk için çiftçilikle uğraşarak geçirdiği hayatı, vakfiyeyi kaleme aldıktan sonra bir sene bile geçmeden, Kasım 1512'nin sonlarında Yavuz Sultan Selim tarafından dördüncü kez veziriazam olması için geri çağırılmasıyla son bulmuştur.

Rûs Köyü ve Keşân Kasabası

Ahmed Paşa'nın vakfiyesinin merak uyandıran yönlerinden biri de, erken 16. yüzyılda Keşân kasabası/kazası/bölgesi olarak atıfta bulunulan yerle ona tabi olan Rûs köyü arasındaki fiziksel ilişkinin ne boyutta olduğudur.⁶⁴ Bu soruya cevap ararken karşımıza çıkan içsel problemler bugün Keşân'ın nüfusunun 55.000 kişi olmasıyla daha da artmaktadır.⁶⁵ Bu nüfus 16. yüzyıldaki yerleşimle kıyaslayınca yanından bile geçmemektedir. Gerçekten de, tek referans noktamız caminin ta kendisidir, Osmanlı'da genel uygulandığı şeklini düşünürsek, Rûs Köyü'nün merkezinde inşa edilmiş olmalıdır.

⁶³ Rûs/Keşân camisi için, bkz. Semavi Eyice: "Hersekzâde Ahmed Paşa Camii," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 17 (İstanbul, 1998), s. 237–238 [Bundan sonra: Eyice, 1998]; Dil'de bulunan cami ve türbe için, bkz. Semavi Eyice: "Hersekzâde Ahmed Paşa Camii ve Türbesi," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 17 (İstanbul, 1998), s. 238–239. Bu iki yer için de bkz. Yüksel, 1983: s. 311–.

⁶⁴ Simsar, 1940: s. 62.

⁶⁵ Keşân ilçesinin yerel tarihi için: Hilmi Dinçer'in *Keşân Tarihi*. Çorlu (Cem Matbaacılık), ND ve aynı yazardan: *Keşân ve Meyhane Kültürü*. 3. Baskı. Çorlu (Cem Matbaacılık), 2008. Güneydoğuda Keşân ilçesiyle sınırları olan Evros/Meriç Nehri vadisi üzerine yakın zamanda yapılmış önemli bir çalışma için bkz. Robert Ousterhout–Charalambos Bakirtzis: *The Byzantine Monuments of the Evros/Meriç River Valley*. Thessaloniki (European Center for Byzantine and Post-Byzantine Monuments), 2007.

1519'da, yani Yavuz Sultan Selim'in saltanatında, Ahmed Paşa Rûs'ta camiini yaptıktan tam on sene ve ölümünden iki sene sonra kaleme alınmış bir Gelibolu Tahrir Defterinde Keşân isminde bir kasabadan bahsedilmeyip, sadece bir kazanın ismi olarak geçip (*Kazâ-i Keşân*), *Kazâ-i Gelibolu* ve *Kazâ-i Migalkara*'nın (bugün: Malkara) arasında yer almaktadır. Bu üç kaza, Ege'deki Limni (Limnos), Semdirek (Semadirek), İmroz (Gökçeada) ve Taşyoz (Taşöz) adalarıyla birlikte Gelibolu Sancağı'nı (*Livâ-i Gelibolu*) oluşturmaktaydı.⁶⁶ Gelibolu, Osmanlı donanmasının ilk limanı olup, gelirlerinin çoğu geleneksel olarak Hersekzâde Ahmed'in de üç kere bulunduğu kaptanıderya makamına has olarak ayrılmaktaydı.

15. ve 16. yüzyıldan günümüze kadar gelen tahrir defterlerinin (vergi kayıtları) dikkatli bir incelemesi, bölgenin idari konumunun sürekli değişmekte olduğunu tasdik etmektedir. 1474–1475 tarihli mevcut en eski defterde,⁶⁷ Gelibolu Sancağı'nın kazaları arasında Keşân'ın ismi geçmemektedir. Dahası, sancağı altı nahiyeye (kazanın alt bölümü) ayrılmaktadır: Abrı, Harala, Ece Ovası, 'Aliyü'd-dîn/Karı-yaya, Evreşil ve Migalkara.

Yukarıda 1519 defterinde de belirtildiği gibi, *Livâ-i Gelibolu* üç kazadan oluşmaktadır; Gelibolu, Migalkara ve Keşân. Bunların da sırayla sekiz nahiyeye kapsadığı gösterilmiştir: Ece Ovası, Abrı, Harala, Evreşil, Karı-yaya, Migalkara, Cinbi ve Keşân.⁶⁸

Hâlihazırda bulanık olan durumu daha da karmaşık hâle getirmek üzere, Kanuni Sultan Süleyman'ın (1520–1566) saltanatından kalma son kısmı eksik ve tarihi belirtilmemiş bir defter, Gelibolu Sancağı'nın üç kaza kapsadığını (Gelibolu, Migalkara ve Limnos), bunların da sırasıyla Evreşil, Ece Ovası ve Bolayır olarak üç nahiyeye ayrıldığını göstermektedir.⁶⁹ Bu defterdeki eksik kısımda Keşân'la ilgili bir bilgi bulunmadığını kesin olarak söyleyemsek de, kaza olarak geçmemesi, artık bu statüye sahip olmadığı fikrini vermektedir. Bu izlenim, ileri bir tarihe ait iki defter tarafından da teyit edilmektedir.

1569–1570'e ait tahrir defterinde, Gelibolu Sancağı'nın iki kazası olup (Gelibolu ve Migalkara), sırasıyla on bir nahiyeye (Evreşil, Migalkara, Harala, Abrı, Keşân, İpsala, Ferecik, Gümülcine, Ece-âbâd, Karı-yaya ve Bolayır) ayrıldığı gösterilmektedir.⁷⁰

⁶⁶ T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü: *75 Numaralı Gelibolu Livâsı Mufasssal Tahrir Defteri (925/1519)*. 2 Cilt, Ankara, 2009 [Bundan sonra: Tahrir No: 75, 2009].

⁶⁷ Başbakanlık Arşivi: Tapu-Tahrir Defter No. 12; Tarih: 879 (1474–1475).

⁶⁸ Tahrir No: 75, 2009: s. 7–8.

⁶⁹ Başbakanlık Arşivi: Tapu-Tahrir Defter No. 434; Tarih: Belirtilmemiş. Girişinde Kanuni Süleyman'ın tuğrası olmasından yola çıkarak, 1520 ve 1566 arasında kaleme alındığını bilmekteyiz.

⁷⁰ Başbakanlık Arşivi: Tapu-Tahrir Defter No. 490; Tarih: 977 (1569–1570).

Son olarak, 1600–1601 defterinde, Gelibolu Sancağı'nın altı nahiye (kazalardan bahsedilmiyor) kapsadığı gösterilmiştir: Evreşe [yani: Evreşil], Harala, Abrı, Keşân, İpsala ve Gümülcine.⁷¹

Dikkat çekici bir şekilde, Keşân diye bir kasabadan bahsedilmemesinin yanı sıra, bu tahrir defterlerinin hiçbiri Rûs Köyü'nden de söz etmemektedir. Bu boşluğun nedeni: a) 16. yüzyılda Keşân diye bir kasabanın var olmaması; b) Rûs köyü 1511 vakfiyesinde devredilmiş olsa da, geliri bağışlayan kişi, Hersekzâde Ahmed Paşa'nın yaşadığı sürece kullanımı için tahsis edilmişti, yani, vergiye tabi değildi ve böyle diğer yerlerin de olduğu gibi vergi kayıtlarında yer almamaktaydı.⁷²

Yukarıda da belirtildiği gibi, 16. yüzyıldaki Rûs Köyü'nün tam yerini Ahmed Paşa'nın camisini (hâlâ ayakta duran) inşa ettiği ve zirvesi olduğunu tahmin ettiğimiz yere yola çıkarak nispeten daha kolay saptayabiliriz. Böylece, 16. yüzyıl Rûs Köyü'nün isminin ileri bir tarihte değişip, bundan böyle içinde bulunduğu kaza/nahiyenin ismi olan Keşân olarak bilindiği sonucuna ulaşmaktan başka bir seçeneğimiz kalmamaktadır.

Keşân'ın tam olarak ne zaman Rûs'un yerine kullanılmaya başladığı belli değildir. İstanbul Başbakanlık Arşivi'nde bulunan 25 Nisan 1732 gibi geç bir tarihli bir belgede bile, Hersekzâde Ahmed Paşa'nın Keşân kazasına bağlı Rûs Köyü'nde bulunan vakfına atıfta bulunmaktadır.⁷³ Aynı koleksiyonda bulunan 1 Nisan 1900 tarihli ikinci bir belge ise, Keşân kasabasında Hersekzâde Ahmed Paşa'nın vakfına ait Rûs Köyü'nde kurulan bir pazar yerinden bahsetmektedir.⁷⁴ Böylece 20. yüzyılın başı gibi geç bir tarihte bile Keşân kasabasının bir mahallesi veya bir bölümünün hâlâ Rûs Köyü olarak bilindiği görülmektedir.

Bu nedenle, Sımsar'ın, yetmiş sene önce, Ahmed Paşa'nın camisini yaptığı Keşân ve Rûs Köyü'nü tek ve aynı yer olarak kabul edip, 'Yer Dizini'ne: "*şu anda Keşân olarak adlandırılan Rûs Köyü*"⁷⁵ yazmakta haklı olduğunu görüyoruz. Köyün ne zaman kasabanın içinde kaybolduğuna dair ise ileriye bir fikir sürmemiştir.

⁷¹ Başbakanlık Arşivi: Tapu–Tahrir Defter No. 724; Tarih: 1009 (1600–1601).

⁷² **Not:** İsminin Ahmed Paşa'nın vakfına tahsis ettiği bir vakıf köyü olarak yer almaması gerçeğinden yola çıkarak, 1519 gibi geç bir tarihte bile mülkiyetin yasal aktarması bitmemiştir.

⁷³ Başbakanlık Arşivi: Fon Kodu: C.EV. = Cevdet Evkafı: Dosya No: 521; Gömlek No: 26314; Tarih: 29 Ş [Şevval] 1144 (25 Nisan 1732).

⁷⁴ Başbakanlık Arşivi: Fon Kodu: DH.MKT = Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi: Dosya No: 2326; Gömlek No: 70; Tarih: 30 Z [Zilhicce] 1317 (1 Nisan 1900).

⁷⁵ Sımsar, 1940: s. 197. Sımsar'ın eserindeki başka bir bölümden [s. 183, dipnot 5 ve 6] yola çıkarak eserini yazarken Keşân'ı ziyaret etme şansını bulamadığını söyleyebiliriz. Kasabanın bir yerlisi olan ve ona Keşân ile Rûs'un tek ve aynı yer olduğunu bildiren Mahmud Kemal Tuna'ya

Evlia Çelebi'nin *Seyahatnâmesi*: Keşân Tarihi İçin Değeri

Genellikle, Osmanlı diyarındaki kasabalar hakkında bilgi ararken başvurulmuş ilk kaynak, meşhur 17. yüzyıl Osmanlı seyyahı Evliya Çelebi'nin *Seyahatnâme*'sidir. Fiilen imparatorluğun her köşesini gezmekle kalmayıp, şehirlerinin ve kasabalarının hakkındaki on ciltlik eseriyle çoğu kez tek bilgi kaynağımız olmuştur. Ne yazık ki, konu Keşân olduğunda, sağladığı bilgiler genelde hatalı olup, aynı zamanda teferruattan da yoksundur.⁷⁶

Tarifindeki birçok hatalı bilginin arasında, Keşân'ın 1500 yılında Sultan II. Bayezid ve Veziriazam Gedik Ahmed Paşa tarafından, Mora'da bulunan Koron'a doğru giderlerken Cenevizlilerden fethedilmesi bulunmaktadır.⁷⁷ Bu bilgi, eğer doğruysa, tarihi bir ilk olacaktır, çünkü ismini verdiği Gedik Ahmed Paşa bahsedilenden on sekiz yıl önce, yani 1482 yılında, Sultan II. Bayezid tarafından idam edilmiştir.

Gerçekte, Âşıkpaşâzade'nin 15. yüzyılın sonlarında yazılmış eserinden bildiğimiz üzere Evliya, Keşân Kalesi'nin fethinin zamanı hakkında yüz elli yıl kadar bir hataya düşmüştür, çünkü Keşân, Hacı/Gazi Evrenos'un fethettiği 1360 yılından beri Osmanlı toprağıdır.⁷⁸ Âşıkpaşâzade, 1360–1361'de yaşanan olayları şöyle betimlemiştir:

atıfta bulunmaktadır. Bu bakımdan, Simsar şöyle yazmaktadır: “*Bu bilgi, ricam üzerine kasabanın yerlisi Mahmud Kemal Tuna tarafından incelenmiş ve günümüz Keşân'ının resmi kayıtlarında da doğrulanmıştır.*” Kitabının önsözünde, Simsar, İstanbul'dan Kenan İnal'a da kendisine sağladığı fotoğraflar ve diğer kaynaklar için teşekkür etmektedir [bkz. Simsar, 1940: Giriş – s. v].

⁷⁶ Evliya Çelebi bin Derviş Mehmed Zilli: *Evlia Çelebi Seyahatnamesi. V. Kitap* [Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 308 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu – Dizini]. Hazırlayanlar: Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman ve İbrahim Sezgin. İstanbul (Yapı Kredi Yayınları), 2001 [Bundan sonra: Evliya: Cilt V, 2001].

⁷⁷ Evliya: Cilt V, 2001: Varak 98a–98b “*sene (—) târihinde Bâyezîd-i Velî Mora diyârında Koron kal'ası fethine giderken [98b] donanma-yı hümayûn ile Gedik Ahmed Paşa bu Keşân kal'asın muhâsara edüp ceng-i azim ederek kal'a-i Keşân sâhib-i şân olup âbirü'l-emr yedi günde cebren ve kabren kal'a-i Keşân'ı keşân ber-keşân ahâlîsin sürüyerek Ciniviz elinden feth etdiler. Ba'dehü derûn-ı hisâra Hersekoğlu Ahmed Paşa'yı hâkim nasb edüp amâr etdi*” (“— senesinde, [Sultân] II. Bayezid, Gedik Ahmed Paşa ve Osmanlı donanmasıyla beraber Mora'daki Koron Kalesi'ni feth e giderken, Keşân Kalesi'ni yedi gün boyunca kuşatıp Cenevizlilerin elinden fethederler. Sonrasında, Hersekoğlu Ahmed Paşa yöneticisi olup kalenin içine yerleşmiştir”). Gedik Ahmed Paşa'nın 1501'de, yani ölümünden uzun süre sonra, gerçekleşen vakalarda bulunduğu diğer örnekler için bkz. Evliya: Cilt V, 2001: V352b (Galata Kalesi'nin fethi); V353b (Julad Kalesi'nin fethi); V353b (Kardik Kalesi'nin fethi); 356b (Depedelen Kalesi'nin fethi); ve V357a (İskirapar Kalesi'nin fethi).

⁷⁸ [Nihal] Atsız: *Âşık Paşaoğlu Tarihi*. İstanbul (Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları), 1992. [44. Bab] s. 50 [Bundan sonra: Atsız, 1992]. Evrenos Gazi'nin fetihleri için, Ayrıca bkz. Heath W. Lowry: *Osmanlı Döneminde Balkanların Şekillenmesi, 1350–1550: Kuzey Yunanistan'ın Fethi, İskânı ve Altyapı Gelişmesi*. İstanbul (Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları), 2009. s. 16–64.

Hacı İlbeği sarp Dimetoka hisarını fethetti. Beri yandan Gazi Evrenüz dahi Keşân hisarını almıştı. İpsala'yı dövüp dururdu. Müslümanlar sevinç içindeydiler.⁷⁹

[Hacı İlbeği ulaşılması zor olan Dimetoka hisarını fethetti. Nehrin diğer tarafından Gazi Evrenos Keşân kalesini fethetti. Ayrıca İpsala'yı da aldı. Müslümanlar sevinç içindeydiler]

Âşıkpaşazade'nin şahitliği olmadan, mantık kullanarak Trakya'nın kalbinde bulunan Keşân gibi küçük bir kalenin, İstanbul'un fethinden itibaren yarım yüzyıl boyunca kudretli Osmanlı ordularına karşı direnemeyeceğini tahmin edebiliriz. Eserinin tüm değerine karşın, Evliya Çelebi'nin tarih anlayışı oldukça zayıftır. Özellikle fetihleri ve abideleri açık bir şekilde onun saltanatından önce gelmesine rağmen, Sultan II. Bayezid'e atfetmek gibi bir eğilimi bulunmaktadır.⁸⁰

Kasabanın tarihine dair bilgi eksikliğinden daha rahatsız edici olan ise, içinde bulunan yapılar hakkında da hiçbir bilgi vermemesidir. Genellikle, ziyaret ettiği tüm kasabalardaki her bir çeşit yapının tam sayısını verirken (isimleriyle beraber), Keşân örneğinde birçok boş satır bırakmıştır.

Evliya Çelebi şöyle yazmaktadır:

- 1) *Toplam _____ mahalle;*
- 2) *ve toplam _____ kiremit örtülü tahtâni ve fevkâni bâğ u bâğçeli hânedânlardır* (bağ bahçeli iki katlı kiremit evler);
- 3) *ve toplam _____ ammâ cümleden sük-ı sultâni içre Hersek oğlu Ahmed Paşa câmi'i rûşen binâ-yı zibâdır* (adet mihrab, açık farkla en güzeli Hersek oğlu Ahmed Paşa tarafından yapılan ve pazaryerinin ortasında olan camidir);
- 4) *ve toplam _____ aded mescit;*

⁷⁹ Atsız, 1992: s. 50.

⁸⁰ 14. yüzyıla ait abide ve olayları 15. yüzyılın sonuna yüklediği diğer örnekler için, bkz. Heath W. Lowry: "An Unknown Fourteenth Century Sultânic Mosque in the Macedonian City of Drama: The Yıldırım Bâyezid Câmii" in H. Hartmuth –A. Dilsiz (Hazırlayanlar): *Monuments, Patrons, Contexts: Papers on Ottoman Europe Presented to Machiel Kiel*. Leiden (Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten), 2010. s. 15–27 [Bundan sonra: Lowry, 2010b] ve Heath W. Lowry: "Architectural Monuments as a Source for the Dating of 14th Century Ottoman Conquests in the Balkans: The Case Study of Vera/Bera/Pherai/Feres [Osmanlıca: Ferecik/Fire/Ferecük]," *Journal of Turkish Studies*, Cilt 32, No. 1 (2008), s. 339–346.

Önceki âlimler bu bilgiye itibâr gösterip Ahmed Paşa Camisi'nin kalenin sınırları içinde olduğu sonucuna varsalar da, mantık başka türlü söylemektedir. Ahmed Paşa'nın Keşân'daki camisini ziyaret eden herkesin farkına varabileceği üzere, doruk noktasına (tüm ortaçağ kalelerinin yeri olan) yapılmamış, dahası hiçbir Bizans kalesinin bulunmayacağı alçak bir noktaya inşa edilmiştir. Daha da önemlisi, Keşân Kalesi bugün caminin merkezinde bulunduğu Keşân kasabasının yakınında bile bulunmamaktadır. Dört kilometre güneyde olup, (tahmin edilebileceği üzere) bölgedeki en yüksek tepenin üstündedir. Bugün bu tepe bölgenin televizyon kulelerine ev sahipliği yapmaktadır [Resim 8]. Kısacası, ortaçağ surlarının da kanıtladığı üzere, Evliya'nın *Kal'a-i Keşân* (Keşân Kalesi) diye atıfta bulunduğu yer ile Rûs Köyü, yani bugünün Keşân'ı, farklı yerlerdir [Resim 9].

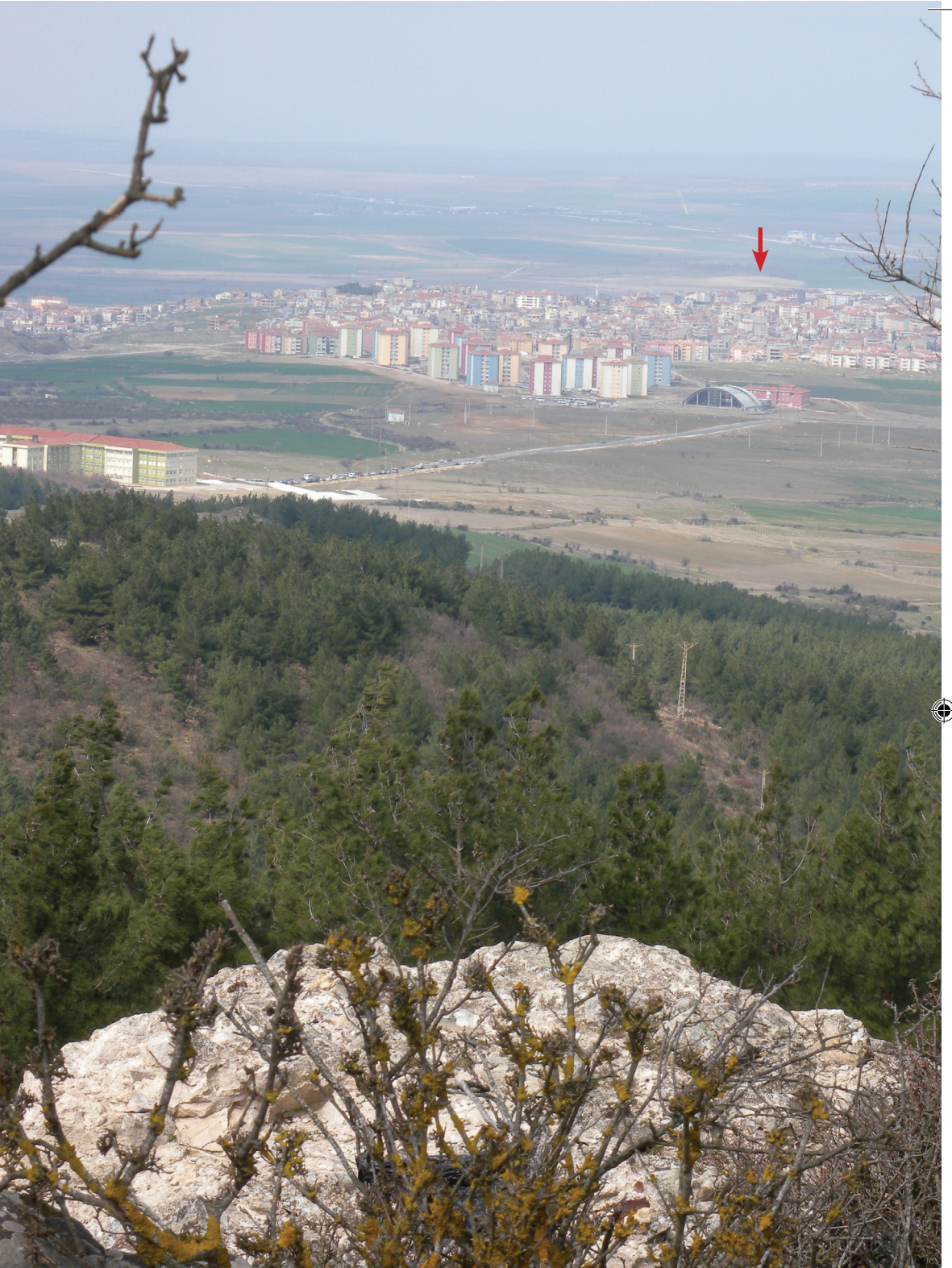

Resim 8: Keşân'daki Ortaçağ Kalesi'nin Yeri

⁸⁵ Örnek olarak, bkz. Eyice, 1998: s. 237–238. Eyice şöyle yazmıştır: “1511 tarihli vakfiyesinde adı geçen Rûs (Ros) köyündeki mescidin burası olduğu kabul edilmektedir. Evliya Çelebi'nin ifadesinden anlaşıldığına göre Rûs, Keşân'ın kalesidir.” Benzer şekilde, Yüksel, 1983: s. 311 şöyle yazmaktadır: “Bu vakfiyede ‘Rûs’ veya ‘Ros’ adıyla geçen köy Keşân'ın kalesidir.”

⁸⁶ **Not:** Kırmızı 'ok' caminin tahmini yerini göstermektedir.

Resim 9: Bir Zamanın Rûs Köyü'nün (Bugünkü Keşân) Ortaçağ Kalesinin Harabelerinden Görünüşü⁸⁶

Bu olgunun gösterdiği üzere, 14 ve 15. yüzyılda Doğu Balkanlarda çoğu yerde olduğu gibi, Osmanlıların kale sınırları içinde (yukarıda söylendiği gibi Rûs Köyü'nden belli bir mesafe uzakta olan) yaşamayı kabul etmediklerini, bunun yerine yeni bir çevre, Rûs Köyü'nü (zaman içinde bugünün Keşân kasabasına dönüşecek olan) yarattıklarını görmekteyiz. Bu tam olarak da yakında bulunan Trakya kasabaları Dimetoka ve Gümülcine ile doğu Makedonya şehirleri Drama ve Serez'de gördüğümüz modeldir. Bunların hepsi fetihlerden sonra inşa edilen büyük camilere ev sahipliği yapmış ve önceden bulunan Bizans surlarının sınırlarının dışına yerleştirilmiştir. Bu camiler tamamlanır tamamlanmaz, etrafında yükselen yeni Osmanlı yerleşimlerinin merkezi olmuşlardır.⁸⁷

Bu durumda Evliya Çelebi'nin verdiği yanlış bilgiyi nasıl açıklayabiliriz? Olası bir izah Rûs Köyü'ne hiç ayak basmadığıdır, muhtemelen Gelibolu'dan İpsala'ya doğru giden yoldan geçerken *Hersekzâde Ahmed Camii*'nin heybetli kubbesini görmüş, yani aynen bugün otoyoldan arabaya giderken olduğu gibi uzaktan gözüne ilişmiştir [Resim 10].

Hersekzâde Ahmed'in Kurduğu Vakıf İçin Verilen Mülkleri

Vakfiyenin yazılışına bakarak kesin olarak bildiğimiz, Hersekzâde Ahmed'in Rûs isimli bir köye sahip olduğu, 1511'de vakfiyesini yazarken orada yaşadığıdır. Kalıntıları Keşân'a, yani camisini inşa etmeye karar verdiği Rûs Köyü'ne tepeden bakan Ortaçağ Bizans kalesi Kissos veya Kisson'a biraz uzakta bulunmaktadır.

Rûs Köyü'nün kendisi için vakfiye şunları beyan etmektedir:

Bundan sonra, yukarıda bahsedilen zâtîlileri kendisi merhametlilerin en merhametlisinin yanına göç edince, şu an kendisinin sahip olduğu Rûs Köyü'nün gelirinin kendine ait diğer mirasları da dahil edilerek sözü geçen harcamalar için kullanılmasını taahhüt etmektedir.⁸⁸

Bağışı yapan kişinin sözü ölümünden sonra gerçekleştiğine göre, Rûs Köyü'nün geliri (yaşarken kendisi için ayrılan), Keşân'ın Rûs Köyü'nde ve Yalak Ova'nın (Yalova) Dil Köyü'nde kurduklarını muhafaza etmek için benzer şekilde vakfa eklenmiştir. 1519 Tahrir Defterinde Rûs Köyü'nün vergilerinin vakfın varlıklarının yanına yazılmamasından yola çıkarak, ölümünün gerçekleştiği Temmuz 1517'den 1519'a kadarki sürede (defter kaleme alındığında), köyün gelirinin vakfa aktarımının tamamlanmadığı sonucuna varabiliriz.

⁸⁷ Bkz. yeni çıkacak çalışmam: "The Rise of the Ottoman State, 1302–1517," in Metin Heper – Sabri Sayarı (Hazırlayanlar): *Routledge Handbook of Modern Turkey*. London (Routledge), 2012 yazında yayımlanması planlanıyor ve Lowry, 2010b: s. 15–27.

⁸⁸ Simsar, 1940: s. 132.

Resim 10: Hersekzâde Ahmed Paşa Câmii, Keşân (Otoyoldan), 2011

Sebebi açıklanması daha zor olan şey ise, 1519 Tahrir Defteri, Ahmed Paşa'nın vakfına ait mülklere dair bir kısım içerirken, burada isimlendirilen Keşân köyleriyle, 1511 vakfyesinde bildirilen mirası arasında tutarsızlıklar bulunmaktadır [Tablo V].⁸⁹

Tablo V'te görüleceği üzere, listedeki Keşân kazasına bağlı (tâbi'i Keşân), ve 1511'de Hersezkâde Ahmed tarafından vakfına devredilen köylerden birkaçı, örneğin, Arnavud Çiftliği, Kuralar, Sağırlar ve Sikullu, 1519 Tahrir Defterinde vakfına ait mülkler listesinde kayıtlı olarak gözükmemektedir. Bu garip durumun açıklanması zordur, çünkü 16. yüzyıl Osmanlı bürokrasisi imkân dâhilindeki tüm gelir kaynaklarını kaydetme konusunda son derece becerikliydi.

İlaveten, 1519 Gelibolu Tahrir Defterinde var olan üç köy, Kalamiç, Kızılca (Dursun olarak da bilinmektedir), Gündüzler, Hersezkâde Ahmed'in 1511'de vasiyet ettiği mülkler arasında bulunmamaktadır. Bu tutarsızlığın nedenini açıklamak daha kolaydır, çünkü vakfienin ilk kaleme alındığı tarih olan Aralık 1511 ile vefat ettiği tarih olan 21 Temmuz 1517 arasındaki zamanda ek olarak vasiyet ettiği yerler olabilir.

Akla gelen diğer bir muhtemel açıklama ise Kuralar, Sağırlar ve Sikullu köylerinin (1511 vakfyesinde bulunan), 1519 Gelibolu tahrir defterinde Kalamiç, Kızılca (Dursun olarak da bilinmektedir) ve Gündüzler olarak farklı isimlerde listelenmiş olmasıdır.

Köylerin boyutunun tam olarak ne olduğu ve ne kadar gelir sağladıklarına gelince, bu konuda elimizdeki tek kanıt 1519 Gelibolu tahrir defteridir [Tablo VI]. Önceden bahsettiğimiz üzere Hersezkâde Ahmed'in vakfına vasiyet ettiği toplam sadece beş köyden söz etmektedir. Buna rağmen, her birinin ödediği vergiyi ve her yerleşim yerindeki hane sayısını tedarik etmektedir.

⁸⁹ **Not:** 1519 tahrir defterinde listelenen tüm isimlerin Türkçe olduğunu düşünürsek, çok azının bugüne ulaşmasının anlaşılması güçtür. Bugün Türkiye Cumhuriyeti'ndeki köy isimleri üstüne yazılmış mevcut kaynaklar incelenince, 1519 tahrir defterindeki köy isimlerinin kaybolmasının Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarındaki 'yeniden isim verme' ile alakası olmadığı anlaşılmaktadır. Aksine, Osmanlı Devleti döneminde gerçekleşmiştir. Bkz. (basım sırasıyla): 1) T.C. Dahiliye Vekâleti: *Köylerimiz'in Adları*. Ankara, 1928; 2) T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü: *Türkiyede Meskün Yerler Kılavuzu*. 2 Cilt, Ankara, 1946; 3) T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü: *Mülki İdare Talimatına Göre En Son Tesbit Edilen Adları İle Köylerimize Ait Bültenler*. Cilt I. (A–I). Ankara, 1963; 4) T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü: *Köylerimiz (1 Mart 1968 gününe kadar)*. Ankara (Başbakanlık Basımevi), 1968; 5) Türkiye Cumhuriyeti: *Cumhuriyetin 50. Yılında Edirne – 1973 İl Yıllığı*. Ankara, 1973; 6) T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü: *Türkiye Mülki İdare Bölümleri – Belediyeler/Köyler*. Seri II., Sayı 5. Ankara, 1 Ağustos 1977; 7) T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü: *Türkiye Mülki İdare Bölümleri – Belediyeler/Köyler*. Genel Yayın No. 408, Seri III., Sayı 4. Ankara, 1 Kasım 1985.

Tablo V: 1511 Vakfyesinde Yazıldığı Şekliyle Ahmed Paşa'nın Vakfına Vasiyet Ettiği Keşân Bölge Köyleri ile Vakfa Ait Bu Köylerin 1519 Tahrir Defterindeki Listesi

Köy İsmi	Yer	1511 Vakfyesi	1519 Tahrir Defteri	Bugünkü yer	Kaynak
<i>Karye-i Kalamıç</i>	<i>tâbi'i</i> Cinbi	–	<i>Karye-i Kalamıç</i> [<i>Vakf-ı merhum Ahmed Paşa bin Hersek</i>]	–	Tahrir #75, 2009: s. 519
<i>Karye-i Kızılca nam-i diğer Dursun</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	–	<i>Karye-i Kızılca nam-i diğer Dursun</i> [<i>Vakf-ı merhum Ahmed Paşa bin Hersek</i>]	–	Tahrir #75, 2009: s. 519
<i>Karye-i Kayacık</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	Kayacık Köyü	<i>Karye-i Kayacık</i> [<i>Vakf-ı Ahmed Paşa bin Hersek</i>]	Yunanistan'da Didimoticho [Yn. Kiriaki]	Tahrir #75, 2009: s. 520; Simsar, 1940: s. 66–67
<i>Karye-i Yapıldak</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	Yapıldak Köyü	<i>Karye-i Yapıldak</i> [<i>Vakf-ı Ahmed Paşa bin Hersek</i>]	Keşân'ın 16 kilometre güneyinde	Tahrir #75, 2009: s. 521; Simsar, 1940: s. 66–67
<i>Karye-i Gündüzler</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	–	Yapıldak'ın yanındadır (Yapıldak ile birbirine mutassıldır)	Keşân'ın 16 kilometre güneyinde	Tahrir #75, 2009: s. 521
<i>Arnavud Çifilği</i>	<i>tâbi'i</i> Rûs Köyü	Arnavud Çifilği	–	Bugün: Keşân	Simsar, 1940: s. 66–7
<i>Karye-i Kuralar</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	Kuralar Köyü	–	–	Simsar, 1940: s. 66–7
<i>Karye-i Sağırlar</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	Sağırlar Köyü	–	Yunanistan'da Alexandroupoli (Dedeğaç [Şimdi:Plaka])	Simsar, 1940: s. 66–7
<i>Karye-i Sikullu</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	Sikullu Köyü	–	Keşân'a bağlı Sığilli	Simsar, 1940: s. 66–7
<i>Karye-i Balilu</i>	<i>tâbi'i</i> Dimetoka	Balilu Köyü	[Not: Dimetoka'da olması nedeniyle listelenmemiştir]	Yunanistan: Melia [Önceden: Balluköy]	Simsar, 1940: s. 72–3

Tablo VI'da görünen beş köyü Hersekzâde Ahmed'in vakfına bıraktığı tüm yerleşimlerin ortalama boyutu olarak kabul edersek, Rûs Köyü de dahil hepsinin, 16. yüzyıl Osmanlı standartlarına göre bile küçük olduğu, yani, ortalama nüfusun 100'den az olduğu açıktır. Tek istisna, nüfusu 170 olmasına rağmen yine de çağın standartlarına göre küçük bir yerleşim yeri olan Kayacık Köyü'dür.

Tablo VI: 1519 Gelibolu Tahrir Defteri'nde Merhum Hersekzâde Ahmed Paşa'nın Evkafına Ait Köylerin Listesi

Köyün ismi	Hane olarak verilmiş nüfus sayısı	Yıllık Gelir	Kaynak
<i>Karye-i Kalamış tâbi'i Cinbi</i>	Hıristiyan: Hâneler: 19 Hıristiyan: Mücerredler (Bekarlar): 2 [Tahmini Nüfus]: 97*	4.339 akçe	Tahrir #75, 2009: s. 519-520
<i>Karye-i Kızılca nam-i diğer Dursun tâbi'i Keşân</i>	Mehmed son of 'Alî – imâm Müslümanlar: Hâne: 15 Müslümanlar: Mücerredler (Bekarlar): 11 [Tahmini Nüfus]: 86	3.757 akçe	Tahrir #75, 2009: s. 519-520
<i>Karye-i Kayacık tâbi'i Keşân</i>	Yusuf oğlu Mehmed – kethüdâ (kâhya) Mustafa – nev müslimân (İslam'ı yeni seçmiş) Hasan – nev müslimân (İslam'ı yeni seçmiş) Müslümanlar: Hâne: 27 Muslims: Mücerredler (Bekarlar): 11 Müslümanlar: Cemâ'at-î müselleman (yedek süvariler cemaati – içlerinden biri Hamza'dır – nev müslimân (İslam'ı yeni seçmiş): 5 [Tahmini nüfus]: 171	3.788 akçe	Tahrir #75, 2009: s. 520
<i>Karye-i Yapıldak tâbi'i Keşân</i>	Nasûh oğlu Mehmed Fakîh – imâm Müslümanlar: Hâne: 18 Müslümanlar: Mücerredler (Bekarlar): 9 [Tahmini nüfus]: 99	–	Tahrir #75, 2009: s. 521
<i>Karye-i Gündüzler tâbi'i Keşân</i>	Veli Fakîh oğlu Tur Bâlî – imâm Müslümanlar: Hâne: 13 Müslümanlar: Mücerredler (Bekarlar): 3 [Tahmini Nüfus]: 68	7.202 akçe	Tahrir #75, 2009: s. 521-522
TOPLAM:	Beş köyün [tahmini Toplam nüfusu]: 521	19,082 akçe	

* **Not:** Hanelerin sayısının beşle çarpılıp her *mücerred* (bekâr) başına bir eklenmesiyle elde edilmiştir.

Dahası, Türkçe isimlerinin de işaret ettiği üzere, Kalamıç Köyü (tam yeri tespit edilememektedir) istisnasıyla beraber, filen tüm sakinleri Müslümandır. İsmi Türkçe olmayan tek istisnanın, yani Kalamıç (Kalamitze) Köyü'nün sakinleri, tahmin edilebileceği üzere Ortodoks Hıristiyanlardır.⁹⁰

Onaltıncı Yüzyıl'daki Kazâ-i Keşân

Cevap bekleyen bir diğer soru ise, 16. yüzyılın başında *Kazâ-i Keşân*'ın sınırlarının tam olarak nereye dayandığıdır? Bu soruyu cevaplamak için 1519 Tahrir Defterinde geçen Keşân'daki tüm yer isimlerinin incelemesini yapıp bölgede bugünkü köy isimleriyle karşılaştırmalıyız. **Tablo VII**, Gelibolu Tahrir Defterinde *tâbi'i Keşân* (Keşân'a bağlı) olarak kaydedilen bütün köy isimlerinin dökümü bulunmaktadır.

Harita I (s. 90) Keşân'a tabi olan ve bugün tanımlanabilen köyleri listelemektedir. Yerleşim yerinin hem 'eski' hemde 'yeni' isimleri yazılmıştır. Tahmin edilebileceği üzere tanımlanabilen köylerin çoğu kuzeyde Edirne'den güneydeki önemli Ege limanları olan Gelibolu ve Enez'e giden yolun iki tarafında kurulmuştur.

Son olarak, Hersekzâde'nin tarih sahnesinde sadece bugün Keşân şehri olarak bilinen yerde değil de, tüm bölgede oynadığı rol, 1519 Tahrir Defterinde erbâb-ı timar (timar sahipleri) olarak geçen bireylere, yani geçimini *Kazâ-i Keşân*'ı oluşturan nüfusun yaşadığı köylerden ödenen vergilerden sağlayanlara, bakılarak anlaşılabilir.

Tablo VIII'de görüleceği üzere, sayısı ondan az olmayan Hersekzâde'nin şahsi hizmetlileri (*Merdüm-i Ahmed Paşa bin Hersek*), *Subaşı* (Polis Şefi), *Bostancı* (Muhafız), *Kapudan* (Donanma Komutanı), *Kethüda-i bevabân* (Kapıcıbaşı) gibi unvanlara sahip olup, Keşân Kazası ve yanında bulunan Harala, Ece Ovası ve İbri bölgelerindeki en az otuz köyden gelir elde etmekteydiler. Timar sahiplerinin yıllık ortalama gelirinin 1.500 akçe olduğu bir devirde, mükâfatları 5.000 akçeden başlayıp 16.000 akçeye kadar çıkmaktadır.

Keşân ve civarının, ölümünden iki sene sonra bile hâlâ bu büyük bürokratla beraber anılması abartı değildir. Yukarıda belirtildiği üzere, bahsedilen yöneticilerin çoğu 1519 Gelibolu Tahrir Defterinde, yani ölümünden iki sene sonra, şu notla beraber hâlâ bulunmaktadırlar: *Merdüm-i Ahmed Paşa bin Hersek* (Hersek oğlu Ahmed Paşa'nın adamları).

⁹⁰ **Not:** Tahrir No: 75, 2009: s. 519'da listesi verilen Kalamıç Köyü sakinlerinin isimleri, bu köyde oturanların Slav Yunan karışımı bir kökenden geldiklerini göstermektedir. Örneğin, Kondopoli oğlu Koki, Dimitri oğlu Moskopolo, Dimitri oğlu Yorgi, Dimitri oğlu Kosti, Nikola oğlu Manol – Eflâk, Nikola oğlu Todor, Nikola oğlu Kali, Terkiminos oğlu Kondologo, Yani oğlu Yorgi, vs.

Tablo VII: 1519 Gelibolu Tahrir Defteri'nde Keşân'a Bağlı Olan Köylerin Listesi

Sayfa	1519'daki Köy İsmi	Bağlı Olduğu	Kimin Sahip Olduğu	Sahibin Ünvanı	Bugünkü İsim
261*	<i>Karye-i Kebece</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>timar-i</i> Ali bin Bahâdır ve Ali bin Eflak Doğan		
284	<i>Karye-i Hamza-i Küçük</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>Harıcden dahi zirâ'at iderler</i>		
288	<i>Karye-i Tatarlar</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân			
288	<i>Karye-i Ahi</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân			
297	<i>Karye-i Kılıc</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>timar-i Kapudan</i> 'Ali	<i>Merdüm-i Ahmed Paşa bin Hersek</i>	Kılıcköy [Keşân: Merkez]
298	<i>Karye-i Ak-kovaca [Ak-hoca]</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân			Akhoca [Keşân: Mecidiye]
299	<i>Karye-i Başmakçılı</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân			
300	<i>Karye-i Kız-kaban</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>timar-i</i> Pervane Subaşı	<i>Merdüm-i Ahmed Paşa bin Hersek</i>	Kızkapan [Keşân: Mecidiye]
302	<i>Karye-i Musa Bey</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>timar-i</i> Kasım Subaşı	<i>Merdüm-i Ahmed Paşa bin Hersek</i>	
308	<i>Karye-i Kızılca Mihal nam-i diğer Köse Paşa Yiğit</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>timar-i</i> Arnavud 'Ali Subaşı	<i>Merdüm-i Ahmed Paşa bin Hersek</i>	Paşayığit [Keşân: Merkez]
312	<i>Karye-i Kaba Bayezid</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>timar-i</i> Kapudan 'Ali	<i>Merdüm-i Ahmed Paşa bin Hersek</i>	
313	<i>Karye-i Yoğurtcu</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân			
315	<i>Mezra'a-i Mürsel</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân			
315	<i>Karye-i Saru 'Adil nam-i diğer Depeli</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>timar-i</i> Yayla bin Aydın		
319	<i>Mezra'a-i Karye-i Şahmelik</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>timar-i</i> Hasan bin Bayezid		
320	<i>Karye-i Sevindik</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân			Beğendik [Keşân: Merkez]
322	<i>Karye-i Bekmezli</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>timar-i</i> Bostancı Mustafa	<i>Merdüm-i Ahmed Paşa bin Hersek</i>	
323	<i>Mezra'a-i Karye-i Timurhan nam-i diğer Ardukcü</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>Harıcden zirâ'at iderler</i>		
323	<i>Karye-i Tuz-depesi</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>timar-i</i> Kılıç veled-i Ahmed Bey bin Muşalim		Boztepe [Keşân: Merkez]

Tablo VII: Devamı

Sayfa	1519'daki Köy İsmi	Bağlı Olduğu	Kimin Sahip Olduğu	Sahibin Ünvanı	Bugünkü İsim
329	<i>Karye-i Yercik'Ali nam-i diğer Yenice Köy</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>timar-i Derviş Ali</i>	<i>Kethuda-i bevvabin-i Ahmed Paşa bin Hersek</i>	Yeniceçiftlik [Keşân: Merkez] Yenice [Enez: Mer.]
330	<i>Karye-i Yırbovan nam-i diğer Dalmace</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>Haricden zirâ'at olunur</i>		
335	<i>Karye-i Todorice nam-i diğer Kayağılu</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>timar-i Mehmed bin Mi'mâr Süleyman</i>		Orhaniye**
336	<i>Karye-i Bayezidli</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân			
337	<i>Karye-i Korucu</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân			Korucuköy [İpsala: Merkez]
340	<i>Karye-i Muzatlu-i Küçük</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>Haricden dabi zirâ'at olunur</i>		
342	<i>Mezra'a-i Karye-i Ballu</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>Haricden zirâ'at olunur</i>		Yunanistan: Melia [Önceden: Ballıköy]
509	<i>Karye-i Türkmen</i>	<i>der Kazâ-i Keşân</i>	<i>Haslı merhum Sinan Paşa'nın Gelibolu'daki imaret için</i>		Türkmen [Keşân: Merkez]
519	<i>Karye-i Kızılca nam-i diğer Dursun</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>Vakf-ı merhum Ahmed Paşa bin Hersek</i>		
520	<i>Karye-i Kayacak</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>Vakf-ı Ahmed Paşa bin Hersek</i>		Yunanistan: Kiriaki [Didimoticho]
521	<i>Karye-i Yapıldak</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>Vakf-ı Ahmed Paşa bin Hersek</i>		Yapıldak [İpsala: Merkez]
521	<i>Karye-i Gündüzler</i>	<i>tâbi'i</i> Keşân	<i>Mezkur karye-i Yapıldık ile birbirine mutassıldır</i>		Gündüzler [Keşân: Merkez]

*Not: Sütunda referans verilen sayfa numaraları Tahrir No: 75, 2009'dan alınmıştır.

** Bu tanımlama için Keşân'dan Sevtap ve Mehmet Ali Engin'e teşekkürlerimi sunuyorum. Bana köyden bir Pomak'ın mahkemeye çıkıp hakimın Orhaniye'li olup olmadığını sormasıyla başlayan yerel olayı anlattılar. Köylü olumsuz cevap verip Todorice'li olduğunu beyan eder. Hakim önceden Todorice olarak bilinen yerin yeni isminin Orhaniye olduğunda ısrar eder, ve köylü şöyle cevaplar: "Hakim Bey, inadına Todorice."

Harita 1: Keşan Kazası'nın 2010 Yılındaki Sınırları ile 1519 Tahrir Defterinde Adı Geçen Köylerin Bugün Tespit Edilebilen İsimleri ve Yerleri

Tablo VIII: 1519'da Keşân Kazası ve Çevresinde Ahmed Paşa'nın Hizmetlilerinin Elindeki Köyler

No	Sayfa	1519'daki Köy İsmi	Bağlı Olduğu	Timar Sahibi	Unvan	Gelir
1a	294	<i>Karye-i Lalacık nam-i diğer</i> Altun-taş	<i>tâbi'î</i> Harala	<i>timar-i</i> Haydar <i>Subaşı</i>	<i>Merdüm-i</i> Ahmed Paşa <i>bin</i> Hersek	
1b	295	<i>Karye-i</i> Geyiği Şahin	<i>tâbi'î</i> Harala	"		7.052 akçe
2a	296	<i>Karye-i</i> Aşçı Hızır <i>nam-i</i> <i>diğer</i> Kadı Halil	<i>tâbi'î</i> Harala	<i>timar-i</i> 'Ali <i>Subaşı</i>	<i>Merdüm-i</i> Ahmed Paşa <i>bin</i> Hersek	
2b	296	<i>Karye-i</i> İlbeyi <i>nam-i diğer</i> Güvendik	<i>tâbi'î</i> Harala	"		
2c	297	<i>Karye-i</i> Küçük Hosunci <i>nam-i diğer</i> Küçük Can- bazlar	<i>tâbi'î</i> Harala	"		9.017 akçe
3a	297	<i>Karye-i</i> Kılıc	<i>tâbi'î</i> Keşân	<i>timar-i</i> Kapudan 'Ali	<i>Merdüm-i</i> Ahmed Paşa <i>bin</i> Hersek	
3b	298	<i>Karye-i</i> Ak Kovaca [Ak Hoca]	<i>tâbi'î</i> Keşân	"		
3c	299	<i>Karye-i</i> Başmaktılı	<i>tâbi'î</i> Keşân	"		
3d	300	<i>Karye-i</i> Kadı	<i>tâbi'î</i> Ece Ovası	"		
3e	312	<i>Karye-i</i> Kaba Bayezid	<i>tâbi'î</i> Keşân	"		12.012 akçe
4a	300	<i>Karye-i</i> Kız-kaban	<i>tâbi'î</i> Keşân	<i>timar-i</i> Pervane <i>Subaşı</i>	<i>Merdüm-i</i> Ahmed Paşa <i>bin</i> Hersek	
4b	301	<i>Karye-i</i> Gelyan	<i>tâbi'î</i> Abrı	"		9.012 akçe
5a	302	<i>Karye-i</i> Musa Bey	<i>tâbi'î</i> Keşân	<i>timar-i</i> Kasım <i>Subaşı</i>	<i>Merdüm-i</i> Ahmed Paşa <i>bin</i> Hersek	
5b	303	<i>Karye-i</i> Kumar Taş	<i>tâbi'î</i> Abrı	"		6.022 akçe
6a	303	<i>Karye-i</i> İbrice <i>nam-i diğer</i> Doğancı İbrahim	<i>tâbi'î</i> Abrı	<i>timar-i</i> Siyavuş <i>Subaşı</i>	<i>Merdüm-i</i> Ahmed Paşa <i>bin</i> Hersek	
6b	304	<i>Karye-i</i> Göbeller	<i>tâbi'î</i> Harala	"		6.025 akçe
7a	305	<i>Karye-i</i> Sofu <i>nam-i diğer</i> Sincarlu	<i>tâbi'î</i> Abrı	<i>timar-i</i> İskender <i>Subaşı</i>	<i>Merdüm-i</i> Ahmed Paşa <i>bin</i> Hersek	

Tablo VIII: Devamı

No	Sayfa	1519'daki Köy İsmi	Bağlı Olduğu	Timar Sahibi	Unvan	Gelir
7b	305-6	<i>Karye-i Hisar Beyi nam-i diğer Kayguca</i>	<i>tâbi'î Harala</i>	"		
7c	306	<i>Mezra'a-i Karye-i Kozluca nam-i diğer Osman</i>	<i>tâbi'î Harala</i>	"		7.032 akçe
8a	306-7	<i>Karye-i Tunrul nam-i diğer Kara Satı</i>	<i>tâbi'î Harala</i>	<i>timar-i Arnavud 'Ali Subaşı</i>	<i>Merdüm-i Ahmed Paşa bin Hersek</i>	
8b		<i>Karye-i Eşenlü</i>	<i>tâbi'î Harala</i>	"		
8c	308	<i>Karye-i Kızılca Mihal nam-i diğer Köse Paşa Yiğit</i>	<i>tâbi'î Keşân</i>	"		6.525 akçe
9a	322	<i>Karye-i Bekmezli</i>	<i>tâbi'î Keşân</i>	<i>timar-i Bostancı Mustafa</i>	<i>Merdüm-i Ahmed Paşa bin Hersek</i>	
9b	323	<i>Mezra'a-i Karye-i Timurhan nam-i diğer Arduka</i>	<i>tâbi'î Keşân</i>	"		5.010 akçe
10a	329	<i>Karye-i Yercik 'Ali nam-i diğer Yenice Köy</i>	<i>tâbi'î Keşân</i>	<i>timar-i Derviş Ali</i>	<i>Kethüda-i bevvabân-i Ahmed Paşa bin Hersek</i>	
10b	330	<i>Karye-i Yirbovan nam-i diğer Dalmaca</i>	<i>tâbi'î Keşân</i>	"		
10c	330-1	<i>Karye-i Gömenler nam-i diğer Çeltükci-i Küçük</i>	<i>tâbi'î Harala</i>	"		
10d	331	<i>Karye-i Karla</i>	<i>tâbi'î Harala</i>	"		
10e	331-2	<i>Karye-i Karaca Halil</i>	<i>tâbi'î Abrı</i>	"		
10f	332-3	<i>Karye-i Göni nam-i diğer Halilce</i>	<i>tâbi'î Abrı</i>	"		16.000 akçe

Hersekzâde Ahmed'in Meslek Hayatı ile Dini Vakfına Verdiği Mülkler Arasındaki Bağlantılar

Tablo IX, Hersekzâde Ahmed'in Dil ve Rûs köylerindeki dini vakıflarına bıraktığı mülklerin dökümünü vermekte ve hem meslek hayatı hem de servetinin boyutlarına ışık tutmaktadır.

Çarpıcı bir şekilde, uzun meslek hayatında edindiği mülklerin tümü, Rûs'u çevreleyen köyler istisna olmak suretiyle, Balkanlardan çok Anadolu'da yer almaktadır. Görünen o ki,

bunun sebebi üç defa *Anadolu Beylerbeği*, Anadolu eyaletleri Hamid ve Hüdâvendigâr'da (Bursa) Sancak Beği (Vali) olarak ve iki kere de Gelibolu'da hizmet etmiş olmasına rağmen [Not: bunun nedeni iki defa *Kapudan-ı Deryâ* olarak komutanlığını yaptığı Osmanlı donanmasının merkezinin bu limanda bulunması ve komutanın Liva-i Gelibolu'nun gelirlerini elde etmesidir. Bu da o sancakta iki kere vali olmasının nedenini açıklamaktadır]. Balkanlarda hiçbir zaman eşdeğer mevkilere atanmamıştır, yani hiçbir zaman ne *Rumeli Beylerbeği* ne de büyük bir Balkan eyaletinde vali olarak görev yapmamıştır.

Balkanlarda hizmet edememiş olmasının nedeninin 'piyango talihi' mi, yoksa Osmanlıların, Hıristiyan devşirmeleri kökenlerinin ait olduğu yerlere atamamaya dair yazılı olmayan politikasının bir sonucu mu olduğu tespit edilememektedir. Buna rağmen, bir şey açıktır. Tahmin edileceği üzere, Hersekzâde'nin sahip olduğu emlaklar bir şekilde Anadolu'da verdiği hizmete bağlanabilir.

Keşân'ın ilk önce kaza, sonra nahiyesi olduğu Gelibolu Sancağı'na olan esas bağı, bu sancakta iki defa vali olarak hizmet etmiş olmasına bağlı gözükmektedir. Bu şekilde, sadece hasını kapsayan vergilerden istifade etmekle kalmamış, bölgede geçirdiği yıllarda Rûs Köyü ve yanındaki Arnavut Çiftliği'ni de ya kayınpederi Sultan II. Bayezid'in bir hediyesi olarak ya da satın alarak elde etmiştir. İlk bahsettiğimiz daha olası bir açıklama olarak gözükmektedir, çünkü vakfiye onları satın almadığını, "*itiraz edilmeyen şahsi mülkleri*" olduğunu söylemektedir.

Bu yorum, benzer şekilde dini vakfına vasiyet ettiği bütün civar köylerin (Kayacık, Kuralar, Yapıldak, Sağırar, Sikullu ve Ömer Mezrası), esasında karısı Hündî Hâtûn'a ait olmasıyla desteklenmektedir. Karısının ölümünden sonra, her birinden bir parça miras almış, sonradan da kızı Mahdûm-zâde'den ilave hisseler almıştır. (vakfiyede [annesinin] "*refakati için kutsal yerlere doğru göç etti*" şeklinde bahsedilen). Son olarak, kızları Kamer-şâh ve 'Aynî-şâh'tan annelerinden onlara kalan hisselerini de satın almıştır.

Vakfiye, Rûs Köyü'nün "*onun ikameti sebebiyle refah içinde bir yer olduğu*" belirtmektedir. Bu ifade, Hersekzâde'nin de benzer şekilde bu ve civarındaki köyleri ana üssü olarak gördüğünü tahmin etmemize izin vermektedir. Önceden belirtildiği üzere, bu izlenim, Keşân'da geriye kalan köylerini verdiği tımar sahiplerinin kendi adamları olduğunu temin etmek için makamını kullanmasıyla da güçlenmektedir.

Daha az açık olan ise, elde ettiği ve/veya inşa ettiği, akabinde vakfına vasiyet ettiği batı Anadolu'daki diğer büyük yapıları ne düşünceyle yaptıdır. Özellikle de, İzmir civarındaki iki küçük yerleşimde, yani, Burun Ova (Bornova) ve ondan da küçük olan Urla'da onu hamam yapmaya teşvik edenin ne olduğu merak konusudur. Burun Ova'daki hamama ek olarak, aynı küçük kasabada sayısı belirtilmemiş dükkân inşa etmiştir.

Tablo IX: 1511 Vakfiye'sinde Hersekzâde Ahmed Paşa tarafından Bağışlanan Mülklerin Listesi + Sonraki İlaveler*

Bağışlanan Mülk	Nasıl Elde Edildiği	Mülkün Yeri	Kaynak
Rûs Köyü	Hersekzâde Ahmed'e ait özel mülk	Günümüz Keşân'ı	Simsar: s. 66-7; 112-13; 132-3.
Arnavud Çiftliği	Hersekzâde Ahmed'e ait özel mülk	Keşân: Rûs köyünün bir kısmı	Simsar: s. 66-67
Kayacık Köyü	Höndî Hâtûn & kızı Mahtûm-zâde'den miras kalan hisseler + kızları Kamer-şâh ve 'Aynî-şâh'tan satın alınan hisseler	Keşân Kaza'sının bir kısmı	Simsar: s. 66-67
Kuralar Köyü	"	Keşân Kaza'sının bir kısmı	Simsar: s. 66-67
Yapıldak Köyü	"	Keşân Kaza'sının bir kısmı	Simsar: s. 66-67
Sağırlar Köyü	"	Keşân Kaza'sının bir kısmı	Simsar: s. 66-67
Sikullu Köyü	"	Keşân Kaza'sının bir kısmı	Simsar: s. 66-67
Ömer Mezra'a ⁹¹ (Terk Edilmiş Ömer Köyü)	"	Keşân Kaza'sının bir kısmı	Simsar: s. 67-68
Balılı Köyü	Hersekzâde Ahmed tarafından satın alındı	Dimetoka'nın bir kısmı	Simsar: s. 72-73
Dil Köyü	Hersekzâde Ahmed'e ait özel mülk	Anadolu'da bulunan Kocaeli Sancağı'nın bir kısmı -Yalakova Kazası'na bağlıdır	Simsar: s. 72-75
Ayşe Bacı Köyü	Hersekzâde Ahmed tarafından 'İshak Pâşâ oğlu Pîri Çelebi'nin mirasçılarında satın alındı	Anadolu'da bulunan Karesi Sancağı'nın bir kısmı -Balıkesir Kazası'na bağlıdır	Simsar: s. 74-75
Burûn Ova'da (Bornova Kasaba) Hamam	Hersekzâde Ahmed tarafından hususi olarak kendi sermayesiyle inşa edildi	Anadolu'da bulunan Aydın Sancağı'nda bir kasaba -İzmir Kazası'na bağlıdır	Simsar: s. 76-77

⁹¹ Not: İstanbul Başbakanlık Arşivi'nde bulunan 1815 tarihli bir belge: Başbakanlık Arşivi: Fon Kodu: C.EV. = Cevdet Evkafı: Dosya No: 234; Gömlek No: 11652; Tarih: 12 Ca [Cumadelülâ] 1230 (22 Nisan 1815), bu yerin ismini şöyle vermektedir: "Sinilli nam-i diğer Ömer Bey Mezraası."

Tablo IX: Devamı

Bağışlanan Mülk	Nasıl Elde Edildiği	Mülkün Yeri	Kaynak
Burûn Ova'da (Bornova Kasaba) Dakâkîn (dükkanlar)	Hersekzâde Ahmed tarafından hususi olarak kendi sermayesiyle inşa edildi	Anadolu'da bulunan Aydın Sancağı'nda bir kasaba –İzmir Kazası'na bağlıdır	Simsar: s. 76–77
Güzelhisar Kazası'ndaki Köşk Kasaba'sında 300 Dakâkîn (300 dükkan)	Hersekzâde Ahmed tarafından hususi olarak kendi sermayesiyle inşa edildi	Anadolu'da bulunan Aydın Sancağı'nda bir kasaba –Güzelhisar kazasına bağlıdır	Simsar: s. 78–79
Urla Köyü'nde Hamam	Hersekzâde Ahmed'e ait özel mülkiyet	Anadolu'da bulunan Aydın Sancağı'nda bir köy – İzmir bölgesine bağlıdır	Simsar: s. 78–79
'Uşşâk Kazası'ndaki Ney Bâzâr'da 200 Dakâkîn (200 dükkan)	Hersekzâde Ahmed tarafından hususi olarak kendi sermayesiyle inşa edildi	Anadolu'da bulunan Aydın Sancağı'nda kasaba – Uşak Kazası'na bağlıdır	Simsar: s. 78–81
Kütahya'nın Köprübaşı mahallesinde Kârbânsaray (Kervansaray)	Hersekzâde Ahmed'e ait özel mülkiyet	Anadolu'da bulunan Kütahya Sancağı'nda şehir	Simsar: s. 80–81
Bursa'nın Çömlekçiler Mahalle'sinde Evler ve Odalar	Hersekzâde Ahmed tarafından Hammâl-zâde Hevace Muhyî'l-Dîn Muhamma'den satın alınan özel mülk	Anadolu'da bulunan Hüdavendigâr Sancağı'ndaki Bursa Şehri	Simsar: s. 82–85
Karye-i Kalamîç tâbî'i Cinbi* (Gelibolu'da bulunan Kalamîç Köyü)	Hersekzâde Ahmed tarafından Cem Sultân'ın kızı Gevher Melek Hâtûn'dan satın alınan özel mülk	Gelibolu Sancağı'nda bulunan köy	Tahrir #75, 2009: s. 519
Karye-i Kızılca nam-ı diğer Dursun* (Dursun Köyü olarak da bilinen Kızılca Köyü)	–	Gelibolu Sancağı'nın Keşân Kazası'nda bulunan Kızılcamihal Köyü	Tahrir #75, 2009: s. 519–520

* Not: Kalamîç ile Dursun olarak da bilinen Kızılca köyleri, sadece 1519 Gelibolu Tahrir Defterinde Hersekzâde Ahmed Paşa'nın vakfına ait olarak gözükmektedir, yani, 1511 vakfiyesinde isimleri bulunmamaktadır

Benzer şekilde, Aydın vilayetindeki Güzelhisar kazasına bağlı Köşk kasabasına 300 dükkân, yakında bulunan Uşak kasabasının *Ney Bâzâr*'ında 200 dükkân yapmayı tercih etmiştir. Bariz bir biçimde ticari olan bu yatırımlarla birlikte batı Anadolu'daki Kütahya şehrinde de bir kervansaray (*kârbansaray*) yapmıştır.

Bu binaların hepsi onları vakfına vasiyet ettiği 1511'den önce inşa edildiğine göre, yapıldığı tarihlerin Anadolu Beylerbeği olarak görev yaptığı yıllar, yani 1486, 1489 ve 1493–1496 olması muhtemeldir.

İlginç bir şekilde, vakfına vasiyet ettiği mülklerin hiçbiri İstanbul'da yer almamaktadır. Bu gerçek, başşehirde hiçbir mülkiyeti olmadığını göstermemekle birlikte, İstanbul'da hiçbir vakıf kurmaması, şatafatlı bir servet gösterisinden kaçınma eğilimini tekrardan vurgulamaktadır. Aynı eğilim, Yalova'daki Hersek Köyü'ndeki (önceden: Dil Köyü) camisinin bitişiğinde bulunan eşsiz türbesinin sadeliğinden de anlaşılabilir [Resim 11].

Sonuç

Mübalâğa yapma riski taşımakla beraber, bu çalışma için araştırma yaparken ve yazarkenki süre içerisinde, sadece Hersekzâde Ahmed'in tarihsel bir kişilik olarak öneminin farkına varmakla kalmadım, aynı zamanda eğer Rûs Köyü'nde bulunan camisini inşa etmeseydi, bugünkü haliyle Keşân'ın olmayacağı gerçeğine de ikna oldum. Kuzey–güney ana geçidi üstündeki küçük Rûs Köyü'nde bulunan heybetli camisinin mevcudiyeti, ölümünden sonra başkalarının buraya yerleşmesine rehberlik etmiştir. Köyün, caminin etrafında geliştiği dikkate alınır, *Kazâ-i Keşân / Nâhiye-i Keşân*'in resmen idari merkezi olmaya yetecek kadar yerleşimci sayısını nihayet elde etmiştir. Bu değişim, nihai olarak kazanın isminin (Keşân), köyün isminin (Rûs) yerini almasıyla sonuçlanmıştır.

Resim 11: Hersekzâde Ahmed Paşa'nın Dil (Bugün: Hersek) Köyü'ndeki Türbesi

Appendix - Ek

Appendix/Ek I: TS. MA.d: #9576: *Defter-i Muballefât-ı Ahmed Paşa bin Hersek el-Merhûm ki Berâ-ı Hâssa-i Hümâyün Harîde* [The Register of Goods Left Behind by the Deceased Ahmed Paşa, the Son of Hersek, Which Were Purchased by the Sovereign]

Bibliography - Bibliyografya

BIBLIOGRAPHY / BİBLİYOGRAFYA**Archival Documents / Arşiv Belgeleri**

İstanbul, Turkey: Başbakanlık Arşivi (Prime Minister's Archives):

Başbakanlık Arşivi: Tapu-Tahrir Defter No. 12; Tarih: 879 (1474-1475).

Başbakanlık Arşivi: Fon Kodu: TS. MA.d. = Topkapı Sarayı – MA.d: Gömlek #9576; Tarih: h. 924 (1518).

Başbakanlık Arşivi: Tapu-Tahrir Defter No. 434; Tarih: Undated. As it is prefaced with the *tuğra* of Kânûnî Süleyman, we know that it was drawn up between 1520 and 1566 / Tarih: Tarihsiz. Başında Kânûnî Süleyman'ın tuğrası var diye, 1520-1566 senelerin arasında yazılmış olduğu kesindir.

Başbakanlık Arşivi: Tapu-Tahrir Defter No. 490; Tarih: 977 (1569-1570).

Başbakanlık Arşivi: Tapu-Tahrir Defter No. 724; Tarih: 1009 (1600-1601).

Başbakanlık Arşivi: Fon Kodu: C.EV. = Cevdet Evkafı: Dosya #521; Gömlek #26314; Tarih: 29 Ş [Şevval] 1144 (April/Nisan 25, 1732).

Başbakanlık Arşivi: Fon Kodu: C.EV. = Cevdet Evkafı: Dosya #448; Gömlek #22675; Tarih: 29 Ra [Rebiülevvel] 1204 (December/Aralık 17, 1789).

Başbakanlık Arşivi: Fon Kodu: C.EV. = Cevdet Evkafı: Dosya #48; Gömlek #2395; Tarih: 21 C [Cumadelâhire] 1204 (March/Mart 8, 1790).

Başbakanlık Arşivi: Fon Kodu: C.EV. = Cevdet Evkafı: Dosya #234; Gömlek #11652; Tarih: 12 Ca [Cumadelûlâ] 1230 (April/Nisan 22, 1815)

Başbakanlık Arşivi: Fon Kodu: DH.MKT = Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi: Dosya #2326; Gömlek #70; Tarih: 30 Z [Zilhicce] 1317 (April/Nisan 1, 1900).

Books & Articles / Kitaplar ve Makaleler

- Âşık Çelebi: *Meşâ'irü's-Şü'arâ* [Edited by Filiz Kılıç]. İstanbul (İstanbul Araştırmaları Enstitüsü), 2010. Volume 3, pp. 1463-1465
- Atıl, Esin: *The Age of Sultan Süleyman the Magnificent*. Washington, D.C. (National Gallery of Art), 1987.
- Atsız, [Nihal]: *Âşık Paşaoğlu Tarihi*. İstanbul (Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları), 1992.
- Barkan, Ömer Lûtfi & Ayverdi, Ekrem Hakkı: *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546)* Tarihli. İstanbul, 1970.
- Bikkul, Ahat Unal: "Topkapı Sarayı Müzesindeki Türk Kılıçları Üzerinde Bir İnceleme," in *Türk Etnoğrafya Dergisi*, Sayı I (Ankara, 1956). pp. 20-28.
- Beldiceanu, Nicoara: "Structures socio-économiques a Lemnos a la fin du XVe Siècle," in *Turcica*, Volume 15 (1983), pp. 247-266.
- Canatar, Mehmet: *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri - 1009 (1600) Tarihli*. İstanbul (İstanbul Fethi Cemiyeti), 2004.
- Crane, Howard [Ed. & Tr.]: *The Gardens of the Mosque: Hafız Hüseyin al-Ayvansarayî's Guide to the Muslim Monuments of Ottoman Istanbul*. Leiden (Brill), 2000.
- Diñçer, Hilmi: *Keşân Tarihi*. Çorlu (Cem Matbaacılık), ND.
- Diñçer, Hilmi: *Keşân ve Mey'hane Kültürü*. 3rd Edition. Çorlu (Cem Matbaacılık), 2008.
- Evliya Çelebi bin Derviş Mehemmed Zilli: Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. V. Kitap [Topkapı Sarayı Kutuphanesi Bağdat 308 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu – Dizini]. Edited by Yucel Dağlı, Seyit Ali Kahraman & İbrahim Sezgin. İstanbul (Yapı Kredi Yayınları), 2001.
- Eyice, Semavi: "Hersekzâde Ahmed Paşa Camii," in *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 17 (İstanbul, 1998), pp. 237-238.
- Eyice, Semavi: "Hersekzâde Ahmed Paşa Camii ve Türbesi," in *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 17 (İstanbul, 1998), pp. 238-239.
- Fayda, Mustafa: "Taberî, Muhammed b. Cerîr," in *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 39 (İstanbul, 2010), pp. 314-318.
- Gibb, E. J. W.: *A History of Ottoman Poetry*. 6 Volumes. London, 1900.

- Güvenç, Sefer: *Atlas of Old and New Toponyms of Northern Greece: Before and After the Population Exchange / Mübadele Öncesi ve Sonrası Eski ve Yeni Adları ile Kuzey Yunanistan Yer Adları Atlası*. İstanbul (Lozan Mübadilleri Vakfı), 2010.
- Kut, Günay: "Ahmedi," in *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 2 (İstanbul, 1989), pp. 165-167.
- Latîfi: *Tezkiretü's-Şü'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ* [Edited by Rıdvan Canım]. Ankara (Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı), 2000. pp. 345-347.
- Levenson, Jay A. (Ed.): *Circa 1492: Art in the Age of Exploration*. Washington, D.C. (National Gallery of Art), 1991
- Liakopoulos, Georgios: *The Ottoman Conquest of Thrace: Aspects of Historical Geography*. Unpublished M.A. Thesis. Ankara (Bilkent University), 2002.
- Lowry, Heath W.: "An Unknown Fourteenth Century Sultanic Mosque in the Macedonian City of Drama: The Yıldırım Bâyezîd Câmî" in H. Hartmuth & A. Dilsız (Eds.): *Monuments, Patrons, Contexts: Papers on Ottoman Europe Presented to Machiel Kiel*. Leiden (Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten), 2010. pp. 15-27.
- Lowry, Heath W.: "Architectural Monuments as a Source for the Dating of 14th Century Ottoman Conquests in the Balkans: The Case Study of Vera/Bera/Pherai/Feres [Ottoman: Ferecik/Fire/Ferecük]," in the *Journal of Turkish Studies*, Volume 32, No. 1 (2008), pp. 339-346.
- Heath W. Lowry-İsmail E. Erünsal: *Aslına Dönüş: Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın Kavala Kasabası ile Bağları (Mimari Eserler, Kitabeler ve Belgeler)*. İstanbul (Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları), 2011.
- Heath W. Lowry: *Erken Dönem Osmanlı Devleti'nin Yapısı*. İstanbul (Bilgi Üniversitesi Yayınları), 2010.
- Lowry, Heath W.: *Fifteenth Century Ottoman Realities: Christian Peasant Life on the Aegean Island of Limnos*. İstanbul (EREN Yayınları), 2002.
- Heath W. Lowry: *Osmanlı Döneminde Balkanların Şekillenmesi, 1350-1550: Kuzey Yunanistan'ın Fethi, İskânı ve Altyapı Gelişmesi*. İstanbul (Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları), 2009.
- Heath W. Lowry & İsmail E. Erünsal: *Remembering One's Roots: Mehmed Ali Paşa of Egypt's Links to the Macedonian Town of Kavala (Architectural Monuments, Inscriptions & Documents)*. İstanbul (Bahçeşehir University Press), 2011.

Lowry, Heath W.: *The Nature of the Early Ottoman State*. Albany, New York (SUNY Press), 2003. pp. 115-130: Chapter Seven: 'The Last Phase of Ottoman Syncretism – The Subsumption of Members of the Byzanto-Balkan Aristocracy into the Ottoman Ruling Elite.'

Lowry, Heath W.: "The Rise of the Ottoman State, 1302-1517," in Metin Heper & Sabri Sayarı (Eds.): *Routledge Handbook of Modern Turkey*. London (Routledge), scheduled for publication in Summer, 2012.

Lowry, Heath W.: *The Shaping of the Ottoman Balkans, 1350-1550: The Conquest, Settlement and Infrastructural Development of Northern Greece*. İstanbul (Bahçeşehir University Press), 2009.

Lowry, Heath W. & Erünsal, İsmail E.: *Remembering One's Roots: Mehmed Ali Paşa of Egypt's Links to the Macedonian town of Kavala (Architectural Monuments, Inscription & Documents)*. İstanbul (Bahçeşehir University Press), 2011.

Mehmed Süreyya: *Sicill-i Osmani*. İstanbul, h. 1308 (1890-1891). Volumes I-III.

Mohamed, Bashir: *The Arts of the Muslim Knight: The Furuşsiyya Art Foundation Collection*. Skira, 2008.

Nicol, Donald M. (Trans. & Ed.): *Theodore Spandounes on the Origin of the Ottoman Emperors*. Cambridge, 1997.

Ousterhout, Robert & Bakirtzis, Charalambos: *The Byzantine Monuments of the Evros/ Meriç River Valley*. Thessaloniki (European Center for Byzantine and Post-Byzantine Monuments), 2007.

Özaydın, Abdülkerim: "Hamdullah el-Müstevfi" in *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 15 (İstanbul, 1997), pp. 454-455.

Özcan, Abdülkadir: "Âşıkpaşazâde," in *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 4 (İstanbul, 1991), pp. 6-718

Özcan, Abdülkadir: "Oruç b. Âdil," in *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 33 (İstanbul, 2007), pp. 425-426.

Rado, Şevket: *Türk Hattatları*. İstanbul (Yayın Matbaacılık), ND.

Simsar, Muhammed Ahmed: *Oriental Manuscripts of the John Frederick Lewis Collection – 1937*. Baltimore, Maryland (J. M. Furst Company), 1937.

Simsar, Muhammed Ahmed: *The Waqfiyah of 'Ahmed Pâşâ*. Philadelphia (University of Pennsylvania Press), 1940.

Stavrides, Theoharis: *The Sultân of Vezirs: The Life and Times of the Ottoman Grand Vezir Mahmud Pasha Angelović (1453-1474)*. Leiden (Brill), 2001.

- Šabanović, H.: "Hersek-zade," in *The Encyclopaedia of Islam*. Volume III (1971), pp. 340-342.
- Turan, Şerafettin: "Hersekkzâde Ahmed Paşa," in *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 17 (İstanbul, 1998), pp. 235-237.
- T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü: *75 Numaralı Gelibolu Livası Mufasssal Tabrir Defteri (925/1519)*. 2 Cilt. Ankara, 2009.
- T.C. Dahiliye Vekaleti: *Köylerimiz'in Adları*. Ankara, 1928.
- T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü: *Köylerimiz (1 Mart 1968 gününe kadar)*. Ankara (Başbakanlık Basımevi), 1968.
- T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü: *Mülki İdare Taksimatına Göre En Son Tesbit Edile Adları İle Köylerimize Ait Bültenler*. Cilt I. (A-İ). Ankara, 1963.
- T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü: *Türkiye Mülki İdare Bölümleri – Belediyeler/Köyler*. Seri II., Sayı 5. Ankara, 1 Ağustos 1977.
- T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü: *Türkiye Mülki İdare Bölümleri – Belediyeler/Köyler*. Genel Yayın No. 408, Seri III., Sayı 4. Ankara, 1 Kasım 1985.
- T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü: *Türkiye'de Meskun Yerler Kılavuzu*. 2 Cilt. Ankara, 1946.
- Türkiye Cumhuriyeti: *Cumhuriyetin 50. Yılında Edirne – 1973 İl Yıllığı*. Ankara, 1973.
- Üçok, Coşkun: *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*. Ankara (Kültür Bakanlığı Yayınları), 1982 [Note/Not: A Turkish translation of Franz Babinger's seminal 1927 study: *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke* / Osmanlı dönemi tarihçileri ve onların eserleri üzerine Franz Babinger'in 1927 yılındaki çalışması: *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke*. Coşkun Üçok tarafından başarılı bir şekilde Türkçe'ye çevrilmiştir].
- Yücel, Ünsal: "Türk Kılıç Ustaları," in *Türk Etnoğrafya Dergisi*. Sayı VII-VIII (İstanbul, 1966), pp. 59-93.
- Yüksel, İ. Aydın: *Osmanlı Mimârisinde II. Bâyezid Yavuz Selim Devri (886-926/1481-1520)*. Cilt V. İstanbul (İstanbul Fetih Cemiyeti), 1983.

Recent Related Titles from the Bahçeşehir University Press

Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları'ndan Yakın zamanda Basılmış Kitaplar

Books in English / İngilizce Kitaplar:

Heath W. Lowry: *Clarence K. Streit's The Unknown Turks (Mustafa Kemal Paşa, Nationalist Ankara & Daily Life in Anatolia - January-March 1921)*. İstanbul (Bahçeşehir University Press), 2011. pp. xviii + 268 + 122 Photos. Price: \$45 [Includes Shipping & Handling].

Heath W. Lowry & İsmail E. Erünsal: *Remembering One's Roots: "Mehmed Ali Paşa of Egypt's Links to the Macedonian Town of Kavala (Architectural Monuments, Inscriptions & Documents)* İstanbul (Bahçeşehir University Press), 2011. pp. x + 271. Price: \$45 [Includes Shipping & Handling].

Heath W. Lowry: *Historical Vestiges of Niyâzî Mısri's Presence on the Island of Limnos (Niyâzî Mısri'nin Limni Adası'nda Bulunan Tarihi İzler)* İstanbul (Bahçeşehir University Press: Occasional Papers in History #3), 2011. pp. ix + 143. Price: \$12 [Includes Shipping & Handling].

Heath W. Lowry: *The Evrenos Family & the City of Selânik (Thessaloniki): Who Built the Hamza Beğ Câmii & Why? / Evrenos Ailesi ve Selânik Şebri: Hamza Beğ Câmii Niçin ve Kimin Tarafından Yapıldı?* İstanbul (Bahçeşehir University Press: Occasional Papers in History #2), 2010. pp. viii + 102. Price: \$10 [Includes Shipping & Handling].

Heath W. Lowry & İsmail E. Erünsal: *The Evrenos Dynasty of Yenice-i Vardar: Notes & Documents*. İstanbul (Bahçeşehir University Press), 2010. pp. ix + 184 + 90 Photos. Price: \$40 [Includes Shipping & Handling].

Heath W. Lowry: *In the Footsteps of the Ottomans: A Search for Sacred Spaced & Architectural Monuments in Northern Greece*. İstanbul (Bahçeşehir University Press), 2009. xvi + 231 + 350 color photos. Price: \$40 [Includes Shipping & Handling].

Heath W. Lowry: *Ottoman Architecture in Greece: A Review Article With Addendum & Corrigendum*. İstanbul (Bahçeşehir University Press: Occasional Papers in History #1), 2009. pp. viii + 79. Price: \$10 [Includes Shipping & Handling].

Heath W. Lowry: *The Shaping of the Ottoman Balkans, 1350-1550: Conquest, Settlement & Infrastructural Development of Northern Greece*. İstanbul (Bahçeşehir University Press), 2008. pp. xii + 286 + 10 Maps + 220 Photos. Price: \$40 [Includes Shipping & Handling].

Books in Turkish / Türkçe Kitaplar:

Heath W. Lowry: *Clarence K. Streit: Bilinmeyen Türkler (Mustafa Kemal Paşa, Milliyetçi Ankara ve Anadolu'da Gündelik Hayat - Ocak-Mart 1921)*. İstanbul (Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları), 2011. s. x + 271. Fiyatı: 65 TL [Gönderi ücreti dahildir].

Heath W. Lowry ve İsmail E. Erünsal: *Aslına Dönüş: "Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın Kavala Kasabası ile Bağları: Mimari Eserler, Kitabeler ve Belgeler*. İstanbul (Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları), 2011. s. x + 271. Fiyatı: 65 TL [Gönderi ücreti dahildir].

Heath W. Lowry: *Niyâzî Mısri'nin Limni Adası'nda Bulunan Tarihi İzler [Historical Vestiges of Niyâzî Mısri's Presence on the Island of Limnos]* İstanbul (Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları: Occasional Papers in History #3), 2011. s. ix + 143. Fiyatı: 18 TL [Gönderi ücreti dahildir].

Heath W. Lowry: *Evrenos Ailesi ve Selânik Şehri: Hamza Beğ Câmii Niçin ve Kimin Tarafından Yapıldı? [The Evrenos Family & the City of Selânik (Thessaloniki): Who Built the Hamza Beğ Câmii & Why?]*. İstanbul (Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları: Occasional Papers in History #2), 2010. s. viii + 102. Fiyatı: 15 TL [Gönderi ücreti dahildir].

Heath W. Lowry ve İsmail E. Erünsal: *Yenice-i Vardar'lı Evrenos Hanedanı: Noılar ve Belgeler*. İstanbul (Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları), 2010. s. ix + 184 + 90 Photos. Fiyatı: 60 TL [Gönderi ücreti dahildir].

Heath W. Lowry: *Osmanlıların Ayak İzlerinde: Kuzey Yunanistan Mukaddes Mekânlar ve Mimarî Eserleri Arayış Yolculukları*. İstanbul (Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları), 2009. xvi + 231 + 350 Renkli fotoğraf. Fiyatı: 60 TL [Gönderi ücreti dahildir].

Heath W. Lowry: *Osmanlı Döneminde Balkanların Şekillenmesi, 1350-1550: Kuzey Yunanistan'ın Fethi, İskânı ve Altyapı Gelişmesi*. İstanbul (Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları), 2008. s. xii + 286 + 10 Harita + 220 Resim. Fiyatı: 60 TL [Gönderi ücreti dahildir].

These Books Are Available From / Bu kitaplar aşağıdaki adresten temin edilebilir:

Uğur Eğitim Pazarlama ve Yayıncılık A.Ş.
İncirli Cad. No: 99 Bakırköy-İstanbul/Turkey
Telephone: (0212) 660 58 41 Fax: (0212) 660 58 42
www.uguryayincilik.com.tr • e-mail: info@uguryayincilik.com.tr

